

თემურ ჯაგოდნიშვილი
ივანე ჯაგოდნიშვილი
მარიამ ვარდიაშვილი

აკადემიური წერა

კვლევისა და წერის
სახელმძღვანელო

თემურ ჯაგოდნიშვილი, ივანე ჯაგოდნიშვილი,
მარიამ ვარდიაშვილი

აკადემიური წერა

კვლევისა და წერის სახელმძღვანელო

ესი მუცგენი იმედი იბოძეს იბოძეს იბოძეს
იბოძეს იბოძეს იბოძეს იბოძეს
აკადემიური წერა

კვლევისა და წერის სახელმძღვანელო

© თემურ ჯაგოდნიშვილი, ივანე ჯაგოდნიშვილი, მარიამ ვარდიაშვილი, 2008

გამომცემლობა „ნიპნოსალი“ 2008

თბილისი, საქართველო, თბილისის რაიონი, ვაჟა-ფშაველას გამზ. 17, ტ. 22, მ. 22
E-mail: info@nipnosali.com



ISBN 978-9954-17-287-3

გამომცემლობა „ნიპნოსალი“
თბილისი 2008

თელავის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს
იფინანსებელი

წიგნი წარმოადგენს საუნივერსიტეტო სასწავლო დისციპლინის „აკადემიური წერის“ სახელმძღვანელოს. იგი განკუთვნილია უმაღლესი განათლების პირველი და მეორე დონის – ბაკალავრიატისა და მაგისტრატურის – სტუდენტებისათვის, თუმცა პრაქტიკულ დახმარებას გაუწევს მეცნიერული კვლევისა და სამეცნიერო ფუნქციური სტილის საკითხებით დაინტერესებულ მკითხველსაც.

აბრეშო იმწინდელი

თელავის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს
რედაქტორი: პროფესორი ბადრი ცხადაძე

რეცენზენტები: პროფესორი იუზა ვეგენიძე
პროფესორი ლადო მინაშვილი

© თ. ჯაგორნიშვილი, ი. ჯაგორნიშვილი, მ. ვარლიაშვილი, 2008

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2008

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გამზ. 19, ☎: 22 36 09, 8(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge

ISBN 978-9941-12-287-3

თელავის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს
საკრებულოს

საქართველოს ენობრივ – საინფორმაციო ფონდი (სესფი)

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ქართული ენის,
ლიტერატურისა და ჟურნალისტიკის კათედრა

თემურ ჯაგოდნიშილი, ივანე ჯაგოდნიშილი
მარიამ ვარდიაშვილი

აკადემიური წერა

კვლევისა და წერის სახელმძღვანელო

რედაქტორის აგან

„აკადემიური წერა,“ როგორც საუნივერსიტეტო დისციპლინა

საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში უკვე მესამე წელია, რაც საუნივერსიტეტო სასწავლო დისციპლინად „აკადემიური წერა“ იკითხება. სალექციო კურსი ახალია, თვით ევროპის უნივერსიტეტებშიც ხუთი ათეული წლის წინაა აპრობირებული: 1948 წელს ბენჯამინ ბლუმმა და მისმა კოლეგებმა უმაღლესი განათლების მიზნებისა და ამოცანების განსასაზღვრავად ფიქრი საქმედ აქციეს და 1956 წელს წარმოადგინეს ნაშრომი „საგანმანათლებლო მიზნების ტაქსონომია,“ რაც დღეს სამეცნიერო წრეებში ბლუმის ტაქსონომიის სახელითაა ცნობილი. ტერმინად ქცეული სიტყვა ტაქსონომია წარმოშობით ბერძნულია: „ტაქსის“ განლაგებას ნიშნავს, ხოლო „ნომოს“-კანონს. ამრიგად, ტაქსონომია სათანადო წეს-კანონებით რაიმეს სისტემაში მოყვანაა. ამ საუნივერსიტეტო სწავლების კურსის მიზანია სტუდენტისგან მეცნიერული ლოგიკური აზრის შემუშავება-დაუფლება, უმაღლესი საფეხურის მისაღწევად შეფასების უნარის განვითარება.

ამ ახალ საუნივერსიტეტო დისციპლინას (თუნდაც ბოლონიის პროცესში ჩართვით...) „მომზადებული“ სტუდენტი და გარემო სჭირდება.

წინამდებარე წიგნი ცნობილი მკვლევრისა და მეცნიერის, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის თემურ ჯაგოდნიშვილისა და მკვლევართა ჯგუფის სერუპულოზური ნაშრომია, მათეული „აკადემიური წერა“ გამორჩეულია და სანიმუშოა სტუდენტთან მუშაობითა და მიზანდასახულობით, ამ ტიპის სახელმძღვანელოები დღემდე ფაქტობრივ არ მოგვეპოვება. აკადემიზმით გამორჩეული ეს წიგნი-სახელმძღვანელო ძირითადად განკუთვნილია სტუდენტი მაგისტრანტებისთვის, თუმცა მისი აღქმა და გამოყენება სასაფუძვლოდ მომზადებულ სტუდენტ ბაკალავრსაც არ გაუჭირდება. ქართულ საგანმანათლებლო სინამდვილეში ეს წიგნი პირველი სრულქმნილი სახელმძღვანელოა, რომლის ხელნაწერშივე გაცნობამ კიდევ უფრო დაგვარწმუნა იმ აზრის სისწორეში, რომ ახალ საუნივერსიტეტო დისციპლინას - „აკადემიურ წერას“ უნდა კითხულობდნენ

გამოცდილი და ღრმად განსწავლული ფილოლოგი მეცნიერები და არა
სხვა მომიჯნავე დარგის სპეციალისტები (ისტორიკოსები,
ხელოვნებათმცოდნეები, ფილოსოფოსები...).

და მაინც: „აკადემიური წერა“ და ამ საუნივერსიტეტო სალექციო
კურსის წაკითხვა მხოლოდ ფილოლოგების საქმეც არაა, ამ ეტაპზე მაინც...
ამიტომ მოუწოდებთ საბუნებისმეტყველო, ტექნიკური და ჰუმანიტარული
დარგის სპეციალისტებს, შექმნან თავიანთი, „აკადემიური წერის“ ვარიანტი
სახელმძღვანელოები მაგ., თუ როგორ ასწავლიდნენ ისინი ასპირანტებს,
ხარისხის მაძიებლებს, სტუდენტებს სამეცნიერო ნაშრომის (სადიპლომო,
საკურსო, საკონფერენციო თეზისის, საგაზეთო, საჟურნალო, კრიტიკული
ესეისა თუ რეცენზიის) შექმნას. ამით ისინი დაეხმარებიან ჩვენს ქვეყანას,
ქართულ საგანმანათლებლო-რეფორმატორულ სისტემურ ჯგუფს. მათი
მეთოდური მიდგომები, რჩევები და წინადადებები, ვფიქრობთ, სრული
კუთხით წარმოაჩენს „აკადემიური წერის“ სწავლების ქართულ წახნაგებს.

ამ აზრის მიწოდება თვით წინამდებარე წიგნის ავტორთა მიდგომამ
გვიკარნახა. აქ სათანადო ადგილი ეთმობა ეკონომისტური-საბუღალტრო
აღრიცხვის მასალათა აკადემიურ განსჯას, საგადასახადო საქმის შემცველ
საილუსტრაციო მაგალითებსა და ნიმუშებს სათანადო ანალიზითურთ.

მაგისტრანტი სტუდენტებისთვის განკუთვნილი „აკადემიური წერის“ ეს
სახელმძღვანელო გამოირჩევა აკადემიზმით, სტუდენტთან დიალოგური
ურთიერთობით, რჩევით, მეცნიერული აზრის მიწოდების მომხიბვლელი და
სადა, გასაგები სტილით.

ნებისმიერი სწავლის მოსურნე სტუდენტი ამ წიგნით ღრმად შეიცნობს
და შეიმეცნებს „აკადემიური წერის“ საკვლევი ობიექტის
არგუმენტირებული ესესთვის აუცილებელ ჩვევებსა და ნიუანსებს, დამწყები
მეცნიერისთვის ესოდენ საჭირო მეცნიერული ალღოს და უნარჩვევების
გამომუშავებას. წიგნის ავტორთა საბოლოო მისიაც და მიზანდასახულებაც
ხომ ესაა. ეს „აკადემიური წერა“ დიდხანს იქნება საქართველოს
უნივერსიტეტების სტუდენტთა მეგზური და გზამკვლევი მეცნიერული
გაწაფულობის შედგომის გზაზე.

პროფესორი ბადრი ცხადაძე

წინასიტყვაობა

„აკადემიური წერა“ თავისი შინაარსით—ამოცანებით, ინტერესთა სფეროებით დიდი ხნის ისტორიას ითვლის, მაგრამ როგორც სასწავლო დისციპლინა, ახალი დროის პირმოა. მისი აღმოცენება მთლიანად უკავშირდება ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სფეროში გლობალურ ძვრას—ჰუმანიტარული ცოდნის საფუძვლად ტექსტის გადაქცევას. ამის საფუძველზე აღმოცენდა „აკადემიური წერა“, როგორც ტექსტზე მოძღვრების წანამძღვრებისა და საფუძვლების შემსწავლელი დისციპლინა. ეს რამოდენიმე გარემოებამ განაპირობა. ერთი მიზეზი ენათა გრამატიკული კონცეფციის წიაღშია. სამყაროში არსებულ ბუნებრივ ენათა გრამატიკული პრინციპებით შესწავლამ, მართალია, ამ ენათა სტრუქტურის, მეტყველების ნაწილთა რაგვარობის წარმოჩენას, გრამატიკული სინტაქსისა თუ სტილისტიკის საკითხთა გამოვლენას დიდად შეუწყო ხელი, მაგრამ ვერანაირად დაეხმარა სხვა (უცხო) ბუნებრივი ენების შესწავლა—დაუფლებას.

გრამატიკული ენათმეცნიერება ახერხებდა ბუნებრივი ენის სტრუქტურის წარმოჩენას, მაგრამ ვერ უზრუნველყოფდა ენის მომხმარებლისაგან მის პრაქტიკულ დაუფლებას თუნდაც კომუნიკაციის ასპექტში. ბუნებრივი ენის გრამატიკული სტრუქტურის სირთულე ცალკეულ შემთხვევაში ამ ენის შესწავლის სურვილს ანელებდა კიდევაც. ამიტომ ვერ უზრუნველყოფდა ენის უმთავრესი — კომუნიკაციის—ფუნქციის რეალიზებას. თუ რატომ, ამაზე კომუნიკაციურ ლინგვისტიკას მოეპოვება პასუხი.

„აკადემიური წერა“, როგორც სასწავლო დისციპლინა, ევრო-ამერიკულ საგანმანათლებლო სივრცეში ჩვენმა ინტეგრირებამ და თანამედროვე ცივილიზაციის უმთავრესმა ღირებულებებმა—ინფორმაციამ და კომუნიკაციამ მოგვიტანა. თქმა იმისა, რომ მისი შინაარსი, მიზნები და ამოცანები ჩვენთვის მანმადე სრულიად უცნობი იყო, არ იქნებოდა სწორი. „აკადემიური წერა“, ანუ „კვლევა და წერა“-იმის ცოდნას იძლევა, როგორ უნდა შეიქმნას

ტექსტი, თანაც მიზნობრივი (სტატია, გამოკვლევა, მონოგრაფია, ესე...), როგორ უნდა მოვიძიოთ მასალა; როგორ ვიმუშაოთ წყაროებზე და ა.შ. ამის გარეშე, ბუნებრივია, ტექსტი, განსაკუთრებულ მეცნიერული, ვერ შეიქმნება.

არა და კაცობრიობამ თითქმის მილიონობით პირველხარისხოვანი ტექსტები უამდისციპლინოდაც შექმნა. ოღონდ ეგაა, იმ აუცილებელ ცოდნას, „აკადემიური წერა“ რომ იძლევა, მანმადე ასე ერთად, თავმოყრილად, პროფესიონალ მეკვლევართა პიროვნულ გამოცდილებათა საფუძველზე ეუფლებოდნენ და მერმე საკუთარი პრაქტიკით სრულქმნიდნენ. ამ გამოცდილების დაგროვების საფუძველზე თავად ხდებოდნენ სხვათა გზამკვლევენი.

ტექსტზე მუშაობის სირთულეს მოსწავლე ადრევე, უკვე სკოლის ასაკში, აწყდებოდა. ეს იყო მეთოდოლოგიურად გაუმართლებელი და უსაფუძველოდ პრეტენზიული ტექსტის შექმნის მოთხოვნა „გარჩევის“ ან „განხილვის“ სახელწოდებით. ეს იყო საპროგრამო მწერლის ქმნილებაზე მოსწავლის სუბიექტური შთაბეჭდილებების ამსახველი ტექსტის შექმნის მოთხოვნა. იმის გამო, რომ ამგვარი სუბიექტური შთაბეჭდილებების არც გამოხატვის მეთოდოლოგია არსებობდა და არც გამოხატვის თავისუფლება იყო მაინცა და მაინც დაშვებული, მოსწავლეებს ტექსტის გაცნობის შემდეგ ავადდებულებდნენ მავანი და მავანი კრიტიკოსის, ლიტერატურისმცოდნის ამ თხზულებაზე გამოთქმული აზრის დახეპირებას და „გარჩევაში“ ციტატებად შეტანას. შედეგი ყველასათვის კარგად არის ცნობილი. ამჟამად ვითარება ძირეულად შეიცვალა. ტექსტის ლინგვისტიკამ საჯარო სკოლაშიც შეადგინა და „აკადემიური წერის“ ელემენტების ფორმითა და შინაარსით დაიმკვიდრა ადგილი. ამასთან ქართული ენის სასკოლო კურსის სწავლების პრაგმატიკული ნაწილის როლიც შეითავსა, ანუ მეტყველების ნაწილების წინადადებასა და ტექსტში თავჩენის ილუსტრატორის ფუნქციებიც იტვირთა. მაგალითად, ბაკურ სულაკაურისა და თეა ქიტოშვილის რედაქციით გამოცემულ „ქართული ენისა და ლიტერატურის“ სახელმძღვანელოში, რომელიც მერვეკლასელთათვის არის განკუთვნილი, მოსწავლის ცნობიერებისათვის შესაფერისი — ლიტერატურული თამაშის-ფორმით არის გახსნილი გზა ტექსტის (ბუნებრივია, ჯერ მხატვრული) საუფლოსაკენ (ბ.სულაკაური, თ.ქიტოშვილი, „ქართული ენა და ლიტერატურა“, 8, ბაკურ

სულაკაურის გამომცემლობა, 2007).

საყურადღებოა ისიც, რომ მეთექვსმეტე უკვე იცის უმარტივესი კვლევითი ტექსტის – ესეს რაობა, სტრუქტურა და ფლობის მისი გამოყენების პრაქტიკულ უნარ-ჩვევებს. „ქართლი ლიტერატურის“ კურსის ფარგლებში მწერლობის კონკრეტული ნიმუშის აღქმა-გააზრების ხარისხი კონკრეტულ თემაზე ესეს შექმნით მოწმდება. მაგალითისათვის თვასაძის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელოს დასახელებაც იკმარებდა („ქართული ლიტერატურა“,10, გამომცემლობა „დიოგენე“, თბილისი, 2006).

სკოლის მოსწავლეს „აკადემიური წერის“ სამყაროსთან კიდევ უფრო აახლოებს ნინო შარაშენიძის მიერ შედგენილი „საგარჯიშიების კრებული უფროსკლასელებისა და აბიტურიენტებისათვის“, რომელსაც ასე ჰქვია: „როგორ ვწეროთ უკეთესად“ (გამომცემლობა „დიოგენე“,2007 წელი). ამ კრებულში დაწვრილებით არის განხილული ტექსტის შექმნისა და ტექსტზე მუშაობის საკვანძო ეტაპები, გაანალიზებულია და მეთოდურად არის ახსნილი მისი ძირითადი ნაწილების – შესავლის, ძირითადი ნაწილის, დასკვნითი ნაწილის – არსი, შედგენის პრინციპები, შეთავაზებულია შესაბამისი პრაქტიკული რჩევები.

საქართველოს უმაღლეს სკილაში „აკადემიური წერა“, როგორც სასწავლო დისციპლინა, უფრო ადრე გაჩნდა, ვიდრე შესაბამისი ქართულენივანი სახელმძღვანელოები შეიქმნებოდა. ამ გარემოებამ მცირე ხანს დაბნეულობაც კი გამოიწვია. თავიდან ლექციების კურსები პედაგოგთა პირად ცოდნა-გამოცდილებას დაემყარა და, ბუნებრივია, ხარისხიც ამით განისაზღვრა, დღეს ვითარება ამ სფეროშიც იცვლება. პრაქტიკულმა საჭიროებამ განაპირობა ცალკეულ ავტორთა სალექციო კურსების კომპიუტერული ვერსიების გამოჩენა. გაჩნდა სახელმძღვანელოებიც. მაგალითად, ლ.კაჭარავას, ხ.მარწყვიშვილის, ლ.ხეჩუაშვილის „აკადემიური წერა დამწყებთათვის“ (2007). ავტორთა მითითებითაც, იგი განკუთვნილია პირველკურსელებისათვის, რადგან აქ მართლაც ამ საგნის ინტერესთა სფეროს მხოლოდ რამდენიმე საკითხია განხილული, ისიც პრაქტიკული – სწავლების მეთოდურ მითითებათა – ასპექტში. ასევე დაიბეჭდა ლ.წულაძის „ინტენსიური სემინარი სოციალური მეცნიერებების მაგისტრებისათვის“ (2006). ამ კრებულზე გამოქვეყნდა პროფესორ ბ.ცხადაძის რეცენზიაც

(გაზეთი „დურუჯი“, 2007, აპრილ-მაისი).

„აკადემიური წერის“, როგორც სასწავლო დისციპლინის, საჭიროებას თავად დრო ცხადყოფს. უახლოეს დროში ამას დაადასტურებს ორიგინალური სახელმძღვანელოების გამოქვეყნება. სწორედ ამ ტენდენციის გამოვლენას წარმოადგენს წინამდებარე სახელმძღვანელო, რომელიც შექმნილია, ერთი მხრივ, უცხოური ანალოგების გათვალისწინებით, მეორე მხრივ, ავტორთა პირადი გამოცდილების საფუძველზე. მკითხველი შეამჩნევს, რომ იგი დიდ სიახლოვეს ამუღავნებს „წერისა და კვების“ იმ ინგლისურ სახელმძღვანელოსთან, რომლის ციტირებაც აქ ხშირია და საიდანაც აღებულია იდეა და ცალკეულ პრობლემებთან მიდგომის ზოგიერთი მეთოდოლოგიური ასპექტი. ამ მასალის გადმოღება ქართულ ენაზე უმთავრესად ეკუთვნის მ.ვარდიანიშვილს. სახელმძღვანელოს ცალკეული თავები დაამუშავა ივ.ჯაგოდნიშვილმა, ხოლო დანარჩენი თავები დაწერა, სახელმძღვანელო კონცეპტუალურად განასრულა, ქართულ სინამდვილესთან შესაბამისობაში მოიყვანა, ენობრივად, სტილურად გააფორმა თ.ჯაგოდნიშვილმა.

წინამდებარე სახელმძღვანელო, როგორც ერთ-ერთი პირველი ცდა, ბუნებრივია, ვერ იქნება დაზღვეული ხარვეზებისაგან. ამიტომ ავტორები დიდი მადლიერებით მიიღებენ ყველა შენიშვნასა და სურვილს.

„აკადემიური წერის“ საგანი, ამოცანები

1. „აკადემიური წერის“ საგანი

„აკადემიური წერის“ საგანი აზრის გაგების, დამახსოვრების, სხვათათვის გაგებინებისა და წერის იმ წესების სწავლებაა, რაც მთელ მსოფლიოში აკადემიური სფეროს -- მეცნიერებისა და განათლების საყოველთაოდ აღიარებული სტანდარტითაა დადგენილი, ანუ სავალდებულო ნორმაა.

აკადემიური წერის შინაარსს სხვადასხვა ცნებით გამოხატავენ. მას უწოდებენ “კვლევისა და წერას”¹, “დიდ კვლევას”, “კვლევის ხელოვნებას”, “ესეის ორგანიზებას”, „ფუნქციურ წერას“. ზოგ შემთხვევაში სახელს არქმევენ პრაქტიკული დანიშნულების სფეროს მიხედვით, თუნდაც, როგორც დავწეროთ ესეი², რა არის პლაგიატი³, როგორც დავწეროთ სადიპლომო შრომა და ა.შ. ასეთ შემთხვევებში, ბუნებრივია, ჩვენი საგნის რომელიმე კონკრეტული ნაწილებია ცალკე სწავლების საგნებად ქცეული.

აკადემიური წერა მოიცავს:

- აკადემიური აზროვნების სწავლებას;
- აკადემიური კვლევის უნარ-ჩვევების შექმნას;
- აკადემიური წერის წესებისა და მათი პრაქტიკული გამოყენების უნარ-ჩვევების დაუფლებას;
- სამეცნიერო ნაშრომის წერის ფორმების სწავლებას;
- წერის, როგორც ინტელექტუალური შემოქმედების, სწავლებას.

ყოველივე ეს ცხადყოფს, რომ “აკადემიური წერის” საგანი ორ უმთავრეს სფეროს მოიცავს: პირველი, სტრუქტურულ-ფორმალისტური, სამეცნიერო ტექსტის სტრუქტურირების, ტექსტის ნაწილების ურთიერთდაკავშირების პრინციპებს, წესებს და უნარ-ჩვევებს ადგენს, ხოლო მეორე – წერის სტილსა და წესების შერჩევას, კვლევის მიზნის შესაბამისად. ეს სფერო,

¹ იხ. მაგალითად, Wayne C. Booth, Gregory G. Colomb, Joseph M. Williams, -The Craft of Research, The University of Chicago Press, Chicago, 1995;

² Organizing an Essay, US Writing Handouts..

³ Plagiarism: What is and how to Recognize and Avoid. Indiana University Writing Tutorial services.

<http://www.indiana.edu/~ewts/pambplits/plagiarism.shtml>;

ენის პრაქტიკულ სტილისტიკასთან ერთად, ფუნქციური სტილისტიკის ცოდნასაც ემყარება. ამას გარდა, აზრის მიზნობრივი ემოციური მუხტის შესაქმნელად რიტორიკული ფიგურების წერაში გამოყენების თვალსაზრისით, მეტ-ნაკლებად, რიტორიკის სხვა ნაწილის, ორატორული ხელოვნების საკითხებსაც მოიცავს.⁴ ასე რომ, აკადემიური წერის საგანი მჭიდროდაა დაკავშირებული ენის პრაქტიკულ სტილისტიკასთან, ფუნქციურ სტილისტიკასა და ორატორულ ხელოვნებასთან.

პირველ ყოვლისა, ეს კომპონენტები განსჯითი, აზროვნებითი პროცესების რაგვარობასა და ქაღალდზე წერილობითი დაფიქსირების პროცესს განსაზღვრავს და აკადემიზმის ნიშნით აერთიანებს.

2. “აკადემიზმისა” და “აკადემიურის” ცნებათა განმარტებისათვის

აკადემიზმი ბერძნული წარმომავლობის სიტყვაა, მაგრამ ფრანგული ენის მეშვეობით გავრცელდა (აკადემისმე). იგი დადგენილი ტრადიციებისა და კანონების მიმდევრობას გამოხატავს.

მეცნიერებისა და განათლების სფეროში ეს ცნება იმავე შინაარსით დამკვიდრდა. აკადემიური კანონიკურს, საყოველთაოდ დადგენილი წესებისა და ნორმების მიხედვით შექმნილ ინტელექტუალურ პროდუქციას აღნიშნავს, სადაც იოტისოდენა გადახრაც კი დაუშვებელია. ამ ნიშნით აკადემიურს უწოდებენ თეატრს, ხელოვნების დარგებში არსებულ შემოქმედებით გუნდებს (ანსამბლებს) და ა.შ. ყველა შემთხვევაში აკადემიურის ცნებით მიანიშნებენ უმაღლეს პროფესიულ დონეს, საყოველთაოდ დადგენილ წესებსა და ნორმებთან მათი დონის შესაბამისობას.

ამ გაგებით აკადემიური წერის ცნებაში თითქოს ვერც ეტევა მისი საგანი, რადგან წერის გარდა, აზროვნებისა და კომუნიკაციების პროცესების სწავლებასაც მოიცავს.

ამიტომაც აღნიშნავენ, რომ აკადემიური შეიძლება ეწოდოს ყველაფერს, რაც უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების სფეროს განეკუთვნება.

⁴ ამის შესახებ დაწვრილებით იხილეთ თავი: სამეცნიერო ნაშრომის სტილი.

ხოლო ამ კუთვნილებაში გულისხმობენ ქცევას, საჯარო გამოსვლას, მეტყველებას, წერას და, რაც მთავარია, ამ ყველაფრის ფორმასა და სტილს.

ეს კი ნიშნავს, რომ უმაღლესი განათლებისა და მეცნიერების სფეროში დადგენილია წესები და ტრადიციები და ვისაც ამ სფეროში სურს მოღვაწეობა, ეს ყველაფერი უნდა იცოდეს. ამ ნიშნით “აკადემიური წერა” უპირატესად წერიტს მეტყველებასა და მასთან დაკავშირებულ სხვა მომენტებს გამოყოფს. აკადემიური წერაც ამიტომ ჰქვია.

3. ცოტა რამ აკადემიური წერის ისტორიიდან

„აკადემიური წერა“ ახალი დროის პირმშოა. ჩვენში იგი ახლა მკვიდრდება. ევრო-ამერიკულ საგანმანათლებლო სივრცეში კი უფრო ადრე, XX საუკუნის მეორე ნახევარში მოიკიდა ფეხი და სხვადასხვა საგანმანათლებლო პროგრამაში მტკიცედ დაიმკვიდრა ადგილი. უკვე შექმნილია სახელმძღვანელოები, რომელთაგანაც, პრაქტიკული სარგებლობის თვალსაზრისით, არაერთმა მოიპოვა აღიარება. ჩვენში ამ მხრივ ახლა იდგმება პირველი ნაბიჯები, აღნიშნული უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებისა და გათავისების საფუძველზე. თუმცა ისიც იმთავითვე უნდა აღინიშნოს, რომ “აკადემიური წერის” სახელმძღვანელო, თავისი სპეციფიკურობის გამო, ვერც მარტო სხვათა გამოცდილების გათავისების საფუძველზე დაიწერება და ვერც მხოლოდ შესაბამისი ღრმა თეორიული განსწავლულობით. აქ უმნიშვნელოვანეს როლს თავად სახელმძღვანელოების ავტორთა პირადი პრაქტიკული გამოცდილება (პრაქტიკული ცოდნა) ასრულებს. ამიტომაც არ არის შემთხვევითი-- ჩვენი უცხოელი კოლეგებიც საგანგებოდ ამახვილებენ ყურადღებას იმ გარემოებაზე, რომ მათი სახელმძღვანელოები მეცნიერულ კვლევაში მათივე პირადი გამოცდილების თხრობაა. ეს თავისებურება, სხვათა შორის, მათსავე სახელმძღვანელოების სტრუქტურასაც აშკარად ეტყობა, უფრო სწორედ, ცალკეული საკითხების განხილვის არეალსა და სიღრმეს, მათს უთანაბრობას.

და კიდევ ერთი დეტალი: სახელმძღვანელოს ავტორთა, როგორც

პროფესიონალ მკვლევართა, გამოცდილება მარტო მათს პრაქტიკას არ ემყარება. იგი დიდ თეორიულ ცოდნასაც ეყრდნობა. სწორედ თეორიული ცოდნა ავლენს მის კავშირს სასწავლო დისციპლინასთან, რომელიც ლამის კაცობრიობის ასაკისაა, ყოველ შემთხვევაში, ძველთაგანვე ემსახურებოდა ადამიანებს და რომელსაც “რიტორიკა” ჰქვია. ღიახ, ადრე კაცობრიობას „აკადემიური წერის“ სამსახურს რიტორიკა უწევდა და საუკუნეთა განმავლობაში საკმაოდ წარმატებულადაც ართმევდა თავს ამ ამოცანებს. მართალია, “აკადემიური წერა” თანამედროვეობის მოთხოვნათა სპეციფიკას ითვალისწინებს და ამით განსხვავდება კიდევაც თავისი წინაპრისგან, მაგრამ თეორიის ასპექტში უმთავრესად მაინც რიტორიკას ემყარება. ასე რომ, “აკადემიური წერა” რიტორიკის მემკვიდრეა და მათ შორის მემკვიდრეობითი კავშირი იმდენად მჭიდრო და მრავლმხრივია, რომ კარგად დავიწყებული ძველის წარსულიდან გამომდინარე უნდა შეფასდეს.

4. აკადემიური წერა—რიტორიკის მემკვიდრე

ადამიანური ცნობიერება ერთგვაროვნობას ვერ ეგუება. ძველისაღმი ერთგულების მიუხედავად, მას ერთხელ მაინც აუქცევს გვერდს. ნებისმიერ საგანზე დროის გარკვეულ მონაკვეთშია მოთხოვნილება. ალბათ, ესეც იყო რიტორიკის “დავიწყების” მიზეზი. თუმცა უმთავრეს მიზეზს ძველ საუკუნეებში დამკვიდრებული სწავლების მეთოდოლოგია წარმოადგენდა, რაც უაზრო ზუთხვასა და ავტორიტეტთა მიმბაძველობას ემყარებოდა. ამ მეთოდოლოგიამ რიტორიკა განსაკუთრებით დააზარალა — უაზრო ფუჭსიტყვაობაზე დაიყვანა.

ამის გამო “აკადემიური წერის” ცოდნის სფეროში, თეორიულ ასპექტში მაინც, დიდი სიცარიელე შექმნა. იგი საკმაოდ დიდხანს რჩებოდა “შეუვსებლად” სხვა, რიტორიკის ტოლფარდი სასწავლო დისციპლინით. მართალია, ისწავლებოდა ლოგიკა-აზროვნების შემსწავლელი დისციპლინა, მაგრამ ლოგიკის ცოდნა წერის ხელოვნებას მაინცდამაინც წარმატებით ვერ ერწყმოდა, უპირატესად წერის პრაქტიკულ ცოდნასა თუ უნარ-ჩვევათა რეალიზებაში.

ესეც იყო მიზეზი, რომ კაცობრიობამ გაიხსენა ძველი რიტორიკა და თანდათან, ეტაპობრივად აღუდგინა უფლებები, რასაც განსაკუთრებით შეუწყო ხელი პარლამენტარიზმის საყოველთაო დამკვიდრებამ, დემოკრატიზმის პრინციპების კაცობრიული ცხოვრების ნორმად ქცევამ, საინფორმაციო ეპოქის დადგომამ და კომუნიკაციების როლისა და მნიშვნელობის არნახულმა ზრდამ. ეს მოვლენები ადამიანის მოღვაწეობის ლამის ყველა სფეროს (განსაკუთრებით ინტელექტუალურის) საჯაროობის მაღალ ხარისხს საჭიროებს: საჯარო ქცევის წესებს, სიტყვით გამოსვლას, კომუნიკაციების (ვერბალურ თუ ვიზუალურ) ხელოვნების და ა.შ. ცოდნას. ამ ცოდნას კი სწორედ რიტორიკა შეიცავს.

რიტორიკას აღმოაჩნდა არა მარტო საჯარო ქცევისა და კომუნიკაციების ხელოვნების სწავლების მეთოდები თუ მეთოდოლოგია, არამედ აზროვნებისა და წერითი მეტყველების მეთოდები და მეთოდიკაც. მას განსაზღვრული პრინციპები, შესაბამისი ცნებებიც კი ჰქონდა აღწერილ-დახასიათებული (მაგალითად, თეზისი, არგუმენტი და ა.შ.). ამიტომაც რიტორიკის რეანიმაცია და ახალ ვითარებასთან მისადაგება-მორგება დიდად არ გართულებულა. ამას მოწმობს თუნდაც XX საუკუნის მეორე ნახევარში ევროპასა და აშშ-ში გამოცემული ისეთი სამეცნიერო ნაშრომები თუ სახელმძღვანელოები, როგორცაა: ვ. ბოთის, გ. კოლომბის, ჯ. უილიამსის “წერა და კვლევა” (1995), უმბერტო ეკო “როგორ დაეწეროთ სადიპლომო ნაშრომი” და სხვა. გამონაკლისი არც ქართული სინამდვილე ყოფილა. რიტორიკა ჩვენშიც დაივიწყეს.

ტექსტის სწავლების ფუნქციას თითქოს ტექსტოლოგია ასრულებდა, ფილოლოგიისა და ისტორიის ფაკულტეტებზე ცალკე დისციპლინადაც კი ისწავლებოდა, მაგრამ იგი უფრო ტექსტის გაგებაზე იყო ორიენტირებული და არა შექმნაზე, ანუ წერის სწავლებაზე.

წერის სწავლება მეცნიერ-ხელმძღვანელისა და დამწყები მკვლევრის (სტუდენტის) კერძო ურთიერთობაში პირადი გამოცდილების გადაცემას გულისხმობდა. არსებითად ამ ურთიერთობის თეორიული საფუძველიც რიტორიკა იყო და თაობიდან თაობას პირადი გამოცდილების ფორმით გადაეცემოდა. ასეთი ზეპირსიტყვიერი რიტორიკის სწავლების ხარისხი კი, ბუნებრივია, მთლიანად მეცნიერ-ხელმძღვანელის თეორიულსა და

პრაქტიკულ ცოდნას შეესაბამებოდა.

5. წერითი მეტყველება

ადამიანის მეტყველება ორი სახისაა – ზეპირი და წერითი. ამდენად, წერა ადამიანის მიერ აზრის გამოხატვის ფორმა და სახეობაა.

წერითი მეტყველების უმთავრესი ნიშანია დროითი გამძლეობა. ამით ზეპირმეტყველება მას ვერ შეედრება.

ზეპირი მეტყველება, წერითთან შედარებით, უფრო ხნიერია (ადრინდელია), მეტყველების უფრო ბუნებრივი ფორმაა და სრულიად აკმაყოფილებს ადამიანის წმინდა ყოფითი კომუნიკაციების მოთხოვნილებებს. ამის გამო კაცობრიობა ძალიან დიდი ხნის განმავლობაში მეტყველების ამ ფორმას იყენებდა ინტელექტუალურ სფეროშიც (ზეპირი ლიტერატურის ანუ ზეპირსიტყვიერების, საერთოდ აზროვნების სფეროში), არა მარტო ინტელექტუალური პროდუქციის შესაქმნელად, არამედ შესანახადაც. თუმცა შენახულს თავის კვალს ამჩნევდა ადამიანის მეხსიერების უძლურება დროის დინების წინაშე. იგი ვერც იტევდა და ვერც ინახავდა ზეპირი ფორმით დაგროვილ ინფორმაციას, რაც ერის კულტურის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენდა. დიდი მონღოლების შემთხვევაშიც კი ინფორმაცია ირყვნებოდა, შინაარსობრივი სიზუსტე ეკარგებოდა.

ისიც გაირკვა, რომ მეხსიერებას ინფორმაციის დახარისხებისა და შედარებით მნიშვნელოვანის გამორჩევის მექანიზმი აქვს, რაც მნიშვნელოვანის შენახვასა და ნაკლებად მნიშვნელოვანის მეხსიერებიდან ამოშლას განაპირობებს. დღეს კაცობრიობამ კარგად იცის, რომ ამის გამო დიდად იზარადა, რადგან ზეპირ მეხსიერებას მინდობილი ძველი, ისტორიამდელი ცივილიზაციის, კულტურის მონაპოვართა დიდი ნაწილი სამუდამოდ დაიკარგა. ამ დანაკარგის სიდიადეს სხვადასხვა გზით შემორჩენილი და ჩვენამდე მოღწეული ნაშთების საოცრება ცხადყოფს. აი, ამ დაკარგვის გარდუვალობამ და სიმწვავემ ანუ ზეპირი ინტელექტუალური პროდუქციის “მოუხელთებლობამ” მიიყვანა კაცობრიობა წერის გამოგონების აუცილებლობამდე. წერამ და ნაწერმა დაარწმუნა ადამიანები ამ ფორმით გადმოცემული აზრის დავიწყებასთან ბრძოლის წარმატებაში. ნაწერმა

სძლია დროს, ბოლო მოუღო ინფორმაციის დაკარგვას; ნაწერმა გახადა შესაძლებელი მსოფლიო საინფორმაციო ბანკის –ცივილიზაციის მონაპოვრის, კულტურის უკვდავყოფა.

აბა, ერთი წუთით წარმოვიდგინოთ, რა გვეცოდინებოდა ძველი აღმოსავლეთის, ეგვიპტის, ძველი საბერძნეთის, რომის ცივილიზაციებზე, ინფორმაცია წერილობითი ტექსტებით რომ არ გადმოგვცემოდა. შეიძლება სულაც არ გვეცოდნოდა, ვინ იყვნენ ჰომეროსი, პლატონი, არისტოტელე, პითაგორა, მათი ის უდიდესი აღმოჩენები, რომლებიც დღესაც თანამედროვე ცოდნის საფუძვლად რჩება. მაგალითად, მათემატიკა დიდად განვითარდა, მაგრამ ეს მეცნიერება დღემდე იყენებს პითაგორას აღმოჩენას, რომელიც “პითაგორას თეორემის” სახელწოდებით არის ცნობილი. ასეთი მონაპოვრების სტატისტიკასაც კი ვერ დაიტევდა არათუ ჩვენი სახელმძღვანელო, არამედ ბევრი სხვა წიგნიც რომ დაგვემატებინა.

6. წერითი მეტყველების მიზნები:

წერით, გარდა იმისა, რომ ინფორმაციას სამუდამოდ ვაფიქსირებთ, ერთდროულად რამდენიმე მიზანს ვაღწევთ:

- ვწერთ, რათა გავიგოთ;
- ვწერთ, რათა დავიმახსოვროთ;
- ვწერთ, რათა ვიაზროვნოთ;
- ვწერთ, რათა სხვას გავაგებინოთ;
- ვწერთ, რათა სხვასთან ურთიერთობა დავამყაროთ;
- ვწერთ, რათა საკუთარი თავი შევიცნოთ;
- ვწერთ, რათა ჩვენი თავი წარმოვაჩინოთ.

ვწერთ, რათა გავიგოთ

ამბის მოსმენა ინფორმაციის აღქმა-გააზრების სიზუსტეს –ადეკვატურობას ვერ უზრუნველყოფს რამდენიმე მიზეზით: თუ დიდხანს

ვისმენტ ინფორმაციას, ვიღლებით, ყურადღება გვეფანტება. ამის მიზეზია გონების მიერ მიღებული ინფორმაციის თავისებური რეზიუმირება. იგი მას ახარისხებს, მთავარს მესხიერების მატრიცაზე აღბეჭდავს, უმნიშვნელოს კი უგულვებელყოფს. ამიტომაც ჭირს მოსმენილი ამბის დეტალების გაგება, მით უფრო მათი გახსენება მოსმენის შემდეგ.

ნაწერი აზრის გაგება-გათავისებას აბსოლუტური სიზუსტით უზრუნველყოფს. ტექსტის ერთხელ წაკითხვით რაიმე გაუგებარიც რომ დარჩეს, უკან მიბრუნებით, ხელახლა წაკითხვით შეიძლება გაგება.

ამასთან, ტექსტს ვკითხულობთ, მაგალითად: “ხშირად კნ შეიძლება მივიღოთ ისეთი გამხსნელებიდან, როგორცაა თხევადი ამიაკი, თიონილის ქლორიდი, ტეტრაჰიდროფურანი, აცეტონილი, დიმეთილსულფოქსიდი, გოგირდის ბმ მონოქლორიდი და სხვ.”

თვალის გადავლებითაც აშკარაა, რომ ტექსტი ერთი წინადადებისაგან შედგება, მაგრამ იგი აგებულითაც რთულია და ინფორმაციულადაც ტევადია. ამ ინფორმაციის აღქმა ერთბაშად, ერთი წაკითხვით, ძალიან გაჭირდება, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ტექსტი მცოდნე მკითხველზეა გათვლილი (ქიმიაში ჩაუხედავი საერთოდ ვერაფერს გაიგებს).

პირველ ეტაპზე მკითხველმა უნდა წაკითხოს აბრევიატურა “კნ”. საამისოდ უნდა გაეცნოს წიგნის ბოლოს დართულ შესაბამის საძიებელს, სადაც აბრევიატურებია გახსილი. აქ ქიმიის საერთო ცოდნაზე დამყარება ძნელია, რადგან “კნ” შეიძლება აღნიშნავდეს “კოლოიდურ ნივთიერებასაც” და კიდევ ბევრს სხვა რამეს, თუნდაც, “კოორდინაციულ ნაერთს”.

მეორე ეტაპზე ყურადღება კონცენტრირდება ზოგადად გამხსნელებისგან გარკვეული ნივთიერებების მიღებაზე, ხოლო მესამე ეტაპზე უკვე ნივთიერებათა გრძელ ჩამონათვალზე. ასე რომ, მთელი წინადადების სრულფასოვან (აბსოლუტურ) გაგებას ცალკეული ნივთიერების შესახებ, შეიძლება ცალ-ცალკე (ხელახალი) წაკითხვა დასჭირდეს.

ზეპირი მოსმენილი ტექსტით ინფორმაციის ასეთი ეტაპობრივი აღქმა-გააზრება შეუძლებელია. ნაწერი კი ამის საშუალებას იძლევა. აშკარაა, ვწერთ იმისთვის, რომ აზრი, ინფორმაცია აბსოლუტური სიზუსტით გავიგოთ.

ვწერთ, რათა დავიმახსოვროთ

ზეპირ თხრობას ემოციური მუხტი ახლავს. კარგად გააზრებულ (გონებაში დეტალურად დალაგებულ) ამბავსაც რომ ვყვებოდეთ, ამის გამო მაინც რაიმე გამოვგრჩება. ემოცია აზრის (ამბის) ერთ რომელიმე ასპექტზე აფოკუსირებს ყურადღებას (მას წამოატივტივებს მოულოდნელად).

წერის დროს ამ ემოციური მუხტის “მართვაც” ხერხდება. თუ რაიმე გამოვგრჩება, დაწერილი შეგვიძლია გადავიკითხოთ და ჩავამატოთ. ეს იოლად მოხერხდება, რადგან ხელახალი წაკითხვა გონებაში გაჩენილი აზრის გახსენებას იწვევს. შესაძლოა, ისეთი ასპექტიც “გაგვახსენოს”, რაც აზრის ჩამოყალიბების პირველი ვარიანტის შექმნის დროს საერთოდ არ ფიგურირებდა, არადა შეიძლება სწორედ ეს ახლადგამოვლენილი ასპექტი იყოს აზრის შინაარსობრივი (ინფორმაციული) რაობის განმსაზღვრელი. ასეთი ჩამატებები აზრის (ინფორმაციის) დამახსოვრებას უზრუნველყოფს. ყოველი ჩამატება წინადადების (აზრის) განმეორებით წაკითხვას მოითხოვს, ხელახალი წაკითხვა იგი დამახსოვრებას უწყობს ხელს, ზრდის მის კოეფიციენტს. სწორედ იმისთვისაც ვწერთ, რომ ინფორმაცია დავიმახსოვროთ.

ვწერთ, რათა ვიაზროვნოთ

წერა მხოლოდ აზრის გრაფიკული გამოხატულება არ არის. იგი თავად აზროვნების პროცესია, ამ პროცესის ერთი, ყველაზე ეფექტური ფორმაა. დიდი ხანია შენიშნეს, რომ ადამიანი წერის დროს უკეთ აზროვნებს. ამის მიზეზი ისაა, რომ გონებაში გაჩენილი აზრის ქაღალდზე გადატანა-ჩაწერა ადამიანის მიერ მართვადი პროცესია: მხოლოდ მას აქვს მიზანმიმართული ფორმით წერის ანუ ამ ფორმის გამოძებნის დრო, რადგან გონებაში გაჩენილი აზრი სხვა შემთხვევაში გაექცევა.

წერის დროს ადამიანი აზრს აზუსტებს შინაარსობრივად, ხვეწს მისი გამოხატვის სიტყვიერ ფორმას (ფრაზას, წინადადებას, სტილს...), ფიქრობს იმაზეც, როგორ მიაწოდოს ეს აზრი მკითხველს უკეთ და ცხადად.

განსჯა, აზროვნება სპონტანურ-ასოციაციური პროცესია. იგი წარმოსახვას ემყარება. მოვლენა-ფაქტი გონებაში სურათ-ხატოვნად წამიერად გაიელვებს. აზროვნება საერთოდ, ამ გაელვების დაჭერა-

მონოლოგშიც კი ადამიანი მეორე “მეს” ესაუბრება.

აქედან გამომდინარე, წერა ყველა ვითარებაში დიალოგია. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ნაწერს ადრესატი ჰყავს და მისთვის გადასაცემი ინფორმაციაა. წერა სხვისთვის ინფორმაციის გადაცემაა.

სხვათა შორის, ქართულ ენას ზედმიწევნით ზუსტად და ცხადად აქვს დაწერილ-დაფიქსირებული აზროვნების პროცესის ამნაირი ბუნება, რასაც ამგვარი გამოთქმაც ცხადყოფს: “აზრის გაზიარება”, ანუ სხვისთვის განაწილება, სხვისი ქცევა აზრის მოზიარედ. ამდენად, აზრის არსებობას აზრი მისი გამზიარებლის არსებობის შემთხვევაში ეძლევა. “გაზიარება” ინფორმაციის გადაცემის პროცესის უმჯობეს ცნება-ტერმინად უნდა ვაღიაროთ, რადგან უზუსტესად გამოხატავს ამ პროცესის არსს. ინფორმაციის გადაცემა ხომ ამ ინფორმაციის სხვის აბსოლუტურ კუთვნილებად ქცევას არ გულისხმობს, არამედ ამ სხვის მოზიარედ, მონაწილედ ქცევას, რადგან ჩვენი ინფორმაცია, ფაქტობრივად, ჩვენთანვე რჩება.

წერის პროცესის ყველა კომპონენტი ამ მთავარ მიზანს ემსახურება, რადგან აზრის არსებობის პირობაც და დანიშნულებაც ესაა.

ალბათ, ყველას გამოგვიცდია: როცა გწერთ, უხილავად თვალწინ ვინმე გვიდგას. წერის მოტივაციას სწორედ ეს უხილავი ვიღაც-ჩვენი მკითხველი ქმნის. აზრის გადმოცემის, მისთვის ფორმის ძიების პროცესში ამოსავალი ისაა, თუ როგორ შეხედავს, გაიგებს და შეაფასებს ის სხვა ჩვენს ნაწერს. ყველაფერს იმ ვიღაცის გემოვნებას, აზროვნების წყობას ვუქვემდებარებთ, რათა უფრო ზუსტად და ადვილად გაიგოს ის, რასაც ჩვენს ნაწერში ვამბობთ.

წერისას ეს ვიღაც გამუდმებით თავს გვადგას ვირტუალურად და თავისებურად მეგზურობს და ზედამხედველობს ჩვენი წერითი აზროვნების პროცესს. ამიტომ არის, რომ დროდადრო ვჩერდებით, წამიერად უკან ვბრუნდებით, ვკითხულობთ ჯერაც მეღანშეუშრობელ სტრიქონებს და სხვისი თვალთ ვზომავთ, ვაფასებთ. ხოლო როცა ვრწმუნდებით, რომ ჩვენი ნაწერი შეესაბამება მის გემოვნებასა და დონეს, წერას განვაგრძობთ და ეს პროცესი წერის გასრულებამდე გრძელდება.

ასე რომ, ჩვენი ნაწერით, პირველ ყოვლისა, საკუთარ აზრს სხვას

ახორციელებს. ამ მიზნით ადამიანი სოციალურ ჯგუფს თავის შესაძლებლობებს სთავაზობს. შეთავაზების საფუძველი კი მოცემულ სოციალურ ჯგუფში (საზოგადოებაში) პიროვნების შესაძლებლობებზე მოთხოვნის არსებობაც არის. ამიტომ ნაწერი ადამიანის ინტელექტუალური კაპიტალია, რომელსაც სოციალური ჯგუფი იძენს. ამდენად, წერა, როგორც საკუთარი შესაძლებლობების წარმოჩენა, საზოგადოებისთვის თავის წარდგენაა.

წერა, როგორც ვხედავთ, მექანიკური პროცესი არ არის. ქვემოთ იმაშიც დავრწმუნდებით, რომ გადაწერაც კი არ არის მექანიკური პროცესი, ისიც შეიცავს ინტელექტუალური, შემოქმედებითი აზროვნების ელემენტებს. რადგანაც წერა ავტორის თვითგამოხატვაა, ამდენად წერის სწავლა ადამიანის ინტელექტუალური ზრდისა და ხვეწის პროცესი, აზროვნების კომუნიკაციების უნარ-ჩვევების შექმნაც არის.

ზემოაღნიშნულის შესწავლა, ბუნებრივია, ყველას მკვლევრად, მეცნიერად ვერ ჩამოაყალიბებს, მაგრამ საკუთარი აზრის თავისუფლად, ეფექტურად, ცხადად, გასაგებად გადმოცემას ნამდვილად ასწავლის, ანუ კულტურის მქონე პიროვნებად აღზრდის.

7. წერა და კვლევა

კვლევა, ფართო გაგებით, ინფორმაციის ძიებაა. წერისას სწორედ ამ ძიების შედეგებს ვაფიქსირებთ, ამავე დროს, ვაზუსტებთ და ვაკონტროლებთ. ამიტომ წერა და კვლევა ერთიანი აზროვნებითი პროცესის ორი შემადგენელი მხარე, ნაწილია.

ადამიანი განუწყვეტლივ სვამს კითხვებს და ეძებს მათზე პასუხებს. კითხვის დასმა პრობლემის არსებობას ათვალსაჩინოებს, პასუხის ძიება—მისი გადაჭრის მცდელობას, ხოლო წერა—წარმოჩენას, შედეგების მთელი ამ პროცესის აღწერა-დახასიათების ფონზე.

ამდენად, კვლევისა და წერის პროცესი განუყოფელია და მეტ-ნაკლებად, უწყვეტიც, რადგან პასუხგაცემული კითხვა ახალ კითხვას ბადებს, რაც პასუხის ძიებას, ანუ ინფორმაციის შეკრებას, მის დაფიქსირებას, ე.ი. წერას საჭიროებს. და ასე მეორდება, ვიდრე კითხვები არ ამოიწურება, ანუ პრობლემას სრულყოფილი პასუხი არ გაეცემა.

სამეცნიერო ნაშრომის წერის დროსაც უმთავრესი მამოძრავებელი ძალა აღნიშნული პროცესია. იგი თავისი ბუნებით შექცევადი და გარკვეულწილად ციკლურია, რადგან არცთუ იშვიათად ირკვევა, რომ ცალკეული საკითხები დასაზუსტებელია ან გასაღრმავებელი. ამიტომ ისევ ჩნდება კითხვები, ისევ იკრიბება ინფორმაცია, რისთვისაც ისევ უხდება მკვლევარს ბიბლიოთეკაში მიბრუნება, წიგნებზე მუშაობა და ა.შ. ასე (წინ და უკუსვლით) იღვწის მკვლევარი, ვიდრე სამეცნიერო ნაშრომის საბოლოო ვარიანტი არ დასრულდება.

ამიტომ არის წერა და კვლევა განუყოფელი, წერის უნარ-ჩვევების ცოდნა კი კვლევის უნარ-ჩვევების ცოდნასაც ნიშნავს.

8. კვლევა და მისი მნიშვნელობა

უკვე ვიცით, რომ კვლევა კითხვების დასმითა და მათზე პასუხის ძიების გზით ინფორმაციის მოპოვებაა. კვლევა, როგორც აღინიშნა, ადამიანის გენეტიკაშია ჩადებული, ამიტომ მისი ყოველდღიურობის გამოხატულებაა. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ადამიანი უფრო სხვების მიერ მოპოვებული ინფორმაციით სარგებლობს. უამისოდ საკუთარ ინფორმაციას თითქმის ვერ შექმნის. ეს ინფორმაცია მაშინაც კი სხვისი მოპოვებულია, როცა, ერთი შეხედვით, სხვათა დაუხმარებლად აგროვებს. ავიღოთ პრესა, ლექციების განრიგი (ცხრილი), ტელეფონის ნომრის გაგება და ა.შ. ეს ინფორმაცია, რასაც შეიძლება შემდეგში ჩვენი კვლევა დავამყაროთ, სხვისი მოძიებული, სხვისი შექმნილია.

ის, რასაც ნებისმიერ სფეროში ცოდნის შექმნას ვუწოდებთ, სხვების კვლევა-ძიებით დაგროვილი ინფორმაციის გააზრება-გათავისებაა.

ჩვენ არც კი ვუკვირდებით, რამდენად ვართ დამოკიდებული სხვების კვლევების შედეგებზე. ვერც იმას ვგრძნობთ, როგორ ღრმავდება და იზრდება ეს დამოკიდებულება. ასე იმიტომ ხდება, რომ უფრო ინფორმაციის მომხმარებლები ვართ, ვიდრე შემქმნელები. ინფორმირებულობა კი ჩვენი არსებობის პირობაა. ამიტომ დგას დღეს მწვავედ კვლევათა შედეგების სანდოობის პრობლემა. არაკეთილსინდისიერ, საეჭვო შედეგებს ადამიანებისთვის საშინელ ომზე დიდი ზიანის მოტანა შეუძლია, მით უფრო, რომ ჩვენი თანამედროვეობა ინფორმაციული ერაა. სწრაფადგანვითარებადმა

საინფორმაციო ტექნოლოგიებმა, სისტემებმა, საყოველთაო გლობალიზაციის ფონზე ინფორმაცია ყველაზე ძვირადღირებულ კაპიტალად და სახელმწიფოთა ძლიერების მსაზღვრელად აქცია (სამხედრო ძლიერებაზე მეტად). მის საფუძველზე წყდება ჩვენი ცივილიზაციის გლობალური პრობლემები, როგორცაა კაცობრიობის არსებობის პერსპექტივები, ომი და მშვიდობა, ეკონომიკური აღმავლობა და ა.შ.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, უკვე მკაცრ მოთხოვნად იქცა ინფორმაციის შექმნა-გავრცელების ეთიკურ-სამართლებრივი ასპექტები, საერთაშორისო სტანდარტების დაცვა და სხვა.

“აკადემიური წერა” ამ საერთაშორისო სტანდარტების სწავლებასაც მოიცავს.

ასე რომ, კვლევის უნარ-ჩვევები გვჭირდება როგორც ინფორმაციის მოსაპოვებლად, ასევე მისი სანდოობის შესამოწმებლად და ამ კვლევის საფუძველზე ახალი ინფორმაციის შესაქმნელად.

9. როგორ ვისწავლით აკადემიურ წერას

კვლევისა და წერის მეგზურ-მასწავლებელი თავად კვლევა და წერაა, მაგრამ სპეციალური სახელმძღვანელოც, ანუ აკადემიური წერის კურსის გავლაც აუცილებელია, რადგან იგი კვლევისა და წერის მეთოდებისა და მეთოდოლოგიის ყველა აუცილებელი საკითხის მიზანმიმართულ და გეგმაზომიერ სწავლებას ისახავს მიზნად. ამ საკითხების ჩამონათვალი თავისთავად ცხადყოფს კურსის ათვისებისთვის აუცილებელი მუშაობის შინაარსს, რომელსაც წერისა და კვლევის ისეთ ელემენტებს მოიცავს, როგორცაა:

- საკვლევო თემის განსაზღვრა;
- წყაროებზე მუშაობა (წყაროების მოძიება, დალაგება-დახარისხება, მონაცემების ამოწერა-დაგროვება);
- სამეცნიერო ნაშრომის სამუშაო ჰიპოთეზის, გეგმა-მონახაზის, შემდეგ დეტალური გეგმის შედგენა;
- თეზისის (ძირითადი დებულების) ჩამოყალიბება;
- არგუმენტების (დასაბუთებათა) ჩამოყალიბება;

- ნაშრომის შავი ვარიანტის შექმნა;
- ნაშრომის საბოლოო ვარიანტის შექმნა;
- სამეცნიერო ტექსტის სახეობებისა და სტრუქტურული ერთეულების შესწავლა;
- სამეცნიერო ტექსტების გამოცემათა სახეობების ცოდნა;
- ნაშრომის ზეპირი და წერილობითი წარდგენა აუდიტორიის წინაშე და ა.შ.

ყოველივე ამის შესწავლას ემატება ხშირი წერა-წერის უპირველესი მასწავლებელი, რადგან სახელმძღვანელო თეორიულ ცოდნას გვაძლევს და პრაქტიკული სავარჯიშოებით მის განმტკიცებას უწყობს ხელს. ამ ყველაფერს, თავის მხრივ, საფუძველს უმაგრებს პრაქტიკული მეცადინეობები, სადაც დისკუსიების, წერითი სავარჯიშოების დახმარებით სტუდენტი საკუთარი აზრის გადმოცემისა თუ წერითი ნაშრომის შექმნის უნარ-ჩვევებს შეიძენს.

სამეცნიერო ურთიერთობათა სფერო: “მეცნიერება”, “სამეცნიერო”, “მეცნიერული”

დღეს საზოგადოებრივ ცნობიერებაში “სამეცნიერო” და “მეცნიერული” მოიცავს ზოგადად ინტელექტუალურ, აზროვნებით-შემეცნებითი საქმიანობის სფეროებს, მწერლობისა და ხელოვნების დარგების გამოკლებით.

დიდი მნიშვნელობისა და კაცობრიული პროგრესის განვითარებისთვის, მისი ღირებულებიდან გამომდინარე, ამ ცნებების შესახებ სულ უფრო დაუინებით გვესმის ტერმინი “ინტელექტუალური კაპიტალი”, რაც უპირველესად იმას ნიშნავს, რომ მეცნიერულ პროდუქციას ჭეშმარიტად აქვს საბაზრო ღირებულება და იგი არც მარტო პიროვნულ ინტერესთა დაკმაყოფილებას ისახავს მიზნად და არც ოდენ ადამიანის მიერ საკუთარი გონების შესაძლებლობათა ზღვარის ძიებას.

ადამიანმა საკუთარი არსებობის გააზრებას, გონებით ჭვრეტას, მედიტაციას, მეცნიერება უწოდა, მას სიბრძნე დაარქვა, ხოლო ამ პროცესისადმი საკუთარი დამოკიდებულება სიბრძნის სიყვარულით გამოხატა. შესაბამისი მეცნიერებაც ჩამოაყალიბა—ფილოსოფია, რაც ბერძნულ ენაზე სწორედ “სიბრძნის სიყვარულს” ნიშნავს.

როდის, რომელ კონკრეტულ ეპოქაში ან სახელდობრ, რომელმა ერმა მოიმოქმედა ეს სხვებზე ადრე, სათანადო წყაროების უქონლობის გამო, ამის დადგენა შეუძლებელია. თუ დავაკვირდებით, მეცნიერების სამყაროში, რომლის დარგებსაც ცალკეული დისციპლინების სახით თქვენი განსწავლის დონეზე ეცნობით, ძალზე ხშირად ამა თუ იმ ცნების განმარტებისას ძველ ბერძნულ ან ლათინურ ტერმინებს წავაწყდებით. ეს იმას ნიშნავს, რომ ბევრი რამ მეცნიერების სამყაროში ძველ საბერძნეთსა და რომში უკვე იყო ცნობილი. არა მხოლოდ ეს, არამედ “ძველ” ტერმინთა სიჭარბე და თანამედროვეობაში მათი გამოყენების სიხშირე იმასაც გვაფიქრებინებს, რომ მეცნიერული სამყაროს სათავეები ამ ორი ქვეყნის (ცივილიზაციის) სინამდვილეშია.

თუმცა თავად მეცნიერულ ძიებათა წყალობით ისიც კარგადაა ცნობილი (და ამის დამადასტურებელი საბუთები სულ უფრო მეტად ჩნდება), რომ

ძველმა ბერძნებმა თუ რომაელებმა თავიანთი მეცნიერული ძიებანი უფრო ადრინდელ ცოდნაზე დააფუძნეს; რომ მათ უკვე დახვდათ საოცარი ცივილიზაცია (კულტურა, მათ შორის მეცნიერება) და მისი გააზრება-გათავისების ნიადაგზე შექმნეს საკუთარი. ამ თვალსაზრისით ძალზე გამჭვირვალედ ჩანს ბერძნულ-რომაულის წინარე ცივილიზაციები (მაგ., შუამდინარეთის, ძველი აღმოსავლეთის).

➤ **მეცნიერება:** დღეს “მეცნიერების” ცნებაში გულისხმობენ კულტურის სფეროს კუთვნილ სპეციალურ საქმიანობას, რომლის მიზანი გარემომცველი სამყაროს, საზოგადოებისა და ადამიანის შესახებ ცოდნის სისტემის შექმნაა.

თანამედროვე მეცნიერული ცოდნა საბუნებისმეტყველო, საზოგადოებრივ და ჰუმანიტარულ დისციპლინებს მოიცავს. მეცნიერული ცოდნის შინაარსის დადგენაში დიდი წვლილი შეიტანეს XX საუკუნის ფილოსოფიურ მიმდინარეობათა (ლოგიკური პოზიტივიზმი, პოსტპოზიტივიზმი, ნეორაციონალიზმი...) წარმომადგენლებმა.

მეცნიერება თავისებური ცოდნაა არცოდნისა¹. მეცნიერული ნაშრომის დამახასიათებელი ნიშნებია: ობიექტურობა, სისტემურობა, ლოგიკური დასაბუთებულობა, სპეციალური სამეცნიერო ენის გამოყენება, თეორიულობა.

მეცნიერული ცოდნა საკვლევ (შესასწავლ) მოვლენებს აღწერს, განმარტავს და პროგნოზირებს. ასე რომ, მეცნიერული ცოდნა, მისი განვითარება საკითხის (პრობლემის) დასმასა და გადაწყვეტასთანაა დაკავშირებული. პრობლემა კონკრეტულ სფეროში შემეცნებითი წარმოდგენების ევოლუციის შედეგია.

მეცნიერული პრობლემა ობიექტურად მწიფდება მეცნიერული ცოდნის წიაღში, მკვლევართა წრეში, როგორც ამ ცოდნის მატარებლებში და თავის გამოსატყულებას იძინს. ისინი ამ პრობლემას უსწავნიან.

მოაქციოს და ამით თავის საკუთრებად აქციოს. სხვები მიიჩნევენ, რომ მკვლევრის (მეცნიერის) როლის უგულებელყოფა არ შეიძლება, რადგან თავისთავად არსებული პრობლემა უმისოდ იარსებებდა და ვერავინ “დაინახავდა”, ანუ ვერ გაიგებდა. მკვლევარი “ამჩნევს” მას, სააშკარაოზე გამოაქვს და პრობლემის ცოდნას მისი აღწერითა და განმარტება-დახასიათებით ცოდნის სახედ აქცევს.

პრობლემის გადაჭრა ხელს უწყობს ემპირიული მეცნიერების ბაზისის ანუ თეორიული წარმოდგენების ზრდას. მეცნიერების ემპირიული დონე სწორედ თეორიულ განსჯათა საფუძვლის შექმნას ემსახურება. საამისოდ შესასწავლ მოვლენას აკვირდებიან, ზომავენ, ექსპერიმენტებს ატარებენ, აგებენ მოდელებს და ა.შ., მაგრამ ფაქტების შეკრება მეცნიერებისათვის თვითმიზანი არ არის, რადგან მოვლენათა მიღმა (მათ საფარქვეშ) ისეთი ზოგადი რამ იმალება, რაც განმეორებადია (ერთჯერადი არაა) და ამის გამო ასახსნელი, კანონზომიერების სიბრტყეზეა ასატან-გასაზრებელი. ამიტომაც მეცნიერული ცოდნის ემპირიული (ზედაპირული, იოლად შესამჩნევი) ფენა ყოველთვის განზოგადებისაკენ,-თეორიული სრულყოფისკენ მიისწრაფის.

ამ გზაზე პირველი ნაბიჯი ჰიპოთეზის (ვარაუდის) წამოყენებაა, იმ ვარაუდისა, რომელსაც სწამს მოვლენათა შორის კანონზომიერი კავშირის არსებობა და ამ კავშირის შესაძლო გაგრძელება. ჰიპოთეზა ემპირიულ მასალაზე მოწმდება და თეორიის სტატუსს იძენს. თეორია სწორედ მოვლენის აღწერას, განმარტებასა და უტყუარობას იჩემებს. ამიტომაც მეცნიერული თეორია სისტემურად მოწვესრიგებული მთლიანობაა. მას მყარი სტრუქტურა აქვს, რადგან ისეთ კომპონენტებს ემყარება, როგორცაა სასაფუძვლო (ფუნდამენტური) ცნებები, თეორიული სქემა, ასხნა-განმარტებათა პრინციპები, კანონები და სისტემა.

მეცნიერებას, კულტურის სხვა ფორმების მსგავსად, ცოცხალი სამყაროს წიაღში უდგას ფესვები. მისი “საარსებო” გარემო მთელი სამყაროა (ხილული და უხილავი), მის ემპირიულ და თეორიულ მასალას ემყარება და სიბრძნისეული წარმოდგენებითა და ცოდნის იდეალებით საზრდოობს. მეცნიერება კი, თავის მხრივ, მეცნიერული ცოდნის გაღრმავება-სრულქმნას უწყობს ხელს.

“მეცნიერება” თავად რჩება საგანგებო საკვლევ პრობლემად, რომლის სერიოზულობისა და მასშტაბურობის მაჩვენებელია ის ფაქტიც, რომ მისი არსისა თუ სხვა მხარეების შესასწავლად სპეციალური მეცნიერული დარგიც კი დაარსდა “მეცნიერებამცოდნეობის” სახელწოდებით¹.

ახლა, როცა ცოტა რამ გავიგეთ მეცნიერების შესახებ, ზოგადად (ცნებათა გააზრების დონეზე) ისიც გავიცნობიეროთ, რას აღნიშნავს “სამეცნიერო” და რას—“მეცნიერული”. ეს საჭიროა, რადგანაც ამ ცნებებს ბევრი ჩვენი თანამედროვე ხშირად სხვადასხვა კონტექსტში უადგილოდ იშველიებს.

➤ სამეცნიერო ურთიერთობის სფერო

მეცნიერული აზროვნება რთული ფენომენია. აზროვნების პროცესი აქ, ჩვეულებრივ, ორ მნიშვნელოვან ეტაპს მოიცავს: კომუნიკაციამდელს და კომუნიკაციურს.

კომუნიკაციამდელი ეტაპი ცოდნის დაგროვებას, შემდეგ აღმოჩენას და მეცნიერული სიახლის დადგენას უკავშირდება.

კომუნიკაციის ეტაპს განეკუთვნება მოპოვებული ახალი ცოდნის სამეცნიერო გაფორმება.

სამეცნიერო კომუნიკაციაში ორი დონეა: ერთია აზროვნების პროცესი, მეორე—მისი ციტყვიერი გამოხატულება. მეცნიერის გონებაში ჯერ „აზროვნების პროცესია“, შემდეგ „სამეცნიერო პროცესი“. მკითხველში ეს პროცესი „შებრუნებულია,“ ჯერ „სამეცნიერო პროცესია“, შემდეგ „აზროვნების პროცესი“ (აჩიქობავა). ორივე დონე თანაბრად მყოფობს აბტორსსა და მკითხველში და უზრუნველყოფს პროფესიულ ურთიერთობას მეცნიერთა შორის.

➤ სამეცნიერო ნაშრომის მიზანი

მეცნიერის, მკვლევრის მტკიცების, დებულების, მოსაზრების

¹ თუ ეს თემა რომელიმე თქვენგანს დააინტერესებს, შემდეგი წიგნების წაკითხვას გირჩევთ:

- Бердяев Н. А., Смысл истории, М., 1990;
- Вебер М., Наука, как призвание и профессия, в книге: Вебер М., Избр. произведения, М., 1990;
- Пуаккаре Л., О науке, М., 1990.

“მეცნიერება” თავად რჩება საგანგებო საკვლევ პრობლემად, რომლის სერიოზულობისა და მასშტაბურობის მაჩვენებელია ის ფაქტიც, რომ მისი არსისა თუ სხვა მხარეების შესასწავლად სპეციალური მეცნიერული დარგიც კი დაარსდა “მეცნიერებამცოდნეობის” სახელწოდებით¹.

ახლა, როცა ცოტა რამ გავიგეთ მეცნიერების შესახებ, ზოგადად (ცნებათა გააზრების დონეზე) ისიც გავიცნობიეროთ, რას აღნიშნავს “სამეცნიერო” და რას—“მეცნიერული”. ეს საჭიროა, რადგანაც ამ ცნებებს ბევრი ჩვენი თანამედროვე ხშირად სხვადასხვა კონტექსტში უადგილოდ იშველიებს.

➤ სამეცნიერო ურთიერთობის სფერო

მეცნიერული აზროვნება რთული ფენომენია. აზროვნების პროცესი აქ ჩვეულებრივ, ორ მნიშვნელოვან ეტაპს მოიცავს: კომუნიკაციამდელს და კომუნიკაციურს.

კომუნიკაციამდელი ეტაპი ცოდნის დაგროვებას, შემდეგ აღმოჩენას და მეცნიერული სიახლის დადგენას უკავშირდება.

კომუნიკაციის ეტაპს განეკუთვნება მოპოვებული ახალი ცოდნის სამეცნიერო გაფორმება.

სამეცნიერო კომუნიკაციაში ორი დონეა: ერთია აზროვნების პროცესი, მეორე—მისი ციტყვიერი გამოხატულება. მეცნიერის გონებაში ჯერ „აზროვნების პროცესია“, შემდეგ „სამეცნიერო პროცესი“. მკითხველში ეს პროცესი „შებრუნებულია,“ ჯერ „სამეცნიერო პროცესია“, შემდეგ „აზროვნების პროცესი“ (ა.ჩიქობავა). ორივე დონე თანაბრად მყოფობს აბტორსა და მკითხველში და უზრუნველყოფს პროფესიულ ურთიერთობას მეცნიერთა შორის.

➤ სამეცნიერო ნაშრომის მიზანი

მეცნიერის, მკვლევრის მტკიცების, დებულების, მოსაზრების

¹ თუ ეს თემა რომელიმე თქვენგანს დააინტერესებს, შემდეგი წიგნების წაკითხვას გირჩევთ:

- Бердяев Н. А., Смысл истории, М., 1990;
- Вебер М., Наука, как призвание и профессия, в книге: Вебер М., Избр. произведения, М., 1990;
- Пуаккаре Л., О науке, М., 1990.

ჭეშმარიტების დამტკიცებაა. ეს განსჯით, მტკიცებით, — ლოგიკური აზროვნებით მიიღწევა. ლოგიკურ აზროვნებას თავისი ფორმები აქვს. ესენია: ცნება, მსჯელობა, დასკვნა.

— ცნება სამეცნიერო მეტყველების უმნიშვნელოვანესი ერთეულია. იგი საგნის ნიშან-თვისებას წარმოაჩენს. ს ნიშან-თვისებები კი განზოგადებით არის მიღებული. მათ საფუძვლად უდევს მეცნიერული ანალიზი. ცნებათა სახელები ტერმინებია. ოველ მეცნიერებას ცნებათა საკუთარი სისტემა და შესაბამისი ტერმინოლოგია აქვს. ისი ცოდნა მეცნიერული კომუნიკაციის შეუფერხებელი განხორციელების პირობაა.

ცნების თავჩენა მსჯელობაში ხდება. მსჯელობა მეცნიერული მტკიცების ან უარყოფის დასაბუთების ფორმაა. მსჯელობის შედეგი დასკვნაა.

— მსჯელობა, როგორც სამეტყველო ფორმა, იქ გამოიყენება, სადაც რაიმე საკითხი წყდება. ასეა ყველა სფეროში.— მეცნიერებაშიც, საზოგადოებრივ, საყოფიერო, საერთო თუ კერძო დონეებზე. მეცნიერი და მკითხველი ყოველთვის ენობრივად არიან გამოხატულნი. ნობრივი საშუალებანი კი ერთმნიშვნელობიანი, სემანტიკურად არაორაზროვანი და გამჭვირვალეა.

— დასკვნა აზროვნების ფორმაა. ცნობილი მსჯელობიდან ახალი მსჯელობა გამომდინარეობს. სამეცნიერო ლიტერატურაში დასკვნის კულტია, რადგან მეცნიერული ნაშრომის არსს შეადგენს. დასკვნები შეიძლება ან თანმიმდევრულად განვალაგოთ, ან თანწყობილად, ანდა კომბინირების პრინციპით (უფრო ხშირად).

ჩნება, მსჯელობა და დასკვნა აზრის თანდათან გასრულების, სრულქმნის საფეხურებია. სამივე ფორმა სამეცნიერო ნაშრომის ლოგიკურ-აზრობრივკომპოზიციას ქმნის და ტექსტის აგებულებასაც განსაზღვრავს.

➤ “სამეცნიერო” და “მეცნიერული”.

მეცნ-იერ-ი: ძირია ც ||→ცან, შდრ. მე-ცნ-ავ-ი. მე-ცან-ავ-ი + იერ მქონებლობის შინაარსის გამომხატველი სუფიქსი. შდრ. გამოთქმა: “ შეიცან

თავი შენი”. ასე რომ, მეცნიერი გარე და შიგა არსებულის შემცნობია, სიტყვა-ფორმა “მეცნიერ”-ის ც ძირი იგივეა, რაც ცოდნის ც: ცოდ-ნ-აში ც ძირია, ხოლო -ოდ სავრცობი (შდრ. ცოდ-ინ-ი, მეცოდინება, საცოდნელი), -ნ ზმნური ფუძის კუთვნილებაა (შდრ. ლოდ-ინ-ი -ლ-ოდ-ნ-ა...) ცოდნასეული ბოლოკიდური -ა მასდარის (ზმნის უპირო ფორმის, ანუ საწყისის ნაწარმოებელი ბოლოსართია). მეცნ ფუძე საფუძვლად და საფანელად დაედო კიდევ ერთ ახალ ნაზმნარ სახელს შემეცნებას. შდრ. უ-ი-ც-ი=, ცოდნის არ მქონე, უცოდინარი. ც ძირი ძალიან საინტერესოა ამ მხრივ (შეცნობის თვალსაზრისით). შდრ. ცან-ობ-ა→ცნ-ობა, გა-ცან-ობ-ა→გა-ცნ-ობ-ა, უ-ცან-ობ-ი→უცნობი. ცან ||→ცნ ფუძეში წარმოშობით -ან თემატური ნაწარმოებელი ზმნისაა. ამიტომაც მათთვის საერთო ც ზმნური ძირი.

მოცემულ ცნებათა მართებულად გამოყენების წესს ქართული ენის გრამატიკა განსაზღვრავს. ამ ტერმინების ფუძეა “მეცნიერ”. პირველი ტერმინი ნაწარმოებია ფუძეზე “სა”-თავსართის (პრეფიქსის) და “ო”-ბოლოსართის (სუფიქსის) დართვით: სა-მეცნიერ-ო.

ქართული ენის გრამატიკა მიგვითითებს, რომ “სა-ო” თავსართ-ბოლოსართით იწარმოება დანიშნულების ზედსართავი სახელები.

მკურნალი→სა-მკურნალ-ო, ხელი→სა-ხელ-ო.

აქედან გამომდინარეობს ერთადერთი დასკვნა: “სა-მეცნიერ-ო” მის დანიშნულებაზე მიგვანიშნებს და რაკი ეს ასეა, ტერმინი “სამეცნიერო” უნდა გამოვიყენოთ იმ კონტექსტში, სადაც ამა თუ იმ ფაქტის, მოვლენის ან საგნის მეცნიერებისთვის განკუთვნილობაზეა საუბარი, ანუ როცა ის მეცნიერებისთვის არის გამიზნული. ტერმინი “მეცნიერული” ფუძეზე “-ულ” ბოლოსართით (სუფიქსით) არის ნაწარმოები. ეს სუფიქსი (“ურ//ულ”) სადაურობის აღმნიშვნელია. მაგალითად: ფრანგი→ფრანგ-ული².

სადაურობა კუთვნილების შინაარსსაც შეიცავს, ამდენად, ცნების ფუნქციონირების თავდაპირველ გარემოზე მიუთითებს, ე.ი. შინაარსის განმსაზღვრელი ფუნქციონირების გარემოა. ამ პრინციპით “მეცნიერული” გამოხატავს მეცნიერების გარემოში არსებულს ანუ იმას, რაც მეცნიერების სამყაროდან გამომდინარეობს. ამიტომ ტერმინი “მეცნიერული” უნდა მოვიმარჯვოთ კონტექსტში, სადაც მეცნიერების სამყაროს კუთვნილ (ან

² ლ. კვაჭაძე, ქართული ენა, თბ., 1993, გვ.157-158.

მეცნიერების სფეროში კვლევაგამოვლილ) საგანსა თუ მოვლენაზე საუბარი.

მართალია, ამ ცნებებს შორის მკვეთრი ზღვარი არ არსებობს, მაგრამ აღნიშნული პრინციპები უსათუოდ უნდა დავიცვათ. ვთქვათ, როცა საკვლევ თემაზე მივუთითებთ, მას “სამეცნიერო თემა” უნდა ვუწოდოთ, მაგრამ თუ უკვე გამოკვლეული თემის აღნიშვნა გვინდა, ასეთ შემთხვევაში გამოთქმა “მეცნიერული თემა” უნდა ვიხმაროთ.

ამგვარადვე უნდა გამოვიყენოთ, მაგალითად, “საინფორმაციო სისტემა”. იგი ჯერ თეორიულად არის დამუშავებული, “წარმოებაში არაა ჩაშვებული”, ანუ ჯერ არ მუშაობს, “საინფორმაციო” დანიშნულება აქვს. ამიტომ აქ ტერმინი “საინფორმაციო სისტემა” უნდა გამოვიყენოთ. მაგრამ როგორც კი ეს სისტემა ფუნქციონირებას დაიწყებს, ანუ ამოქმედდება, “ინფორმაციული სისტემა” გახდება. იგი “ინფორმაციულ სისტემად” დარჩება მაშინაც, როცა მოძველდება, “წარმოებიდან მოიხსნება” (მის ადგილს, სხვა სისტემა დაიკავებს) და მეცნიერების შესაბამისი დარგის ისტორიაში დაიმკვიდრებს ადგილს.

ახლა, როცა ტერმინ “სამეცნიეროს” საერთო მნიშვნელობა გავარკვიეთ, მისი შინაარსიც უფრო ღრმად გავიაზროთ, ანუ გავარკვიოთ, რა არის სამეცნიერო და რა — არა, რას შეიძლება ეწოდოს “სამეცნიერო” და რას — არა.

სამეცნიერო სფეროს არაერთი მკვლევარი საბუნებისმეტყველო დისციპლინებს, ფაქტებსა და მონაცემებზე დამყარებულ კვლევებს მიაკუთვნებდა. ცხადია, ამ თვალსაზრისით “სამეცნიეროს” სფერო უსაფუძვლოდ ვიწროვდება, რადგან საზოგადოებრივ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ვეებერთელა სამყარო რჩება მის გარეთ. საბედნიეროდ, ეს თვალსაზრისი დღეისათვის უარყოფილია.

ამჟამად “სამეცნიეროს” სფერო ოთხი უმთავრესი ნორმით განისაზღვრება:

- კვლევის საგანი ამოცნობასა და აღწერას უნდა ექვემდებარებოდეს.
- კვლევის საგანი შეიძლება სხეულებრივ-ხილვადიც (ფიზიკური) იყოს და აბსტრაქტულიც. მაგრამ მისი დანახვა-წარმოდგენაც უნდა იყოს

შესაძლებელი და აღწერაც. მაგალითად, სიყვარული, მტრობა და ა.შ. აბსტრაქტული ცნებებია, მაგრამ გონების თვალთ ამ გრობობებს კიდევაც წარმოვიდგინოთ და კიდევაც აღვწერთ (დავახასიათებთ), ანუ ისინი საკვლევი საგნებია.

კვლევის საგნის განსაზღვრა, ზოგიერთი მკვლევრის ფიქრით, ნიშნავს გარკვეული პირობების გამოვლენას, რომელთა საფუძველზედაც შესაძლებელი გახდება კვლევის საგანზე იმ წესებით მსჯელობა, რომლებიც ჩვენზე ან სხვა მკვლევრებმა დაადგინეს (უმბერტო ეკო).

კვლევის წესის დადგენით საკვლევი საგნის ამოცნობის წესიც განისაზღვრება.

კვლევის საგნის განსაზღვრაში ერთი მნიშვნელოვანი კითხვაც ჩნდება: შეიძლება თუ არა კვლევის საგანი გამონაგონი იყოს? ვთქვათ, ისეთი გამონაგონი პერსონაჟი, როგორცაა ცეცხლისმფრქვეველი გველეშაპი? ამ შემთხვევაში კვლევის სამი გზა არსებობს:

➤ გავიაზროთ გველეშაპი მითოსის პერსონაჟად და იგი თავისთავად იქცევა კვლევის საგნად, რადგან ნაცნობიც გახდება და იოლი აღსაწერ-დასახასიათებელიც, იმიტომ, რომ არსებობს უამრავი ზეპირსიტყვიერი ტექსტი (თანაც არაერთი ერის ფოლკლორში). შემდეგ ეტაპზე უკვე ის გახდება გასარკვევი, თუ რა თვისებები უნდა ახასიათებდეს ზეპირსიტყვიერებაში გველეშაპს, რომ იგი გველეშაპად შევიცნოთ;

➤ აქედან გამომდინარე, მოცემულ ეტაპზე იმ თვისებების განსაზღვრაა მთავარი, რითაც გამონაგონი სამყაროს ცეცხლისმფრქვეველი ბინადარი გველეშაპად შევიცნობა. ამ მიზნით გამონაგონი სამყაროს იმ პირობებს მოვინიშნავთ, რაც გველეშაპის გველეშაპობას განაპირობებს. მსჯელობა მთლიანად საკვლევი პიპოთეზის სფეროში გაიშლება, რომლის საფუძველზე იმ დასკვნამდეც მივალთ, რომ გველეშაპს გამონაგონ სამყაროში კვლევის საგნად არსებობის რეალური საფუძველი აქვს;

➤ არსებობს მესამე გზაც: იმთავითვე პირდაპირ განვაცხადოთ, რომ გველეშაპის რეალურად არსებობის საბუთები მოგვეპოვება. ასეთ შემთხვევაში კვლევის საგნის განსაზღვრისთვის, ვაღდებულები ვიქნებით, წარმოვადგინოთ შესაბამისი საბუთები (მტკიცებულებები), ვთქვათ, გველეშაპის რაიმე ნაწილი (ძვალი, ფრთის ნაწილი..). ჩვენი სიმართლე

მართლა სიმართლეა (ანუ ჭეშმარიტებაა) თუ არა, ამ შემთხვევაში განსჯის სხვა საგნად იქცევა. მთავარია, რომ გვექნება ისეთი ხელჩასაჭიდი საბუთი, რაზედაც შესაძლებელი იქნება მსჯელობა. აღნიშნული სამი გზა (გეზი, შესაძლებლობთა) მხოლოდ ერთს ცხადყოფს: კვლევის საგანი ყოველთვის საცნობია (მუდამ შეიძლება ამოცნობა), ოღონდ საწყისი პირობები უნდა იყოს დასახული, ანუ:

➤ გამოკვლევაში კვლევის საგანზე რაიმე ისეთი უნდა ითქვას, რაც ადრე არავის ექნება ნათქვამი, ან, უკიდურეს შემთხვევაში, სხვათა მიერ ადრე გამოთქმული მოსაზრება უნდა იყოს დაზუსტებული ახლებურად გააზრებული.

დაეუშვათ “შუშანიკის წამების” დაწერის თარიღის დადგენა გვინდა. სახელმძღვანელოში აღწერილი გზით თუ ვივლით, ჩვენი გამოკვლევა “სამეცნიერო” ვერ გახდება, რადგან მასში ახალი არაფერი იქნება. საუკეთესო შემთხვევაში, რასაც მივალწევთ, სამეცნიერო-პოპულარულ ნარკვევს შევქმნით (ანუ: რეფერატს).

➤ გამოკვლევა სხვისთვის (მკითხველისთვის) უნდა იყოს სარგებლის მომტანი.

ეს პრინციპიც იმას გულისხმობს, რომ ნაშრომში უცილობლად სიახლე უნდა იყოს მოცემული, რადგანაც სარგებლიანობის ხარისხს სწორედ სიახლე განსაზღვრავს.

მეცნიერების ნებისმიერ დარგში, სამწუხაროდ, არცთუ ისე ცოტაა ნაშრომი, რომელთა გამოქვეყნებას არაფერი მოუტანია. დარგში მომუშავე მკვლევარებს მისი მეცნიერული შედეგები არც გამოუყენებიათ, ხსენებითაც არ უხსენებიათ, იმ “უბრალო” მიზეზის გამო, რომ ისინი დასამოწმებელ-გასათვალისწინებელ-სახსენებელს არაფერს შეიცავენ.

➤ გამოკვლევაში მკვლევრისეული თვალსაზრისის შემოწმების (მიღება-უარყოფის მიზნით) გზები და საშუალებები უნდა იყოს მინიშნებული. ამასთან ერთად, მის საფუძველზე სხვათა მიერ კვლევის წამოწყების პერსპექტივებზე მინიშნებასაც უნდა შეიცავდეს. ასეთი პირობების დაცვა ტერმინ “მეცნიერულის” ჭეშმარიტ შინაარსს განსაზღვრავს.

მკვლევარი და მკითხველი

კვლევა დიალოგია. ამ დიალოგს ნაი-ნაირი ასპექტი აქვს. მკვლევარი დიალოგშია წყაროების ავტორებთან, როცა მათ ამუშავებს; დიალოგში იმყოფება მკითხველთან, როცა წერს, რადგან მისთვის წერს.

პროფესიონალი მკვლევარი ინტუიციით გრძნობს, რასაც მკითხველი მისგან ელის, შესაბამისად ირჯება და მიზანსაც აღწევს. დამწყებმა მკვლევარმა კი საგანგებოდ უნდა იფიქროს და იზრუნოს საკუთარი კვლევის საბოლოო შედეგებზე.

ამბობენ, ყველაზე მნიშვნელოვანი ის არის, რასაც სხვებისთვის აკეთებ და არა საკუთარი თავისთვისო. ეს უფრო მეტად კვლევას ეხება. მკვლევარი მაშინაც კი სხვაზე ფიქრობს და სხვისთვის ირჯება, როცა ერთი შეხედვით (გარეგნულად მაინც) საკუთარ ინტერესთა დასაკმაყოფილებლად იღვწის: განმარტოებული კითხულობს ბიბლიოთეკაში, ცდის ჩატარებს ლაბორატორიაში და ა.შ. თუ დაფიქრდებით, აღმოვაჩენთ, რომ მკვლევარი ასეთ გარემოშიც კი არ არის მარტო, არ იღვწის საკუთარი თავისთვის. კითხვის დროს მას “ჩაესმის” წიგნების ავტორთა ხმები, გონების თვალითაც კი “ხედავს” მათ, ეკამათება და ა.შ. იგი ცდის ჩატარების დროსაც არ არის მარტო: ვირტუალურ მსმენელ-მაყურებელს ესაუბრება, საკუთარი იდეის ჭეშმარიტებაში დარწმუნებას ლამობს და ა.შ. ანუ კვლევა უცნაური პროცესია: გარედან მაყურებელი თვალისთვის მკვლევარი მარტოდმყოფი, მარტოსული, ფიქრსა და განსჯაში ჩაძირული ადამიანია. ობივატელისათვის-ახირებული და უინიანიც კი, რადგანაც კვლევის პროცესში წარუმატებლობას არ ეგუება და დაუსრულებლად უბრუნდება “აჩემებულ” პრობლემას, ვიდრე წარმატებას არ მიაღწევს.

კვლევის პროცესი მდუმარე, მონოლოგიური ჩანს შორიდან... მაგრამ მხოლოდ შორიდან.

მის წიაღში კი უამრავი ადამიანის კამათი “ისმის”. ამ თვალსაზრისით შესაძლოა ბაბილონის გოდოლიც კი გაგვახსენდეს. მაინც ვისი ხმები ისმის და რომლები კამათობენ?

უპირველესად მკვლევრები; შემდეგ კი — მკვლევარი და მისი მკითხველები.

ეს არ უნდა გაგვიკვირდეს, რადგან წერა, ისევე როგორც კითხვა, კომუნიკაციის პროცესია, ავტორისა და მკითხველის ურთიერთობას მოიცავს.

დიალოგი, როგორც ცნობილია, ორმხრივი ზემოქმედების ფორმაა. ამ პროცესში ერთი ლაპარაკობს, მეორე უსმენს. მოლაპარაკე მსმენელზე ზემოქმედებს. მაგრამ, თავის მხრივ, მსმენელიც ახდენს გავლენას მოლაპარაკეზე. ამიტომ ნაშრომი მკითხველზე ხვედრს ცოდნასაც წარმოადგენს. თუ მკითხველის ინტერესებს, მის ინტელექტუალურ შესაძლებლობებს რეალურად ვიცნობთ და ვაფასებთ, სასურველ შედეგს მივადწევთ. თუ ეს წარმოდგენა არარეალურია (გაზვიადებულია ან პირიქით), მაშინ შედეგებზე ლაპარაკი ზედმეტია. ამიტომ წერის დაწყების წინ ცხადად უნდა გავითვალისწინოთ, ვის ვესაუბრებით და, შესაბამისად, ისიც განვსაზღვროთ, როგორ ვესაუბროთ მკითხველს.

1. მკვლევართა დიალოგი

მკვლევის დროს (როცა მკვლევარი წინამორბედთა ნაკვლევს ეცნობა, როგორც წყაროებს) მკვლევართა შორის ისეთივე დიალოგი (კამათი) “იმართება”, როგორიც საჯარო პაექრობის დროს, ოღონდ ვირტუალურ დონეზე. თუ მკვლევარი ისეთ წყაროს ეცნობა, რომელსაც რამდენიმე ავტორი პყავს, მაშინ კამათის მონაწილეთა რაოდენობაც იზრდება (ორზე მეტია).

ამ კამათს (თუნდაც ვირტუალურს) უდიდესი ფსიქოლოგიური და, აქედან გამომდინარე, მეცნიერული ღირებულება აქვს, თანაც ორმხრივად კეთილნაყოფიერი.

ერთი მხრივ, თქვენ, როგორც მკვლევარი, ეცნობით წყაროს ავტორს ან ავტორებს, მათს ნააზრევსაც აფასებთ და კვლევაძიებითს ნიჭიერებას, უნარსაც. რაღაცაში ეთანხმებით, რაღაცაში—არა. ბოლოს მათს მეცნიერულ პორტრეტსაც “ქმნით” წარმოსახვაში და გარკვეულ ადგილს აკუთვნებთ გონებაში ვირტუალურად შექმნილ თქვენთვის ნაცნობ მკვლევართა ტაბელრანგში.

მეორე მხრივ, თავად წყარო ან წყაროებიც ზემოქმედებენ მკვლევარზე.

მათში აღბეჭდლი ინფორმაციის (ცოდნის) სირთულე და მკვლევრის მიერ მისი აღქმა-გათავისებების ხარისხი (დონე) პიროვნების ავტორიტეტსა და სახელს ქმნის.

ასე რომ, მკვლევართა “ვირტუალური” დიალოგი თუ კამათი მათს რეალურ მეცნიერულ და პიროვნულ რენომეს ქმნის.

და კიდევ ერთი ასპექტი: მკვლევართა დიალოგსაც და კამათსაც კიდევ ერთი მონაწილე ჰყავს. ესაა მათი მკითხველი. იგი, ერთი შეხედვით, პასიური დამკვირვებელია, მაგრამ სინამდვილეში ასე არ არის. კვლევის პროცესში მკითხველიც აქტიურად მონაწილეობს. ისიც ქმნის მკვლევრის პიროვნულ რენომეს.

სხვანაირად რომ ვთქვათ: წინამორბედი მკვლევარი მემკვიდრისთვის (მომდევნო მკვლევრისთვის) წერს; მემკვიდრე კი – მკითხველისათვის: წერს ისე, როგორც, თუნდაც, პროფესიონალი ექიმი აღუწერს პაციენტს ჯანმრთელობის მდგომარეობას ან დაავადების არსს.

როგორც მკვლევრებმა, თუ შეძელით და მკითხველს მიაწოდეთ დასკვნები მისი ცოდნის გათვალისწინებით, თანაც სათქმელი გასაგები გახადეთ, მკითხველი შესაბამისად მოეკიდება ნაწერსაც და მის ავტორსაც.

ერთი სიტყვით, მკითხველი ისე განგსჯით, როგორც თავად განსჯით მას.

თუ მკვლევარი ვერც იმას გაიაზრებს სრულად, რა სჭირდება მკითხველს, თუ ნაწერი ვერ დააკმაყოფილებს (არ უპასუხებს) მის ინტერესს, მაშინ კავშირი გაწყდება, ხოლო ნაკვლევი ფასს დაკარგავს.

ასე რომ, მკითხველთან კავშირი (დიალოგი) უმნიშვნელოვანესი მომენტი და მისი გათვალისწინება განსაკუთრებით აქტუალურია ახალბედა მკვლევრისათვის.

ამიტომ როგორც კი კვლევის დაწყებას განიზრახავთ, უპირველესად მკითხველთან დიალოგზე იფიქრეთ. მისი სავარაუდო შინაარსი კი ასე წარმოიდგინეთ:

- რა ურთიერთობის დამყარება გსურთ მკითხველთან;
- რას ელის მკითხველი თქვენგან;
- ვინ ხართ თქვენ და ვინაა თქვენი მკითხველი;
- რას ისურვებდით მკვლევრისგან, მკითხველი რომ იყოთ.

შეიძლება ამ რჩევებმა ღიმილიც კი მოგგვაროთ და იფიქროთ, – ძალიან

კარგად ვიცი ვინა ვარ და ვინაა ჩემი მკითხველი, ვინაა და ჩემი მასწავლებელიო. მაგრამ მთლად ასეც არ არის. სტუდენტი მკვლევრის როლში მუდამ რთულ ვითარებაში იმყოფება. მისი ნაწერიც და პიროვნებაც განსხვავებულ რაკურსში წარმოჩინდება (სხვა კუთხით). მისი სოციალური როლიც შეიცვლება და მისი პედაგოგისაც: პედაგოგი მკითხველად გადაიქცევა, სტუდენტი კი—მკვლევრად.

თუ ამ მოვლენას კარგად გაიცნობიერებთ, მკვლევრისა და მკითხველის სოციალურ როლებსაც ამოიცნობთ (რომლებსაც ისინი საკუთარი თავისა და ერთმანეთისთვის ქმნიან) და იმ ურთიერთობებსაც, რაც მკვლევარსა და მკითხველს შორის მყარდება.

2. მკვლევარი და მკითხველი

სტუდენტური კვლევის მიზანი მსოფლიო მნიშვნელობის აღმოჩენა არ არის. თქვენი პედაგოგი კვლევას იმის გამო არ გავალებთ, რომ ამის მწვავე მოთხოვნილება არსებობს.

სტუდენტური კვლევა ერთ მიზანს ისახავს: კვლევის უნარ-ჩვევების დაუფლებას მკვლევრის როლის თამაშითა და თქვენი, მკითხველის როლის გაცნობიერებით.

როლის თამაში სულაც არ არის სწავლების პროცესის ტრივიალური ნაწილი. კვლევის სწავლა სამი გზით არის შესაძლებელი:

- საკვლევ საგანზე არსებული სპეციალური ლიტერატურის კითხვით;
- პედაგოგის კონსულტაციებით ან სხვათა პრაქტიკის გაცნობა-გათავისებებით;
- საკუთარი კვლევითი პრაქტიკით.

ყველაზე ეფექტური, ბუნებრივია, სამივე სახეობის კომბინირებული გამოყენებაა. თუმცა დაგვეთანხმებით, მათში მთავარი მაინც მესამეა, რადგან ქმნადობაში გადამწყვეტია არა კითხვა, მოსმენა ან ყურება, არამედ კეთება.

ხოლო რაკი კვლევა სოციალური აქტივობაა, კვლევის პრაქტიკა სოციალური როლის პრაქტიკას წარმოადგენს.

ზემოთ აღინიშნა, რომ ნაწერმა უნდა მოგიცვათ თქვენც და პედაგოგიც. და ორივეს თქვენ-თქვენი ადგილი გექნებათ, თუმცა არა ისეთი, როგორც ჩვეულებრივ სააუდიტორიო ურთიერთობის პროცესშია. პედაგოგი გისვამთ

კითხვებს იმის შესამოწმებლად, გაქვთ თუ არა მათზე პასუხი; ან თქვენ მიმართავთ მას შეკითხვებით იმის გამო, რომ არ იცით პასუხი.

აქ თქვენი როლები შეიცვლება. ნაწერში მკვლევრის როლს იტვირთავთ, პედაგოგს კი მკითხველის როლი დაეკისრება. ანუ თქვენ, დროებით, მისი პედაგოგი გახდებით, ის კი—სტუდენტი.

ამ შემთხვევაში, ბუნებრივია, უნდა გავარკვიოთ, რა მოთხოვნას უყენებს მკვლევარი თავს, როგორ იცნობიერებს ამოცანას.

➤ თავი უნდა წარმოიდგინოთ პიროვნებად, რომელმაც რაიმე კონკრეტულ პრობლემაზე სხვებზე მეტი იცის (მეტ ინფორმაციას ფლობს) და უნდა, რომ ეს ცოდნა სხვებს გადასცეს.

➤ გამოცდილი მკვლევარივით უნდა მოიქცეთ: ინფორმაცია (კვლევის შედეგები, მიღწევებისა და ცდომილებათა ჩათვლით) ნაწერში (პროექტში) ამომწურავად უნდა წარადგინოთ, ამასთან მიზნის შესაბამისად სათანადო ფორმაც უნდა მოუძებნოთ.

მიზნის გაცნობიერება იმის გაგებას ნიშნავს, თუ რატომ დაგვაგაღეს სტატიის (პროექტის) დაწერა; რა უნდა პედაგოგს კონკრეტულად, რისი სწავლება სურს; კვლევის აუცილებელ უნარ-ჩვევებს უნდა დავეუფლოთ, რათა სამომავლოდ პროფესიონალ მკვლევრებად ჩამოვყალიბდეთ, თუ დავალება ამასთან ერთად სხვა მიზანსაც შეიცავს, თუნდაც, არჩევნის სისწორის დაფიქსირებას და კვლევის უნარის შემოწმებას?

➤ უნდა გავარკვიოთ, რა როლს შეასრულებს თქვენი ნაწერი სოციალურ კონტექსტში: მხოლოდ ინფორმაციას მიაწვდის მკითხველს, თუ რეკომენდაციებსაც შესთავაზებს ობიექტურად, თავისთავად არსებული და თქვენ მიერ გამოკვლეული პრობლემის გადასაჭრელად; მარტო კონკრეტული ცოდნის შეჯამება იქნება თუ პრობლემის ისტორიის მიმოხილვა. ამ საკითხების გარკვევამდე კვლევის დაწყება არც ღირს და არც შეიძლება.

3. მკითხველი

ვლევა უპირველესად გულისხმობს მკითხველის გადაქცევას თქვენი ჩანაფიქრის თანამონაწილედ. მას ნაადგილი და ფუნქცია უნდა განუსაზღვროთ.

თქვენი კვლევის შედეგის პირველი მკითხველი, სავარაუდოდ, თქვენი

პედაგოგი იქნება და ისე უნდა წარუდგინოთ ნაწერი, რომ ერთი მხრივ, დაინტერესდეს, ხოლო, მეორე მხრივ, იზრუნოს კვლევის შედეგების რეალიზებაზე.

ამასთან, ისიც უნდა გაითვალისწინოთ (უფრო სწორედ, წარმოიდგინოთ), რომ მკითხველად ქცეული თქვენი პედაგოგი, თავის მხრივ, როგორც ექსპერტი, ნაწერის (სტატიის) სხვადასხვა ასპექტზე გაამახვილებს ყურადღებას: უპირველესად შეამოწმებს ციტატების სიზუსტეს, შემდგომ ენობრივ-სტილისტურ მხარეს, ანუ იმას, რამდენად მარტივად, სადად და გასაგებად წერთ, როგორ იყენებთ სპეციალურ ტერმინოლოგიას. ისიც უნდა გაიხსენოთ, რომ მკითხველი, ჩვეულებრივ, ნაწერს სხვადასხვა მიზნით ეცნობა, იმის მიხედვით, თუ რა უნდა თავად: თქვენი კვლევის შედეგების გამოყენება აქვს განზრახული თავის კვლევებში, მხოლოდ თქვენი ცოდნის გაგება სწადია, თუ იმის გარკვევა სურს, რა განსხვავებაა თქვენი საკვლევი თემის ირგვლივ ტრადიციულად არსებულ შეხედულებებსა და თქვენს თვალსაზრისს შორის.

უნდა გახსოვდეთ, რომ მკვლევარსა და მკითხველს სხვადასხვა სოციალური ფუნქცია აკისრია, მაგრამ, ამის მიუხედავად, მათი ინტერესები გარკვეული თვალსაზრისით მაინც ემთხვევა ერთმანეთს. მკვლევარი მკითხველთან დამოკიდებულებაში მიზნად სამი სახის ამოცანის გადაჭრას ისახავს:

- მკითხველს მიაღებინოს ახალი ცოდნა, რასაც სამეცნიერო ნაშრომში წარუდგენს;
- ახალი ცოდნით მკითხველს შეაცვლევინოს თავისი ადრინდელი შეხედულება საკვლევ საკითხზე;
- შექმნილი ახალი ცოდნა გამოაყენებინოს თავის პრაქტიკულ საქმიანობაში.

მკითხველს, საზოგადოდ, ერთი სურვილი ამოძრავებს: მას ისეთი მასალის წაკითხვა იზიდავს, რომელიც ნაკლებად დათრგუნავს, ამიტომ დიდად აფასებს წერის სისადავეს, დახვეწილობას, თუმცა მთავარი მისთვის აზრის სიახლე და სიცხადეა. ამიტომ კვლევისა და მისი შედეგების აღწერის პროცესში ამის დავიწყება არ შეიძლება. საკუთარი აზრი ისე უნდა ჩამოაყალიბოთ, რომ მკითხველი თანამგზავრად გაიხადოთ, კვლევის

ლაბორინთში ერთად უნდა იაროთ და მეგზურობა გაუწიოთ.

თქვენი ნაწერის გაცნობისას მკითხველს უპირატესად აინტერესებს, რა ზეგავლენას მოახდენს ავტორის ნააზრევი მის ცნობიერებაზე, შეუცვლის თუ არა შეხედულებებს და რამდენად შეაძლებინებს გონებაში არსებული პრობლემის გადაჭრას. ამიტომ იგი თქვენს ნაწერს თავიდან ერთგვარი ეჭვით უყურებს. იპოვის კი მასში რასაც ეძებდა, თუ ისეთ რამეს აღმოაჩენს, რაც არათუ გამოუსადეგარია მისთვის, არამედ პრინციპულად მიუღებელიც. ეს იმიტომ, რომ მკითხველი გამოკვლევას, როგორც წესი, საკუთარ ინტერესებს უკავშირებს.

ეს აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოთ და ვიდრე წერას დაიწყებთ, მკითხველის ინტელექტუალური დონეც უნდა განსაზღვროთ. თუ თქვენი გამოკვლევა საზოგადოებრივად აქტუალურია და შეესაბამება მკითხველის ინტერესს, დარწმუნებული იყავით, რომ ნაწერთაც და თქვენიტაც უმრავლესობა დაინტერესდება.

თუ გამოკვლევა მისთვის ნაცნობი იქნება, ჩათვალეთ, რომ ამაოდ დაშვრებით. ამიტომ სერიოზული ფიქრია იმაზე საჭირო, თუ როგორ უნდა მიაწოდოთ ინფორმაცია მკითხველს ანდა რაში დასჭირდება მას იგი.

ზემოაღნიშნული რომ შევაჯამოთ, მკითხველის შესახებ, მკვლევარმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს შემდეგი გარემოებები:

➤ სამეცნიერო ნაშრომი მკითხველისთვის აუცილებლად უნდა შეიცავდეს

სიახლეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მას არ მიიღებს, ბოლომდე არ წაიკითხავს;

➤ თუ მკითხველს საკვლევ პრობლემაზე არასწორი შეხედულება აქვს, მკვლევარმა უნდა დაარწმუნოს სიმცდარეში და სანაცვლოდ თავისი თვალსაზრისი შესთავაზოს;

➤ თუ მკითხველს საკვლევ პრობლემაზე საერთოდ არ აქვს პასუხი, მკვლევარმა უნდა დაარწმუნოს, რომ მას სწორედ შეთავაზებულ ნაშრომში იპოვის;

➤ თუ შეთავაზებული საკვლევ პრობლემა მკითხველს აქტუალურად არ მოეჩვენა, მკვლევარი ყველანაირად უნდა ეცადოს მის დარწმუნებას თავისი კვლევის აქტუალურობაში;

➤ მკვლევარი იმისთვისაც უნდა იყოს მზად, რომ ყველას ვერ მოაწონებს ნაშრომს, ყველაზე ვერ მოახდენს ზეგავლენას და საკუთარი კვლევის შედეგებით ვერ შეაცვლევინებს უკვე შემუშავებულ შეხედულებას. ასეთი მკითხველი, პირველ ხანებში მაინც, უბრალოდ უნდა უგულებელყოს.

➤ მთავარია, მკვლევარმა იცოდეს, რა მიზნით ქმნის სამეცნიერო ნაშრომს, ანუ თავიდანვე ცხადად უნდა გვქონდეს წარმოდგენილი:

➤ ვისთვის ვწერთ: საკუთარი ინტერესების დასაკმაყოფილებლად, ვინმეს სურვილით (შეკვეთით) თუ პრობლემის აქტუალურობის გამო, რომელსაც თეორიული ან პრაქტიკული გამოსავალი ექნება;

➤ აქედან გამომდინარე, ისიც უნდა გვქონდეს გათვალისწინებული, რას ვთავაზობთ მკითხველს, საით მიგვყავს, რა შეკითხვებზე იპოვის იგი პასუხს ჩვენს ნაშრომში, რას შეჰმატებს მას ჩვენი ნააზრევი.

➤ ყველაზე მნიშვნელოვანი კი საკუთარი თავის რწმენაა ანუ რწმენა იმისა, რომ ჩვენი კვლევა რაიმე სარგებელს აუცილებლად მოუტანს მკითხველს; თავიდან ნაშრომი რომც არ მიიღოს, არ გაიზიაროს მასში გადმოცემული შეხედულებები, აუცილებლად დადგება დრო, როცა ჩვენს სიმართლეს აღიარებს.

4. დამწყები მკვლევარი და სამეცნიერო ხელმძღვანელი

მეცნიერულ კვლევაში თქვენი პირველი ნაბიჯები სამეცნიერო ხელმძღვანელთანაა დაკავშირებული. როგორც ბავშვი ვერ აიდგამს ფეხს დაუხმარებლად (ხელჩაუკიდებლად), ისე თქვენ ვერ იქცევით მკვლევრებად სამეცნიერო ხელმძღვანელის გარეშე. პირველი ნაბიჯები მასთან ერთად უნდა გადადგათ, სიარული უნდა ისწავლოთ.

საკვლევ თემას ან თვითონ ირჩევთ, ან დახმარებისთვის თქვენს პროფესორს მიმართავთ.

პროფესორი, ჩვეულებრივ, ორი ტიპის თემას შემოგთავაზებთ: ან ისეთს, რაც მისი მეცნიერული ინტერესების სფეროდანაა და ძალიან კარგად იცის; ან ისეთს, რაც თვითონაც ზოგადად იცის და უნდა, თქვენთან ერთად შეისწავლოს ღრმად და საფუძვლიანად.

უფრო სწორი და პედაგოგიურად გამართლებული მეორე გზაა. პროფესორი საკვლევ თემაზე თქვენთან ერთობლივი მუშაობის პროცესში

თავადაც გაიფართოებს ცოდნას, რათა პროფესიონალური რჩევა-დარიგებანი არ მოგაკლოთ. პროფესორი მეორე ტიპის თემას იმ შემთხვევაში შემოგთავაზებთ, თუ გენდობათ და დარწმუნებულია თქვენი არჩევნის (კვლევის სურვილის) გულწრფელობაში.

ზოგი პროფესორი უარს ამბობს გაცვეთილი თემების ხელმძღვანელობაზე, მაგრამ ზოგჯერ მაინც დათმობს ერთადერთი მიზეზით: ჭირვეული სტუდენტის მოსარჯულებლად.

არცთუ იშვიათია შემთხვევა, როდესაც პროფესორი რაიმე პრობლემას იკვლევს და ინფორმაციის მოპოვებაში სიძნელეებს აწყდება. ამიტომ სტუდენტს ისეთ თემას სთავაზობს, რაც მისი დიდი საკვლევი პრობლემის მასალაზე (წყაროებზე) იქნება დამყარებული. როდესაც სტუდენტი თემისთვის მოიძიებს წყაროებს, ამით თავის პროფესორსაც დიდ სამსახურს გაუწევს, რადგან მასალას ისიც გამოიყენებს. როცა პროფესორის თემა მრავალასპექტიანია, სტუდენტი კი ბევრი ჰყავს, ყოველ მათგანს თავისი თემის სხვადასხვა ნაწილზე ამუშავენ.

ცუდია ეს თუ არა?

ცუდი არანაირად არ არის, რადგან, ასეთ შემთხვევაში, სტუდენტები ერთი დიდი თემის (პრობლემის) ქვეთემებზე მუშაობით უნებლიეთ თავისებურ კორპორაციას შექმნიან. მათ თუ ეცოდინებათ, რომ შეთავაზებული თემა ერთი დიდი თემის ნაწილია, ჯერ ერთი, მუშაობის დამატებითი სტიმული ექნებათ (რადაც დიდის კეთებაში მონაწილეობის შეგნებით), მეორეც, მათ ერთმანეთში თემაზე მუშაობის მიმდინარეობისა თუ შედეგების გადამოწმების საშუალებაც გაუჩნდებათ, ამას გარდა, სტუდენტები საკუთარ ნაშრომთა გამოქვეყნებასაც შეძლებენ.

მაგრამ შესაძლოა პირიქითაც მოხდეს. პედაგოგმა შეგნებულად, ძალით შეაჩიქოს სტუდენტს თემა, რათა საკუთარი საკვლევი პრობლემისთვის საჭირო წყაროზე ამუშაოს. ასეთ თემაზე სტუდენტი უხალისოდ, უინტერესოდ იმუშავენ და შედეგსაც შესაბამისს მიიღებს—ნაშრომი შინაარსობრივად უღიმღამო და ციტატებით გადატვირთული გამოვა. პედაგოგი ამ წყაროების მასალას სათავისოდ გამოიყენებს, სტუდენტის ნაშრომს კი საერთოდ არ ახსენებს, რადგან მასში მოსახსენიებელ-მისათითებელი არც არაფერი იქნება.

თავადაც გაიფართოებს ცოდნას, რათა პროფესიონალური რჩევა-დარიგებანი არ მოგაკლოთ. პროფესორი მეორე ტიპის თემას იმ შემთხვევაში შემოგთავაზებთ, თუ გენდობათ და დარწმუნებულია თქვენი არჩევნის (კვლევის სურვილის) გულწრფელობაში.

ზოგი პროფესორი უარს ამბობს გაცვეთილი თემების ხელმძღვანელობაზე, მაგრამ ზოგჯერ მაინც დათმობს ერთადერთი მიზეზით: ჭირვეული სტუდენტის მოსარჯულებლად.

არცთუ იშვიათია შემთხვევა, როდესაც პროფესორი რაიმე პრობლემას იკვლევს და ინფორმაციის მოპოვებაში სიძნელეებს აწყდება. ამიტომ სტუდენტს ისეთ თემას სთავაზობს, რაც მისი დიდი საკვლევი პრობლემის მასალაზე (წყაროებზე) იქნება დამყარებული. როდესაც სტუდენტი თემისთვის მოიძიებს წყაროებს, ამით თავის პროფესორსაც დიდ სამსახურს გაუწევს, რადგან მასალას ისიც გამოიყენებს. როცა პროფესორის თემა მრავალასპექტიანია, სტუდენტი კი ბევრი ჰყავს, ყოველ მათგანს თავისი თემის სხვადასხვა ნაწილზე ამუშავენ.

ცუდია ეს თუ არა?

ცუდი არანაირად არ არის, რადგან, ასეთ შემთხვევაში, სტუდენტები ერთი დიდი თემის (პრობლემის) ქვეთემებზე მუშაობით უნებლიეთ თავისებურ კორპორაციას შექმნიან. მათ თუ ეცოდინებათ, რომ შეთავაზებული თემა ერთი დიდი თემის ნაწილია, ჯერ ერთი, მუშაობის დამატებითი სტიმული ექნებათ (რადაც დიდის კეთებაში მონაწილეობის შეგნებით), მეორეც, მათ ერთმანეთში თემაზე მუშაობის მიმდინარეობისა თუ შედეგების გადამოწმების საშუალებაც გაუჩნდებათ, ამას გარდა, სტუდენტები საკუთარ ნაშრომთა გამოქვეყნებასაც შეძლებენ.

მაგრამ შესაძლოა პირიქითაც მოხდეს. პედაგოგმა შეგნებულად, ძალით შეაჩიროს სტუდენტს თემა, რათა საკუთარი საკვლევი პრობლემისთვის საჭირო წყაროზე ამუშაოს. ასეთ თემაზე სტუდენტი უხალისოდ, უინტერესოდ იმუშავენ და შედეგსაც შესაბამისს მიიღებს—ნაშრომი შინაარსობრივად უღიმღამო და ციტატებით გადატვირთული გამოვა. პედაგოგი ამ წყაროების მასალას სათავისოდ გამოიყენებს, სტუდენტის ნაშრომს კი საერთოდ არ ახსენებს, რადგან მასში მოსახსენიებელ-მისათითებელი არც არაფერი იქნება.

ზოგჯერ შეიძლება ისეც მოხდეს, რომ სტუდენტთან მუშაობისას პედაგოგს გადაავიწყდეს კიდევაც, რა არის საკუთრივ მისი დახმარების შედეგი სტუდენტის ნაშრომში, რა ეკუთვნის თავად სტუდენტს და მერე სათავისოდ გამოიყენოს სხვისი ნაშრომის შედეგი.

როგორ ავიცილოთ თავიდან ხიფათი?

უპირველესად სამეცნიერო ხელმძღვანელი უნდა შევარჩიოთ არა მარტო მეცნიერული კვალიფიკაციის (პროფესიონალიზმის) ნიშნით, არამედ მოქალაქეობრივი პოზიციის, მრწამსის, პიროვნული ღირსებების გათვალისწინებითაც. საჭირო ინფორმაციის მოპოვება უფროსკურსელებისაგანაც შეიძლება. სტუდენტები ხომ კარგად იცნობენ თავიანთ პედაგოგებს და ზეპირსიტყვიერ დახასიათებებს “გულმოდგინედ” გადასცემენ თაობიდან თაობებს.

საგულისხმოა კიდევ ერთი მომენტი: სტუდენტმა თავი გაქურდულად არ უნდა ჩათვალოს, თუ გარკვეული ხნის შემდეგ იმ თემაზე, რომელზედაც ადრე იმუშავა, სამეცნიერო ნაშრომს მისი რომელიმე პედაგოგი გამოაქვეყნებს. მეცნიერულ ინტერესთა სფეროში ეს სრულიად ბუნებრივი მოვლენაა. აქ მთავარია, არ დადგინდეს პლაგიატის ფაქტი. პედაგოგის მხრიდან აქ პლაგიატი სტუდენტური ნაშრომის ტექსტის (ან მისი ნაწილის) მისაკუთრებაში კი არ გამოვლინდება, არამედ ფაქტობრივი მასალის მონაცემების გამოყენებაში წყაროს მიუთითებლად.

ახლა ცოტა დაწვრილებით ისეთი შემთხვევა განვიხილოთ, როდესაც სტუდენტი თავად ირჩევს საკვლევ თემას. ასეთ ვითარებაში ის ერთგვარი არჩევნის წინაშე დგება. ერთი მხრივ, იმაზე ფიქრობს, რომელი თემა იქნება მაქსიმალურად მომგებიანი და მიაღწევს თუ არა მიზანს ამ თემით ძალისა და ენერჯის (და რაც მთავარია, დროის!—სიჩქარე ხომ ლამის ხასიათის მთავარი ნიაშნია ახალგაზრდობაში!) ნაკლები ხარჯვით.

აქედან გამომდინარე, უპირველესი კითხვა, რასაც ასეთ შემთხვევაში სტუდენტი თავის თავს დაუსვამს, იქნება: როგორი თემის არჩევა სჯობს?— ისტორიულის, თეორიული პრობლემატიკის შემცველისა, თუ მისი ყოველდღიურობის ამსახველის.

ერუდირებული სტუდენტი, რომელიც მეცნიერული კვლევის “მოყვარულია” და კითხვა-გააზრების დონეზე მაინც არის “საქმეში

ჩახედული”, უფრო პრობლემურ-თეორიულ თემას აირჩევს. რისკენაც მას ახალგაზრდული და ჯანსაღი პატივმოყვარეობაც (კარგი გაგებით!) უბიძგებს, რადგან წარმატებულ მკვლევართა სახელითა და დიდებით ბრწყინვალეების მაგალითები უხვად ექნება წაკითხული.

თუ სტუდენტი, სწავლის პარალელურად, აქტიურად არის ჩართული საზოგადოებრივ საქმიანობაში (სტუდენტური თვითმმართველობის, არასამთავრობო, საქველმოქმედო და ასეთი ტიპის სხვა ორგანიზაციებში), უფრო თავის მუშაობასთან დაკავშირებულ პრაქტიკულ თემას აირჩევს.

ორივე არჩევანი, რასაკვირველია, გამართლებულია და მთლიანად სტუდენტის გადასაწყვეტია, მაგრამ ამ მომენტში აუცილებლად უნდა დაუფიქრდეს შემდეგ გარემოებას:

პრობლემურ-თეორიული თემის კვლევის შემთხვევაში, უპირველესად იმაზე მოუწვევს ფიქრი, რასაც ყოველდღიური ყოფითი მასალის სამეცნიერო პრობლემად გადაქცევა ჰქვია და რაც ხშირად კვლევის ახალი მეთოდისა თუ მეთოდოლოგიის შექმნასაც კი ითხოვს.

ამას გარდა, არიან ისეთი სტუდენტები, რომლებიც იმიტომაც გაურბიან პრობლემურ-თეორიულ თემებს, რომ ვერ გარკვეულან, საერთოდ რატომ უნდა იკვლიონ, რატომ უნდა წერონ გამოკვლევები და რატომ უნდა შექმნან მეცნიერული ნაშრომები. ამიტომ საკუთარი წვლილის კვლევებში შეტანის თვალსაზრისით უფრო პერსპექტიულად პრაქტიკულ-გამოყენებით თემებს ეტანებიან. მაგრამ ასეთ დროს თუ სტუდენტს სოციალურ-პოლიტიკური გამოცდილება აქვს და სათანადო მასალაც მოეპოვება მეცნიერული განზოგადოებებისა და დასკვნებისთვის, ხომ კარგი, მაგრამ თუ არაფერი აქვს-არც გამოცდილება და არც მასალა? მაშინ რაღა უნდა ქნას? ან რა გამოუვა, თუ მაინც მოიწადინა პრაქტიკულ-გამოყენებითი თემის დამუშავება?

ასეთი სტუდენტი ბევრს ვერაფერს მიაღწევს. მას უამრავი ჩანაწერი, ცნობა, სტატისტიკური მონაცემები (მათ შორის ცხრილები, დიაგრამები) დაუგროვდება, რომლებსაც ან თვითონ “მოიძიებს” ნაჩქარევად, უმოკლეს დროში (რადგან ნაშრომის მეცნიერ-ხელმძღვანელთან წარდგენის ვადით იქნება შეზღუდული), ან სხვათაგან “ისესხებს”. ბოლოს იგი ქაღალდის დასტებს მოუყრის თავს და “გამოკვლევად” წარადგენს სამსჯავროზე, თან მეცნიერულ კვლევებში წარმატებაზე სერიოზული პრეტენზიებიც ექნება.

ასეთი, დასტა-დასტად შეკრული “ნაშრომი,” უკეთეს შემთხვევაში, საკვლევი თემის ნახევარფაბრიკატი იქნება და სარგებელს არავის მოუტანს, მითუმეტეს, სტუდენტს. სხვათა თვალში ის მხოლოდ ავანტიურისტ-კარიერისტისა და ხედვაშეზღუდულის იარაღად დაიმსახურებს. მასთან ურთიერთობის სურვილი აღარც პედაგოგს ექნება და მის ჩამოშორებას შეეცდება.

არადა ამგვარი თემების არჩევა სტუდენტებში ამ ბოლო დროს ერთგვარად მოდურიც კი გახდა. ამ არასასურველ ტენდენციებს ბიძგს აძლევს უცხო გარემოდან შემოჭრილი კვლევის ტრადიციები და მეთოდოლოგიები, რომლებიც მეცნიერულის პრეტენზიას ანიჭებს სტატისტიკურ-კვანტიტატიური ელფერის ისეთ გიგანტურ გამოკვლევებს, რომლებსაც რეალობასთან საერთო არაფერი აქვთ. ამის შემხედვარე სტუდენტთა ერთი ნაწილი გაურბის ასეთ სოციოლოგიას (უფრო “სოციომეტრია” რომ არის და საზოგადოების ზედაფენის იდეოლოგიურ საფარს რომ წარმოადგენს). ყველაზე სამწუხარო კი ამ მოვლენაში ისაა, რომ სტუდენტს გული უცრუვდება მეცნიერულ კვლევაზე და მეცნიერული ნაშრომის ნაცვლად ქაღალდის გროვების დახვავებასა და მყვირალა (დაუსაბუთებელი) განაცხადების კეთებისკენ მიისწრაფის.

როგორ ავიცილოთ თავიდან ასეთი საფრთხე? უპირველესად, ჩვენთვის საინტერესო თემებზე სერიოზული მეცნიერული ნაშრომები უნდა ვიკითხოთ. თუ პრაქტიკულ სოციოლოგიურ მუშაობაში ჩავებმევით, ასეთი გზით მასალის მოსაპოვებლად შესაბამისი ცოდნა და გამოცდილება უნდა დავაგროვოთ და ამით არა მარტო ნადი, პირველხარისხოვანი მასალის მოძიება ვისწავლოთ, არამედ მათ საფუძველზე მეცნიერული კვლევა შევძლოთ.

5. სამეცნიერო პრობლემათა სახეობანი:

ახლა ზოგადად გავიაზროთ, რას წარმოადგენს პრობლემურ-თეორიული თემა და რა შინაარსს შეიცავს. პრობლემური ანუ თეორიული თემა განყენებული პრობლემის შემცველია. მეცნიერულ პრაქტიკაში კი შემდეგი სახეობებია დაფიქსირებული:

- მონოგრაფიული;

➤ მიმოხილვითი;

➤ ისტორიული;

➤ თეორიული.

როგორც კი სტუდენტი საკვლევი თემის დამუშავების დაეალებას მიიღებს, არჩევნის წინაშე დადგება, იმავე წამს ისეთი მეცნიერული ნაშრომის შექმნაზე იწყებს ფიქრს, ქვეყანას რომ შეძრავს. ამ ფიქრის ფსიქოლოგიური მოტივაციაც არსებობს—მას, როგორც სტუდენტს, საკვლევ საგანში ულტრათანამედროვე ცოდნა აქვს შეძენილი, თანაც საუნივერსიტეტო კურიკულუმებიც ამას ჩააგონებენ. იგი სრულიად დარწმუნებულია, რომ უნარი აქვს, შექმნას რაღაც ახალი, შეუდარებელი, ჯერ არნახული და არგაგონილი. ამიტომ პირველ რიგში, რაც შეიძლება დიდ თემებს ეტანება.

ასეთ სტუდენტს ალ. ჭავჭავაძის პოეზიიდან რომელიმე ლექსის ანალიზი რომ შეეთავაზოთ, არ დააკმაყოფილებს, ეცოტავება, ეპატარავება ამ პოეტის რომელიმე შემოქმედებითი მოტივის კვლევა (ალ. ჭავჭავაძის ქართულ რომანტიზმში ადგილის განსაზღვრის მიზნით), უფრო დიდი თემაც პატარად და, თავისი შესაძლებლობისთვის, შეუფერებლად მოეჩვენება (მაგ., ასეთი: ქართული რომანტიკული მწერლობის როლი XIX საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში ევროპეიზმის დამკვიდრებაში). მას უფრო მასშტაბური თემისაკენ გაუწევს გული.

მტკიცედ უნდა დავიმახსოვროთ: მასშტაბური თემა ყოველთვის დიდ ხიფათს შეიცავს. დიდი თემის აწევა სტუდენტს კი არა, საკმაოდ გამოცდილ მკვლევარსაც უჭირს. ხოლო თუ სტუდენტი მაინც დაიჟინებს და დიდ თემას შეეჭიდება (თუნდაც, ევროპეიზმში XIX საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში), კვლევითი ნაშრომის ნაცვლად ქართველ მწერალთა იმ თხზულებების ნუსხის შედგენა გამოუვა, სადაც ევროპული აზროვნებისა და ლიტერატურული ტრადიციების კვალი შეინიშნება. მიუხედავად ამისა, ასეთი ნაშრომების დამწერი სტუდენტები მაინც უკმაყოფილონი არიან, რადგან ფიქრობენ, რომ მათს ნიჭს გასაქანს არ აძლევენ.

დიდი თემის დამუშავება დიდ დროსაც საჭიროებს, წარმოუდგენელ ფიზიკურ, ინტელექტუალურ ძალისხმევას და საკმაოდ გამოცდილებას. ამას გარდა, დამწყებ მკვლევარს დიდი თემა სხვა მახესაც უგებს: მისი

დამუშავება უნაკლოდ (რაიმე ასპექტის, ფაქტის უგულვებელყოფის გარეშე) ყოვლად წარმოუდგენელია. ამის გამო მკვლევარი მკითხველის შეტევისაგან, ფაქტობრივად, დაუცველია.

აღნიშნულის გათვალისწინებით, დიდ თემას ყოველთვის მცირე (კონკრეტული) სჯობს, რაც სტუდენტს ერთ მნიშვნელოვან უპირატესობას ანიჭებს: ასეთ ნაშრომში გამოყენებული მასალა ნაკლებად იქნება ცნობილი მისი მკითხველისთვის, ხელმძღვანელისთვის, ოპონენტებისთვის. საკვლევი თემა მასზე უკეთ არავის ეცოდინება და დასკვნებიც უფრო დამაჯერებელი იქნება.

მცირე თემა, დიდის მსგავსად, სახეობრივად, შეიძლება იყოს მონოგრაფიული, მიმოხილვითი, ისტორიული და თეორიული.

მონოგრაფიული

მონოგრაფიული ისეთ თემას ეწოდება, რომელიც ერთი კონკრეტული საკითხის კვლევას შეიცავს. ამ ნიშნით მონოგრაფია სახელმძღვანელოსაც უპირისპირდება, ენციკლოპედიასაც და ისტორიული ხასიათის გამოკვლევებსაც. თუმცა მონოგრაფია მასალის მრავალფეროვნებას არ გამოირიცხავს. მაგ., ზემოაღნიშნული გაგებით, მონოგრაფიული იქნება ნაშრომი “ბუნება რომანტიკოსთა შემოქმედებაში”. მაგრამ აქ შესწავლის საგნად იქცევა არაერთი ავტორის თხზულებები (ცნობილისაც და ნაკლებცნობილისაც), ამიტომ ასეთი თემა მკვლევრისთვის ერთ ხიფათს შეიცავს: მასალის სიუხვის გამო, შეიძლება ნაშრომის მონოგრაფიულობა დაირღვეს, მიმოხილვით ნაწილებად დაიშალოს. გამოსავალი აქაც თემის შეკუმშვაა (მაგ., ასე: “ბუნება ქართველ რომანტიკოსთა შემოქმედებაში”).

მიმოხილვითი

მიმოხილვითი თემა რაიმე პრობლემის (საკითხის) ნიშნით სხვადასხვა ავტორის კვლევის შედეგთა განხილვა-შეფასებასა და ლოგიკური (აზრობრივი) ან ქრონოლოგიური პრინციპით დალაგებას მოიცავს.

მიმოხილვითი თემები უფრო მიმზიდველია, თუმცა ისიც

გასათვალისწინებელია, რომ მიმოხილვას ნებისმიერი სახეობა შეიცავს, მათ შორის მონოგრაფიულიც. მიმოხილვა, ჩვეულებრივ, პრობლემის კვლევის ფონს ქმნის, ავტორის კვლევის წინავითარებას წარმოაჩენს. მაგ., თუ ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებას მონოგრაფიულად ვიკვლევთ, ეს არ გამორიცხავს (პირიქით, გულისხმობს კიდევაც) სხვა ქართული რომანტიკოსების შემოქმედებათა მიმოხილვას კონკრეტული ასპექტებით ნ. ბარათაშვილის შემოქმედების საკვლევო ფონის შესაქმნელად.

ისტორიული

თემის ისტორიულობა მაინცადამაინც ეროვნული ან სახელმწიფოს ისტორიის საკითხების კვლევას არ გულისხმობს. ისტორიულია თემა, თუ რაიმე საკითხის, პრობლემის, მეცნიერების დარგის ისტორიაა (ჩასახვა-განვითარების გზები, ტენდენციები) გამოკვლეული.

ზოგიერთი მკვლევარი ამტკიცებს, რომ მეცნიერების ცალკეული დარგებისთვის ისტორიული კვლევა ნაკლებპერსპექტიულია (კომპოზიციის—არქიტექტურაში, ატომურ რეაქტორების—ფიზიკაში), სხვებისთვის (თუნდაც, ჰუმანიტარული მეცნიერებათათვის) კი—პირიქით, უფრო დიდი შედეგების მომტანია. ასეთი თვალსაზრისი ზოგადად დაზუსტებას საჭიროებს, რადგან ისტორიული (თუნდაც მიმოხილვითი) ნაწილი ყველა სახის კვლევაშია. ისტორიული ინტერესის საგნის პარამეტრებია მეცნიერული დარგისა.

თეორიული

კვლევის საგანია განყენებული პრობლემა, რომელიც, შესაძლოა, ოდესღაც სხვა ავტორთა მიერ იყოს ნაკვლევო და მეცნიერისთვის უცნობიც, ხელუხლებელიც.

დამწყები მკვლევარი თეორიულ კვლევას ორი ასპექტით წარმართავს: ან ისეთ ნაშრომს ქმნის, რომელიც მხოლოდ პრობლემის მიმოხილვა იქნება, ან წერს სულ რამდენიმეგვერდიანს, რომელშიც განყენებული პრობლემის გადაჭრა იქნება შემოთავაზებული. უფრო მეტად, ამ ორიდან დამწყები მკვლევრები (სტუდენტები) მეორე ასპექტით წარმართავენ ხოლმე კვლევებს.

მაგრამ აქ ჩვეულებრივ, ერთი სამწუხარო ამბავი ხდება: ასეთ ნაშრომში ნაკლებ (ან თითქმის მთლიანად) არის გათვალისწინებული თეორიულ პრობლემაზე არსებული სხვა მკვლევარების მოსაზრებები. კვლევა, როგორც იტყვიან, ნულიდანაა დაწყებული. ასეთი ნაშრომების ავტორები ფიქრობენ, რომ მათი ქმნილება დიდად დასაფასებელია ასეთი გაბედულებისთვის (შედგის მიუხედავად), რადგან აზრის სითამამით აღემატება კომპილაციების ავტორთა უსუსურობას.

ასეთი ნაშრომი, შესაძლოა, მართლაც შეიცავდეს პრობლემის გადაწყვეტას, მაგრამ ეს უიშვიათესი მოვლენა იქნება, რადგან ჩვეულებრივ ასეთ სტუდენტ-ავტორებს, როგორც პრაქტიკა ცხადყოფს, საკმაოდ ბუნდოვანი წარმოდგენა აქვთ ხოლმე საკვლევ პრობლემაზე და მხოლოდ უზომო პატივმოყვარეობა ამოძრავებთ. გამორიცხული არც სტუდენტის გენიოსობაა, მაგრამ გენიალობის ბუნებიდან გამომდინარე (გენიოსი ხომ დროს უსწრებს წინ, თანამედროვეთათვის შეუცნობელია), მისი აღიარება ამ ეტაპზე ვერ მოხერხდება.

თუ სტუდენტი მაინც თეორიულ კვლევას აირჩევს, განყენებულ პრობლემას გამოიკვლევს, გადაჭრის, თავისი შედეგის ეფექტურად წარმოჩენის საიმედო გზას უნდა დაადგეს: თეორიული პრობლემა ისტორიული პრობლემის სახით უნდა წარმოადგინოს, ანუ საკუთრივ მისი გადაჭრის დასაბუთებამდე ამ პრობლემის კვლევის ისტორიას უნდა გაეცნოს. საჭიროა სხვა მკვლევართა შეხედულებებიც მიმოიხილოს აზრობრივ-ლოგიკური და ქრონოლოგიური პრინციპით და ბოლოს, როგორც აზრის ლოგიკური სრულყოფა, თავისი თეორიული გადაწყვეტა წარმოადგინოს.

სპეციალისტების რჩევითაც, თუ სტუდენტს მაინცადამაინც “არ ეთმობა” თავისი თეორიული ნაღვაწი, შეუძლია ისტორიული გამოკვლევის ბოლო თავად წარმოადგინოს. ასე მკითხველი უფრო ადვილად გაიგებს, რას ამტკიცებს ავტორი, რადგან წინამორბედთა ფონზე მისი ნააზრვეი უფრო ცხადად გამოჩნდება.

აღნიშნული მხოლოდ ექსპერიმენტულ კვლევებს არ ეხება, რადგან თეორიული პრობლემის გადაწყვეტას წინ ლაბორატორიული სამუშაოები-ცდები უძღვის და ნაშრომში, როგორც წესი, ყველაფერი

დაწერილებით აღიწერება. მითითებულია ასევე მეთოდი, კვლევის მეთოდოლოგია, ხოლო ამ ფონზე მიღებული შედეგის ლოგიკურობა საეჭვო აღარ იქნება.

ზემოაღნიშნული საკითხების აზრობრივი და პრობლემური სისრულისთვის ერთი ასპექტიც უნდა განვიხილოთ. როგორ (რა სახის) მასალაზე სჯობს კვლევის დაფუძნება-მეცნიერებაში ცნობილზე ანუ კლასიკურზე თუ თანამედროვეზე?

მართალია, საკითხის ასე დაყენება ქათმისა და კვერცხის ამბავს ჩამოჰგავს, მაგრამ რაკილა ასეთი კითხვა ჩნდება, პასუხიც უნდა არსებობდეს. ეს მით უფრო აუცილებელია, რომ მეცნიერების ზოგიერთ დარგს იგი არც კი შეეხება (განსაკუთრებით გამოყენებითი ხასიათისას, ექსპერიმენტულს).

ეს კი ბევრგან ძალიან პირობითია. მაგალითად, ქართული ლიტერატურის ისტორიაში უამრავი გამოკვლევა არსებობს ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაზე. ბევრი ნაშრომია ვაჟაოლოგიაშიც. ვაჟაოლოგიური შრომები თანამედროვეა, ქართული ლიტერატურის ისტორიაში ადრევე დაწერილი გამოკვლევები კი-კლასიკური. როგორც ვხედავთ, ერთ საკვლევ პრობლემაზე ორივე სახის მასალა არსებობს.

სტუდენტებს არჩევის დროს გული მაინც თანამედროვე მასალისკენ მიუწევთ. თანამედროვე ქართული მწერლობის ტენდენციების კვლევას უფრო ხალისით ჰკიდებენ ხელს, მაგალითად, გოდერძი ჩოხელის თხზულებები უფრო აინტერესებთ, ვიდრე მოსე ხონელი და მისი "ამირანდარეჯანიანი".

არჩევანი გემოვნების ამბავია, გემოვნებაზე კი არ დავობენ, მაგრამ ერთი მაინც კარგად უნდა დავიმახსოვროთ: თანამედროვეობაზე წერა (კვლევა) კლასიკურზე გაცილებით ძნელია.

თანამედროვე თემაში სტუდენტს, რასაკვირველია, პირველ ყოვლისა, წყაროთა სიმცირე ხიბლავს. თუ ავტორის ტექსტები მოიხელთა, მოსაძებნი მარტო პრესაში გამოხმაურებები (რეცენზიები) ექნება. ამას გარდა, კვალის პირველი გამვლების სახელის მოპოვებაც აცდუნებს. ეს გარკვეულწილად მართლაც ასეა, მაგრამ კლასიკურ თემას თანამედროვესთან შედარებით მაინც დიდი უპირატესობა აქვს, განსაკუთრებით მეცნიერული კვლევის

საწყის ეტაპზე.

კლასიკურში, მართალია, ხნული უკვე გავლებულია, მაგრამ კვლევის დიდი გამოცდილებაცაა დაგროვილი, ხოლო წინამორბედ მკვლევართაგან პრობლემის გადაჭრაში ნაცადი გზები საქმეს აიოლებს. თანამედროვე თემების კვლევის დროს კი ყველაფერი პირიქითაა. პრესის მიმოხილვები პირველ, საერთო შთაბეჭდილებებს წარმოაჩენს, რაც სერიოზული კვლევით, შესაძლოა, საერთოდ არც დადასტურდეს. ამიტომ ისინი სტუდენტს დიდად ვერ წაადგება. თავად მისი თვალსაზრისი კი მოკლებული იქნება სერიოზულ პერსპექტივებს შემდგომი კვლევის დროს საფუძვლის არქონის გამო და კვლევაც მძიმედ წარიმართება, ორმაგად და სამმაგად მეტი ძალისხმევით.

კლასიკურ თემაზე სამუშაო, რასაკვირველია, ბევრად მეტია. ბიბლიოგრაფიაც გაცილებით ვრცელი იქნება, მაგრამ ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ამ ბიბლიოგრაფიის დიდი ნაწილი სხვის (წინამორბედ მკვლევართა) მიერ უკვე იქნება შესრულებული.

ამას გარდა, კლასიკურ თემაზე მუშაობა სტუდენტისთვის სხვა მხრივაც არის სასარგებლო. წინამორბედ მკვლევართა წერა-აზროვნება მისთვის მაგალითი იქნება, თუ როგორ უნდა იკვლიოს და წეროს. ამასთან გაეცნობა მეცნიერული კვლევის პრინციპებს, პრაქტიკულად შეიცნობს სამეცნიერო სტილის თავისებურებების გამოვლენებს სხვადასხვა კონტექსტში და ა.შ., თანამედროვეობის თემაზე (მასალაზე) კი ამ უაღრესად მნიშვნელოვან საშუალებას მოკლებული იქნება.

შთაბეჭდავი, ღრმა კვალის გამვლები ნაშრომის შექმნა დამწყებ მკვლევარს-სტუდენტს, რასაკვირველია, თანამედროვეობის თემაზედაც შეუძლია, ოღონდ ასეთ შემთხვევაში სპეციალისტები შემდეგ რჩევას გვთავაზობენ, რასაც, ბუნებრივია, ჩვენც ვუერთდებით:

არჩევის თანამედროვე თემასაც ისევე უნდა მივუდგეთ, როგორც ძველს, კლასიკურს, ხოლო კლასიკურს- როგორც თანამედროვეს (უმბერტო ეკო).

6. კვლევის შედეგების გამოყენების სფეროები

კვლევის შედეგები

მოვლენებს ცოტა წინ გავუსწროთ და დავსვათ ასეთი კითხვა: დავუშვათ,

ბოლომდე მუყაითად მივეყვით წინამდებარე წიგნის რჩევებს, ყველაფერი შევასრულეთ და მისი რეკომენდაციების საფუძველზე კარგა რიგიანი გამოკვლევაც დავეწერეთ. რა შეგვიძინა, რა შეგვმატა ამ ფაქტმა?

პასუხად, უპირველესად, მოვისმინეთ,—ესა თუ ის აკადემიური ხარისხით. პრაგმატული გონება იმასაც დაამატებს: აბა, სხვა რაღა გინდაო. მაგრამ მართლაც ასეა? მართლაც ნაირ-ნაირი ხარისხის მოსაპოვებლად ირჯება მკვლევართა მაძიებელი გონება? რასაკვირველია, არა! ასე რომ ყოფილიყო, ნებისმიერი მკვლევარი მოლოდ იმ და იმდენ გამოკვლევას დაწერდა, რა და რამდენი აკადემიური ხარისხის მოპოვებაც ექნებოდა დასახული მიზნად ცხოვრებაში. რეალობა კი სულ სხვას ცხადყოფს: ჭეშმარიტი მკვლევრისთვის აბსოლუტურად უცხოა მიღწეულით კმაყოფილება და თუნდაც დაფნის გვირგვინით თავის დამშვენება.

უკვე ითქვა, რომ მაძიებლობა, ძიება, კვლევა ადამიანის გენეტიკაშია კოდირებული. უხილავის ხილვის, უცნობის შეცნობის სიამოვნება და სიხარული უპირველესი და უმთავრესი განცდაა ადამიანისთვის, რადგანაც იგი შეცნობას, თვითრეალიზებას ენივთება. ამას სხვაზე აღმატებულობის განცდაც ემატება: მე ის ვიცი, რაც სხვამ არ იცის—ამ აზრის შეგნება ბავშვობის ასაკიდანვე განსაზღვრავს ადამიანში საკუთარი ღირსების შეგრძნებას და ამით სიცოცხლის ბოლომდე ამაყობს. ამას გარდა, არანაკლები სიამაყის შემცველია იმის შეგრძნებაც, რომ შენ შენი გამოკვლევით საკაცობრიო ცოდნაში რაღაც წვლილი შეიტანე. აქედან კი, თავისთავად, ის დასკვნაც გამომდინარეობს, რომ კვლევას მრავალნაირი მნიშვნელობა აქვს. ამათგან უპირველესი მისი კერძობითი და საზოგადოებრივი ღირებულებაა.

კვლევის ღირებულება

კაცობრიული ცოდნის სიღიადე თვალსაჩინოდ მაშინ წარმოგვიდგება, როცა სიძველეთსაცავებისა თუ წიგნთსაცავების (ბიბლიოთეკების) საუფლოში შევაბიჯებთ. მზერა ერთბაშად “მიმოირბენს” საუკუნეებში შთაბეჭდილ ეპოქებს, მილიონობით მკვლევრის ნაფიქრ-ნააზრებს, ნაკვლევს, გადაჭრილ პრობლემებს, სამყაროს იღუმალებათა პასუხგაცემულ კითხვებს. დავრწმუნდებით იმაში, რომ თავიდან ცალკეულ მკვლევართა მიგნებები

მომავალში ყველას საკუთრება გახდა.

თანამედროვე ცივილიზაცია საერთოდ წარმოუდგენელია კვლევის გარეშე. მილიარდობით თანხა იხარჯება მსოფლიოში კვლევათა დასაფინანსებლად.

კვლევა და მისი შედეგების აღწერა უდიდესი ინდუსტრიაა, მსოფლიო ინდუსტრია, რადგან კვლევა და აღწერა ინფორმაციის შექმნაა. ინფორმაცია კი თანამედროვეობის, გლობალიზაციის ეპოქის ყველაზე დიდი კაპიტალია. ჰეგემონობას ინფორმირებულობის ხარისხი და ღონე განსაზღვრავს. ეს ყველაზე ძვირადღირებული ბიზნესია. ამიტომ ვისაც კვლევის წარმოება ან სხვისი ნაკვლევის დამაჯერებელი აღწერა არ შეუძლია, თანამედროვე ცივილიზაციის გერი გახდება.

ამიტომ ცხადია, ვიკვლევთ იმიტომ, რომ თავად ჩვენი არსებობა, ცხოვრებაა ყოველდღიური კვლევა-ძიება. სისტემატურად რაღაცას ვიძიებთ, ვეძებთ, ვსვამთ კითხვებს, ვეძებთ პასუხებს, ინფორმაციას და ვცდილობთ პრობლემათა გადაჭრას.

კვლევით ბევრი იკვლევს, მაგრამ წერით ძალიან მცირე ნაწილი აღწერს ნაკვლევს. ამის უპირველესი მიზეზია ის ფაქტი, რომ ჩვენი კვლევები საკუთარ კერძო ინტერესებს, პიროვნულ მიზნებს ეფუძნება. მიუხედავად ამისა, მიზნების სუბიექტურობა მაინც პირობითია და გარკვეულწილად, საზოგადოებრივს ეხმიანება. ეს იმაშიც ვლინდება, რომ ჩვენი კვლევა ცარიელ ადგილზე არ წარმოებს, არც თვითკმარია. იგი მიზეზ-შედეგობრივად არის გაშლილი წარსულსა და მომავალში. წარსულთან ჩვენს კვლევებს წინამორბედთა მონაპოვრების გამოყენება აკავშირებს, ხოლო მომავალთან—ჩვენი კვლევების შედეგების მომავალი დროის, თაობების მკვლევართა მიერ თავიანთ კვლევებში გამოყენების აუცილებელი პერსპექტივა. ამ კავშირის საფუძველი, ბუნებრივია, ნდობა და რწმენაა. წინამორბედთა ნაკვლევს ხომ მხოლოდ იმ შემთხვევაში გამოვიყენებთ, თუ ვენდობით და გვწამს მისი ნამდვილობის.

სხვების ასეთი სანდო ნაკვლევის გამოყენებლად საკუთარი კვლევების “ნაჭუჭში” ჩავიკეტებოდით. და მაინც აქ ნდობას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. ეს იმიტომ, რომ ხშირად მცდარი ინფორმაციაც ვრცელდება და მას საკმაოდ ბევრი ენდობა. ასეთ ნდობას კი კატასტროფის გამოწვევაც

შეუძლია და, მიუხედავად ამ საფრთხისა, დღემდე კაცობრიობა ნდობის წყალობითაა ასეთი მორტყმული, სწორედ ჩვენი კვლევების წყალობით არის ამგვარი, ხოლო ხვალ სრულიად სხვანაირი გახდება.

უკვე გავარკვიეთ, რომ კვლევა ურთულესი შემოქმედებითი მოღვაწეობის სფეროა და რომ მეკვლევართაგან, ნიჭთან ერთად, უდიდეს ძალისხმევას ითხოვს. ამიტომ ბევრმა თქვენგანმა, შესაძლოა, უარი თქვას ასეთ საქმიანობაზე და ცხოვრების სხვა გზა აირჩიოს. შესაბამისად, შესაძლოა, გაემიჯნოს კიდევაც წინამდებარე სასწავლო დისციპლინას (“აკადემიურ წერას”) იმის გათვალსიწინებით, რომ მისი სტუდენტური კვლევები ვიწრო წრისთვის (მასწავლებლისა თუ კონკრეტული სტუდენტური ჯგუფის სემინარებისთვის) იქნება განკუთვნილი. ამასთან ეს პირველი პროექტები, ალბათ, თავისი მეცნიერული ღირებულების მასშტაბითაც ვერ მიიპყრობს საყოველთაო (მსოფლიო) ყურადღებას.

გულაცრუების მიზეზი, ალბათ, ისიც იქნება, რომ თქვენი კვლევის პროექტის დამკვეთმა პედაგოგმა, ბუნებრივია, იცის პასუხი ყველა კითხვაზე, რაც თქვენ მუყაითი შრომით უნდა მოიძიოთ. გულში იმასაც კი გაიფიქრებთ, ამ “წვალებას” არ სჯობდა, პედაგოგს პასუხებიც მოეწოდებინა, კვლევის პროცესსაც ამ მაგალითებით თვალსაჩინოდ შემაცნობინებდა, დროსაც გვარიანად დაზოგავდაო.

თუმცა უფრო იმაში ვართ დარწმუნებულნი, რომ ამგვარი ფიქრი თქვენს გონებაში ფესვს ვერ გაიდგამს, რადგან კარგად იცით სწავლისა და განათლების არსი: სწავლა, ფართო გაგებით, ხომ სხვისი ცოდნის (ინფორმაციის) გაცნობა-გათავისუბლებაა, რომლის საფუძველზედაც ინტელექტუალური ბაზა უნდა შექმნათ საკუთარი თავისთვის, რასაც შემდეგში გამოუკვლეველის კვლევებს დააფუძნებთ. ამიტომ უნდა ვიკვლიოთ, რათა ვისწავლოთ კვლევა და კიდევ.. მთელი ეს პროცესი უნდა აღვწეროთ, ვწეროთ...

წერის მიზანდასახულობათა სხვა ასპექტები

რაკი იმაზე შევთანხმდით, რომ უნდა ვწეროთ, მოდით, ისიც დავაკონკრეტოთ, რა მიზანდასახულობა შეიძლება ჩაიდოს ჩვენს ნაწერში.

- როგორც ხემოთ ვთქვით, უპირველესი (და უმარტივესი) მიზეზი

იმისა, თუ რა საჭიროა წერა, ჩვენი მეხსიერებაა. ადამიანის გონება ყოველდღიურად ვეებერთელა ინფორმაციას იღებს. რაც არ უნდა გამოირჩეოდეს თავისი მეხსიერებით, მიღებულ ინფორმაციას მისი გონება მაინც ვერ იმახსოვრებს, და რომც დაიმახსოვროს, უჭირს მისი სისტემატიზება, კლასიფიცირება და ა.შ. ამ საშიშროების თავიდან ასაცილებლად ერთადერთი გზაა ჩაწერა.

სწორედ ამიტომ არის, რომ ნაცადი, პროფესიონალი მკვლევრები პროექტზე მუშაობას მასალის ჩაწერით იწყებენ. ჩანაწერების დაგროვებით ისინი თვალნათლივ ხედავენ რა მოიპოვეს, აფასებენ მასალის ღირსება-ნაკლოვანებებს, ასისტემებენ ღირებულებათა მიხედვით, რათა ინფორმაცია იოლად გაიხსენონ. ამდენად, წერის ერთ-ერთი მიზანია ინფორმაციის შენახვა შემდგომში გამოყენების მიზნით. აქ, ალბათ, ადამიანის მეხსიერების ერთი თვისებაც უნდა დავიმახსოვროთ: ცნობილია, რომ გონება თავდაპირველად ლამის ფოტოგრაფიული სიზუსტით აღიბეჭდავს ინფორმაციას და შემდეგ აწვდის მეხსიერებას, რომელსაც რთული, –სულ ცოტა ორნაწილიანი მექანიზმი აქვს. პირველი აქტიურია (ინფორმაციის სწრაფი უკანდაბრუნების უნარით გამოირჩევა), მეორე – პასიური. ამ ნაწილს, მეხსიერებაში “ღრმად ჩამარხულობის” გამო, ქვეცნობიერს უწოდებენ. ეს ის ნაწილია, რომელსაც ინფორმაცია კიდევაც ახსოვს და არც ახსოვს. მაგრამ, როგორც ჩანს, ადამიანის აზროვნების მექანიზმი იმგვარად მუშაობს, რომ საჭიროების უამს ქვეცნობიერი პირველ ნაწილში (ცნობიერში) გადმოინაცვლებს და შენახულ ინფორმაციას მოთხოვნისამებრ “მიაწვდის” გონებას.

➤ მეორე მიზეზი წერისა ჩვენი ნააზრვეის მოწესრიგებაა: მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე თავჩენილი იდეების მიზეზ-შედეგობრივი დალაგება, კვლევის შედეგების გამთლიანება და ა.შ. წერის პროცესში ყველა ისეთი დეტალი იკავებს კუთვნილ ადგილს პროექტის ერთიან სტრუქტურაში, სხვა ვითარებაში გონებას რომ “გამორჩებოდა”. ინფორმაციის სისრულე იქით იყოს, წერა საკუთარი არგუმენტების დასადაგებლად და სხვადასხვა ავტორის მოსაზრებებთან მიმართების გამოსაკვეთად მაინც დაგჭირდებათ. აღნიშნული კიდევ ერთხელ ცხადყოფს, რომ წერა ასტიმულირებს და აწესრიგებს (ასისტემებს) აზროვნებას.

გვეხმარება არა მარტო იმის გააზრებაში, რასაც ვსწავლობთ, არამედ ნასწავლის მნიშვნელობის შეცნობაშიც. ანუ ვწერთ, რათა შევიცნოთ;

➤ კიდევ ერთი მიზეზი წერისა ვიზუალური ასპექტია. ქაღალდზე გადატანილი (დაწერილი) ჩვენი ნაფიქრი ვიზუალურადაც ჩანს, მით უფრო, თუ ნაწერს თვალსაჩინოების მასალაც ერთვის (ცხრილები, ნაირ-ნაირი სტატისტიკური მონაცემის დიაგრამა და ა.შ.). მართალია, ბევრი ვარაუდობს, რომ აზრი გონებაში არსებობისას უფრო სრულყოფილია, რადგან წერის პროცესში რაღაც ნიუანსები იკარგება, მაგრამ ზემოთ უკვე დავინახეთ, რომ ნაწერს ერთი უდავო უპირატესობა მაინც აქვს—აზრის ფიქსირების სიმყარე. ამას გარდა, ნაწერი აზრის განმეორების (რეტრანსლირების) თვალსაზრისითაც ინარჩუნებს თავის ღირებულებას.

➤ წერის საბოლოო პროდუქტს მკვლევარი შესაბამის ფორმას უძებნის. კვლევის შედეგი მიზანდასახულობის შესატყვისად ესეის, რეფერატის, სტატიის, გამოკვლევის, მონოგრაფიის და ა.შ. ფორმას იძენს. ეს ფორმები კვლევა-ძიებათა ტრადიციებით არის დადგენილი. ამ ფორმებისა და წერითი აზრის გამოსახვის ტრადიციულ საშუალებათა დაცვა ყველა მკვლევრისთვის სავალდებულოა. ამგვარმა “შეზღუდვამ” სტუდენტს შესაძლოა პროტესტის გრძნობაც გაუჩინოს, ბუნებრივად მოეჩვენოს ფორმის არჩევნის თავისუფლების უფლება; რომ ფორმის დაცვის აუცილებლობა და პედაგოგისაგან ნასწავლი სტილით ფიქრი და კვლევა მას მასწავლებლის აჩრდილად, ეპიგონად ჩამოაყალიბებს, საფრთხეს შეუქმნის სტუდენტის პიროვნულ ინდივიდუალობას. სწავლის პროცესი გარკვეული აზრით, რასაკვირველია, შეიცავს ასეთი საფრთხის ანარეკლს, მაგრამ სხვას—არაფერს. სწავლა ცოდნის მომცემის მიბაძვაა, მაგრამ ეს ბაძვა პიროვნულ ინდივიდუალობას გაქრობას კი არ უქადის, არამედ სწორედ მის ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს, რაც უფრო კარგად სწავლობ, მით უფრო კარგად ბაძავ; რაც უფრო კარგად ბაძავ, მით უფრო ღრმა განათლებას იძენ; რაც უფრო ღრმა განათლებას იძენ, მით უფრო მეტად შორდები პირველწყაროს (პედაგოგს); რაც უფრო მეტად შორდები პედაგოგს, მით უფრო დიდი თავისთავადობის, ორიგინალურობის იერით აღიბეჭდება შენი აზროვნება და კვლევა (ნაწერიც).

კვლევის უნარ-ჩვევების დაუფლება შეცვლის თქვენს აზროვნებას და

მიზნის მიღწევის ახალ გზებს გასწავლით. თქვენ სხვანაირი გახდებით, რადგან საკუთარი თავის პონის გზათა ძიებაში სასურველ თავისუფლებას მოიპოვებთ, რომელსაც ჭეშმარიტი თავის უფლებისათვის აუცილებელი ასპექტიც აძლიერებს. ესაა პასუხისმგებლობის გრძნობა.

კვლევა, განსაკუთრებით წერა, აძლიერებს პასუხისმგებლობას. მკვლევარი სხვებისათვის-მკითხველთათვის წერს. მართალია, იგი თავის ნააზრევს გადმოსცემს, მაგრამ ცდილობს წეროს ის (იმაზე წეროს), რასაც მისგან მკითხველი ელის.

აი, კიდევ რატომაა აუცილებელი წერაში სტანდარტების (გეგმა, ფორმა) დაცვა. სტანდარტულ ფორმაში მოქცეულ თქვენი კვლევის შედეგს მკითხველი უფრო იოლად აღიქვამს. სხვებისთვის წერა მკვლევარსაც აიძულებს დახვეწოს და ხელმისაწვდომი გახადოს თავისი ნაწერი.

სტანდარტული ფორმების დაუფლებით მკვლევარი სხვათა ნაკვლევსაც უკეთესად ჩაწვდება.

ზემოაღნიშნული, ვფიქრობთ, დამაჯერებლად ცხადყოფს, რომ კვლევის შედეგების წერილობითი გადმოცემა, აზროვნების სხვა ფორმებთან შედარებით, უფრო სრულყოფილია.

თემის ძიება

1. სამეცნიერო ინტერესები, თემები, პრობლემები, საკითხები

ინტერესი საერთო რაიმე თემის, საკითხის, პრობლემის ღრმა გააზრების, გათავისების საფუძველზე ჩნდება. იგი საბოლოოდ კონკრეტდება და თემის, საკითხის, პრობლემის ფორმასა და შინაარსს იძენს.

კონკრეტული საგნის (სასწავლო დისციპლინის) შესწავლისას აუცილებლად ჩნდება ინტერესი (ან ინტერესები), რაც ბოლოს თემად (თემებად) ჩამოიქნება. ინტერესთა მრავალმხრივობა ნიჭიერი (ინტელექტუალური) ადამიანების ხვედრია. ნიჭიერ სტუდენტს გამუდმებით უტრიალებს თავში არაერთი თემა, ძალაც შესწევს მათი კვლევისა, მაგრამ თემების სიმრავლე წარმოსახვასაც ძალუმად ამუშავებს. წარმოსახვა მეოცნებეობის მძლავრი იმპულსიცაა, მაგრამ გარკვეულწილად ხელს უშლის მიზანსწრაფულობას, ერთ (კონკრეტულ) თემაზე ფიქრის კონცენტრირებას. თემათა სიმრავლე ზოგჯერ გულაცრუების საბაბიც ხდება.

თემის აღმოჩენა კვლევა-ძიების რთულ პროცესში პირველი ნაბიჯია. კვლევა არ არის თემის მიგნება და მის ირგვლივ ინფორმაციის მოძიება. მუშაობა, მიზნისკენ სწრაფვა სწორედ ამის შემდეგ იწყება. მიზანი კი, რასაკვირველია, ისეთი ნაშრომის შექმნაა, რითაც მკითხველი დაინტერესდება და წაიკითხავს, კერძობითთან ერთად, საზოგადოებრივი ღირებულება ექნება.

ინფორმაციის მოძიება და თავმოყრა კვლევაში თვითმიზანი არ არის. მთავარი მოძიებული ინფორმაციის გამოყენებაა იმ კითხვებზე პასუხის გასაცემად, რაც თემაზე მუშაობისას გაუჩნდება მკვლევარს. მკითხველიც მისგან ამ კითხვებზე პასუხს (მისეულის, რაც იმავდროულად მკითხველისთვის არის) მოეღის.

ეს მომენტი კვლევაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. ნაცადი, პროფესიონალი მკვლევარებისთვის კარგად არის ცნობილი სიტუაცია, რასაც “მასალაში ჩაკარგვა” ჰქვია. ეს ის სიტუაციაა, როცა მკვლევარი შერჩეული თემის ირგვლივ კეთილსინდისიერად მოიძიებს მასალას, ეს მასალა კი

რაოდენობრივად ძალიან უხვი, ამასთან ისეთი შთამბეჭდავი აღმოჩნდება, რომ მკვლევარი საკუთარი მიზნის შესაბამისად მის ფოკუსირებას ახდენს, “მასალაში იძირება” და უკეთეს შემთხვევაში მოძიებული მასალის (ინფორმაციის) სტატისტიკად, ხოლო მისი ნაშრომი სტატისტიკურ კრებულად იქცევა.

გარეგნულად ეს ვლინდება ნაშრომში ციტატების (სხვათა გამონათქვამების, მოსაზრებების...) კეთილსინდისიერ გადმოცემაში. ავტორი (მკვლევარი) კი ციტატებს შორის უსუსური, უმზეო კომენტარებით “ჩანს”.

მკვლევარი თავის ამოცანას განსხვავებულად უნდა ხედავდეს. მისი მიზანი კონკრეტულ კითხვაზე კონკრეტული პასუხის გაცემა კი არ უნდა იყოს, არამედ კითხვის დასმა და იმ პრობლემის გადაჭრა, რომელიც სხვებისთვის მოუგვარებელი, ძნელად მოსაგვარებელი ან რთულად აღსაქმელია.

მართალია, სტუდენტური თემა ვერ იქნება ამგვარი სახის (უკვე ცნობილი პრობლემის გადაჭრის მცდელობა იქნება), მაგრამ სწავლა გადაჭრილი პრობლემის თქვენმიერ გადაჭრაზე გადის.

თავიდან (საწყის ეტაპზე), შესაძლოა, გაჭირდეთ არჩეულ თემაში საზოგადოებისათვის აქტუალური პრობლემის გამოძებნა, მაგრამ ეს სიძნელე უნდა გადალახოთ, უნდა ეცადოთ. სხვაგვარად ვერასოდეს გახდებით მკვლევარი.

თემის შერჩევა ფიქრისა და ძიების (განსჯის) სამი ეტაპისგან შედგება:

- თემის შერჩევა (გამოძებნა);
- შეკითხვის დასმა;
- პასუხის მნიშვნელობის გაცნობიერება.

საკვლევი თემის შესარჩევი პროცესი კი შემდეგ მომენტებს შეიცავს:

- საკუთარი ინტერესების სფეროს პოვნას, გაცნობიერებას;
- ინტერესების დაკონკრეტებას რეალურ თემამდე;
- არჩეული თემის სხვადასხვა ასპექტის გამოვლენას, თითოეულზე კითხვის დასმით;
- საკუთარი პროექტის არსის (უმთავრესი აზრის), საჭიროების (ვარგისიანობის) განსაზღვრას.

2. ინტერესიდან თემამდე

ზემოთ უკვე გავიაზრეთ, რომ ინტერესი რაიმე პრობლემის, საკითხის გაცნობა-გააზრების, ამოცნობის, გარკვევის სურვილი და ამ სურვილის გამოხატულებაა. ამდენად, ფართო გაგებით რამის ინტერესია, თუმცა ინტერესიდან თემამდე, ანუ ინტერესის თემად დაკონკრეტებამდე გონებრივი შრომის (ფიქრის, განსჯის) გარკვეული გზაა გაწოლილი. ამ გზის გავლას გამოუცნობის წვდომის სურვილი “გვადიდებს”. ამ დროს ინტერესი სტატიის, გამოკვლევის (თუნდაც წიგნის) მოცულობით კონტურებს იძენს.

მკვლევრისთვის ყველაზე დიდი ბედნიერება თემის არჩევის თავისუფლებაა. ასეთ ვითარებაში იმას ირჩევს, რაც ყველაზე მეტად აინტერესებს. ამდენად თემა ასეთ დროს სანუკვარი მისწრაფებების რეალიზების სიამოვნებას ჰგვრის, ხაზს უსვამს გონებრივი მოწიფულობისა და ინტელექტუალური პოტენციის არსებობას, ხოლო იმის შეგნება, რომ ასე თავისუფლად არჩეული თემა შეიძლება იქცეს კვლევის საგნად და საზოგადოებრივი ღირებულებაც ჰქონდეს (დააინტერესოს მკითხველი), მას საკუთარი ღირსების შეგნებასაც უვითარებს; თავს მიაკუთვნებს იმ ადამიანებს, რომლებსაც საზოგადოებრივად აქტუალური პრობლემის დანახვა, გასაგნება (თემად ქცევა) კვლევა და პასუხის პოვნა ძალუბო, ისეთი პასუხისა, როგორც მის გარდა ვერავის მოუხერხებია.

როგორ მოვიქცევით ასეთ შემთხვევაში? ანუ როგორ მოვაწესრიგოთ (დავალაგოთ) ჩვენი ინტერესები ისე, რომ მათი “დაკონკრეტებით” კვლევით თემამდე მივიდეთ?

თავიდან უნდა ფურცელზე ჩამოვწეროთ ჩვენი ყველაზე მწველი ოთხი-ხუთი (შესაძლოა მეტიც) ინტერესი. კარგად დავაკვირდეთ, ვიფიქროთ, მათგან რომელი უფრო აქტუალური და მოსახელთებელია, “დასაძლევი”.

რა დაგვეხმარება ამ თავისთავად არცთუ მარტივ პროცესში?

► უპირველესად ჩვენი უმთავრესი წიგნი. მას უნდა მივაშუროთ, ჩვენს სახელმძღვანელოში უნდა ჩავიხედოთ, ოღონდ რაც შეიძლება უახლეს სახელმძღვანელოში. რატომ? იმიტომ, რომ ინტერესების გზამკვლევი (და გარკვეულწილად პასუხის შემცველი, ასეთი სახელმძღვანელოა, რადგან მასში ჩვენი ინტერესების საგნის ირგვლივ ყველა უახლესი მიღწევაა თავმოყრილი და აღწერილ-დახასიათებული. თუ ინტერესო უფრო ზოგადია

(ფართო), ისეთი, რომ სახელმძღვანელოში არაა დაკონკრეტებული, მაშინ სხვადასხვა საცნობარო ლიტერატურას უნდა მივმართოთ, ისეთებს, როგორიცაა, მაგალითად, ენციკლოპედიები. სხვადასხვა ტიპის ლექსიკონები, საგნობრივ-პრობლემური პერიოდული გამოცემები და ა.შ.

ყურადღებით უნდა ათვალიეროთ თქვენი ინტერესის შესატყვისი საკითხების ანოტაციები, სარჩევები. ადვილი შესაძლებელია უკვე ამ ეტაპზე წააწყდეთ თქვენთვის საინტერესო თემას.

➤ აღძრული ინტერესის დაკმაყოფილების მეორე, ყველაზე მნიშვნელოვანი წყარო თქვენი პედაგოგია. სტუდენტები ხომ სხვადასხვა სპეციალობის შესავალ კურსებს სწავლობთ! პედაგოგს მიმართეთ. იგი აუცილებლად დაგისახელებთ თქვენთვის საჭირო ლიტერატურას, სადაც აუცილებლად იქნება განხილული თქვენი ინტერესის სფეროს შესაბამისი საკითხები. გაეცანით, დაუკვირდით. თქვენი ინტერესი ერთი მხრივ, გაღრმავდება (შინაარსით აივსება), მეორე მხრივ, კონკრეტულ სახეს შეიძენს და თემადაც შეიძლება გადაიქცეს.

➤ თქვენი ინტერესების დაკმაყოფილების წყაროდ, შესაძლოა, თქვენივე თანაკურსელი ან, უბრალოდ, ნაცნობი სტუდენტებიც გამოგადგნენ. აქ საუკეთესო საშუალებაა საუბარი, აზრთა გაცვლა-გამოცვლა. ასე ძალიან სწრაფად გამოიკვეთება თქვენთვის საინტერესო თემა.

ინტერესის დასაკმაყოფილებლად თემის ძიებაში გასათვალისწინებელია ერთი, არც ისე უმნიშვნელო, ფსიქოლოგიური ფაქტორი:

არ უნდა შეგაცბუნოთ არცოდნამ. გახსოვდეთ, “არცოდნა არცოდვანაო.” ეს ანდაზა, ბუნებრივია, შემთხვევით არ დაბადებულა ჩვენი ხალხის ცნობიერებაში. ამ ანდაზის შეგონებაში მაძიებელი გონების გათამამება-წახალისების ძლიერი მუხტია ჩადებული. უნდა სძლიოთ საკუთარ მორცხვობას (და უსაფუძვლო ამპარტავნობას), თამამად გაუზიარეთ აზრი თანატოლებს, დასვით შეკითხვები და ეძებეთ პასუხები. გახსოვდეთ, რომ თქვენ სტუდენტი ანუ ცოდნის მაძიებელი ბრძანდებით. ამიტომ ეძიეთ ეს ცოდნა, მით უფრო თქვენს სასწავლებელში—უნივერსიტეტში, რომელიც სწორედ იმიტომ არსებობს, რომ აქ ყველა (პედაგოგიც, სტუდენტიც, სხვაც, მაგალითად, უნივერსიტეტის თანამშრომელი) ვალდებულია ერთმანეთს გამოცდილება გაუზიაროს ან დაეხმაროს ცოდნის შექმნაში.

3. თემის დაკონკრეტება (ფართო თემიდან ვიწრო თემამდე)

აქ დაკონკრეტება არ ნიშნავს მრავალასპექტიანი (მრავალსაკითხიანი) თემის ერთ (მონო) ასპექტიანამდე დაყვანას, როგორც ამას ზოგიერთი სპეციალისტი ფიქრობს, ვინც ხელს ჰკიდებს “აკადემიური წერის” სახელმძღვანელოს “წერას”.

ეს იმიტომ, რომ თემა თავისთავად ერთეულებრივი ბუნებისაა (მონოთემატურია, მონოლოგურია) და ამ ვითარებას ვერც ის ცვლის, თუკი მასში თუნდაც ათეულობით ასპექტი ან საკითხი იჩენს თავს.

ვთქვათ, სტუდენტი თავიდან დაინტერესდა რომანტიზმით, როგორც მოვლენით. ეს იქნება მისი საერთო, ზოგადი ინტერესი, რასაც ტრადიციულად მიდრეკილებას ვუწოდებდით ხოლმე. ეს იმიტომ, რომ რომანტიზმი ფართო გაგებით მსოფლმხედველობითი მოვლენაა, ხოლო როგორც ლიტერატურული მიმდინარეობა, რომანტიკულის, რომანტიზმის გამოვლენა— თავჩენის ერთი მხარეა.

ამიტომ თუ სტუდენტის ინტერესმა რომანტიზმის არსის, მწერლობაში თავჩენის, ამასთან სხვადასხვა ქვეყანაში გამოვლენის თავისებურებათა ძიების სურვილზე გადაინაცვლა, ეს იქნება ინტერესის კიდევ უფრო დაკონკრეტება (ცოდნის გაღრმავების საფუძველზე). ამ ინტერესის მეტი დაკონკრეტება იქნება ერთი რომელიმე ქვეყნის რომანტიზმის არჩევანი, კიდევ უფრო მეტი—ერთი ქვეყნის რომანტიკოსთაგან ერთი კონკრეტული რომანტიკოსი მწერლის შემოქმედების შესწავლის სურვილი. თუმცა ეს ღონეც ინტერესის დაკონკრეტება იქნება და არა ინტერესის თემად გადაქცევა.

უკვე ვთქვით, აქაც გავიმეოროთ, რომ ინტერესს თემად მოცულობითი და სიღრმისეული პარამეტრები გადააქცევს, მაგრამ მათ შორის სხვაობის ნიშანს ვერ დასვამს.

ინტერესი თემად მაშინ იქცევა, როცა იდეის, სურვილის სფეროდან გამოვა, ანუ როცა ინტერესი ჩვენს გონებაში მომწიფდება, აზრობრივ კონტურებს “შეიძენს”. როცა ქაღალდზე წერის სურვილი გაგვიჩნდება დაწერას დავიწყებთ, აი, მაშინ გადავა ინტერესი თემაში.

ამიტომ იმ სქემით, რომელიც, ერთი შეხედვით ინტერესთა დაკონკრეტებას გვიჩვენებს და თემის დაკონკრეტებაც უნდა მოჰყვეს, ასეთი “ლოგიკა” შეგვრჩება თუ ჩვენ დავრჩებით მის ტყვეობაში):

კონკრეტულად რომელიმე რომანტიკოსის შემოქმედება უკვე თემა იქნება, მაგრამ ეს იქნება დიდი (ფართო) თემა, სტუდენტისთვის “შეუფერებელი” (“დაუძლეველის” გაგებით). ამ თემის დაკონკრეტება (დავიწროება) კი მისი შემოქმედებიდან კონკრეტული საკითხის გამოყოფით მოხერხდება. ვთქვათ, ბუნების ასახვის საკითხი, ან პატრიოტიზმი და ა.შ.

მაგრამ არის კი შეთავაზებული თემები კონკრეტული (ვიწრო)? განა ამ ე.წ. ვიწრო თემებში არ გამოიყოფა კიდევ უფრო კონკრეტული საკითხები?

აქ მთავარი ამ საკითხების (კითხვების) დანახვა-დასმაა. მათ გაჩენას თქვენი ცოდნის დონეც განაპირობებს და არა მარტო ინტერესი.

➤ საკითხის დაყენება: ინტერესიდან თემამდე, შემდეგ ფართო თემიდან მიზანდასახულობამდე (დავიწროებამდე) იმ შემთხვევაშია უპრიანი, როცა სტუდენტს ამ ინტერესთა გაჩენამდე ამ სფეროში უკვე წაკითხული აქვს რაღაც და კვლავაც კითხულობს, იღრმავებს ცოდნას. ინტერესს თემად (ფართო იქნება, თუ ვიწრო) თქვენი ცოდნა გადააქცევს და არა ინტერესის სფეროს შევიწროება.

კიდევ ერთი არსებითი მომენტი: ინტერესის გადაქცევას თემად და თემის დავიწროებას თავად სტუდენტის (მკვლევრის) მიზანი განსაზღვრავს. შესაძლოა, მკვლევარს, მაგ., რომანტიზმის კონტექსტში სულაც ერთი რომელიმე მწერლის ადგილის განსაზღვრა აინტერესებს. ამ შემთხვევაში მისი ე.წ. ვიწრო თემა მთლიანად ამ მწერლის შემოქმედება უნდა გახდეს, რადგან რომელიმე (ერთი) კონკრეტული საკითხის გამოყოფით და გამოკვლევით მიზანს ვერ მიაღწევს. მართალია, ამ თემის დამუშავება უამრავი საკითხის კვლევას აიძულებს, მაგრამ ისინი თავისთავად ვიწრო თემები კი არ იქნება, არამედ თემის საკითხები.

თემას თქვენი ინტერესი განსაზღვრავს, ხოლო მის სიფართოვე-სივიწროვეს —ის კითხვები, რომლებსაც ეს ინტერესი გააჩენს თქვენსავე გონებაში.

თუ ასეთი კითხვები არ (ან, დიდი სურვილის მიუხედავად, ვერ) გიჩნდებათ, ეს მხოლოდ თქვენი ინტერესის ეფემერულობას ცხადყოფს. ადამიანი ინტუიციურად ბევრს ისეთს შეიგრძნობს, რაზედაც შორეული

წარმოდგენა აქვს, მაგრამ ასეთ წარმოდგენათა ინტერესად ქცევას ცოდნა (ანუ ბევრი კითხვა) სჭირდება.

სპეციალური ლიტერატურის წაკითხვა, გააზრება ბუნებრივად გაგიჩინთ კითხვებს, თანაც ერთსა და ორს კი არა, არამედ იმდენს, რომ მსსაწყის ეტაპზე თავში ყველაფერი აგერევთ და მათ დალაგება-“მოწესრიგებას” დიდი ძალისხმევა დასჭირდება. ესეც მეტი წაკითხვით მოხერხდება (ანუ თქვენივე ცოდნის გაღრმავების წყალობით).

დამწყებ მკვლევრებს სპეციალისტები ინტერესების დასაბუთება-დაკონკრეტების, თემად ქცევისათვის აუცილებელი (გონებაში თავჩენილი) კითხვების მოწესრიგების სტრატეგიას სთავაზობენ, რაც გამოიხატება კითხვების ოთხი მიმართულებით დალაგებაში:

- რა არის თემა, რომელი დიდი თემის ნაწილია და თავად რა ნაწილებს (საკითხებს, ასპექტებს) შეიცავს;
- როგორია შენი თემის შესწავლის ისტორია: ვინ და რა დოზით გამოიკვლია.
- რა საკითხები იჩენს თავს მასში.
- რა მეცნიერული (ან პრაქტიკული) ღურბულებია ექნება კვლევის შედეგებს. რამდენად გააღრმავებს მოცემულ კონკრეტულ სფეროში არსებულ ცოდნას.

თუ ამ ოთხი მიმართულებით დაუკვირდებით თქვენს თემას, არაერთი კითხვა გაგიჩნდებათ, ხოლო ეს კითხვები თავად თემასაც გამოაველენს და დააკონკრეტებს (დაავიწროებს) კიდევაც.

იტყვიან: კონკრეტული მაგალითი ყველაზე ნათელ განსჯაზე უფრო ცხადიაო. აღნიშნულის ცხადსაყოფად ჩვენც კონკრეტულ მაგალითს მივმართოთ: მაგ., დაგვინტერესა კრწანისის ომმა.

ზემოაღნიშნული პირველი მიმართულების დონეზე გავიაზროთ:

- რომელი დიდი თემის ნაწილია ეს ფაქტი?

ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად უნდა მივმართოთ, უპირველესად, ისტორიულ დროს: როდის მოხდა ეს ბრძოლა, ამ კითხვაზე პასუხის ძიება ობიექტურად XVIII საუკუნის ქართლ-კახეთის სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურ ამბებთან მიგვიყვანს, — გვაიძულებს საქართველოს უკანასკნელი დიდი მეფის ერეკლე მეორის ეპოქის დეტალურ გაცნობას,

დადგინდება, რომ კრწანისის ომი მეფე ერეკლე პოლიტიკური ორიენტაციის-
-ვეროპისკენ მისწრაფების საწინააღმდეგო ლოგიკური რეაქცია იყო ირანის
მხრიდან. ისიც გაირკვა, რომ ეს ომი არ იყო ირანის მხრიდან ერთადერთი;
რომ მანამდეც ერეკლე მეორეს და მამამისს თეიმურაზ მეორეს ცოტათი
ადრე სხვა არაერთი ომის (ბრძოლების) გადატანა მოუხდათ ირანისა და
მისი დამქაშების - კავკასიაში სოკოებივით მომრავლებული
სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნების - სახანოების მმართველთა წინააღმდეგ.
ამ დიდ-პატარა ომებმა ლამის ორასს გადააჭარბა, რომელთაგან ერეკლე
მეორე მხოლოდ რამდენიმეში დამარცხდა, ხოლო კრწანისის ომი, მისი
ბოლო დამარცხება იყო.

ამით დადგინდება, რომ კრწანისის ომის თემა უფრო დიდი თემის
ნაწილია და ეს დიდი თემაა ქართლ-კახეთის ბრძოლა სახელმწიფოებრიობის
შენარჩუნებისათვის XVIII საუკუნეში.

➤ ჩვენი ინტერესი ამის შემდეგ თავად კრწანისის ომისკენ უნდა
მივმართოთ: უნდა გავარკვიოთ, კონკრეტულად რა გახდა ამ ომის მიზეზი,
რა მოვლენები უძღოდა წინ, რა კონკრეტულ მიზანს ისახავდა ირანის
მმართველი ალა-მახმად-ხანი, რის მიღწევას ლამობდა, ვინ იყო მისი
მოკავშირე, რატომ მიემხრნენ ისინი ალა-მახმად-ხანს და რატომ განუდგა
ზოგიერთი მათგანი, მანამდე რომ მეფე ერეკლეს მომხრებოდნენ და მისი
ყმადნაფიცები იყვნენ; როდის და სად გაიმართა კრწანისის ომი. ეს
კითხვები წარმოდგენას შეგვიქმნის უკვე კონკრეტულ თემაზე - კრწანისის
ომზე და გაგვითვალსაზიარებს თემის ნაწილებს.

➤ კრწანისის ომის, როგორც საკვლევო თემის, მეორე მიმართულებით
გააზრების მცდელობა ისეთ კითხვებს წამოჭრის, როგორცაა: რა არის
ცნობილი საქართველოს ისტორიაში კრწანისის ომის შესახებ, ვინ და რა
შემოგვინახა ამ ფაქტზე ზეპირ თუ წერილობით მატრიანეებში, ვინ, რომელმა
ისტორიკოსმა შეისწავლა და რა აზრი განავითარა, რამდენად პირუთვნელია
(ობიექტურია) მათი მოსაზრებანი, როგორ შეიცვალა ამ ისტორიული ფაქტის
მკვლევართა შეხედულებები დროის მსვლელობის შესაბამისად; კრწანისის
ომის რა ასპექტებზე უფრო გამახვილდა ყურადღება და რა მოექცა
დავიწყების ჩრდილში. ამით ისიც დადგინდება, თუ რა არის საკვლევო ჩვენი

თანამედროვეობის პოზიციიდან. ეს კი კიდევ უფრო დააკონკრეტებს ჩვენს ინტერესებს და გამოკვეთს თემას:

➤ ჩვენი თემის ზემოაღნიშნული მიმართულებებიდან მესამის დონეზე გააზრება ასეთ კითხვებსაც დაბადებს:

რა ადგილი დაიკავა კრწანისის ომმა საქართველოს ისტორიაში; რა შედეგი გამოიღო საერთოდ ჩვენი ქვეყნისთვის და კონკრეტულად ერეკლე მეორისთვის; როგორი იყო ქართველთა საომარი ტაქტიკა და იყო თუ არა მარცხი ამ ტაქტიკის შედეგი, თუ ეს მარცხი სხვა ფაქტებმა განაპირობა; რატომ გახდა კრწანისის ომი და მისი შედეგები უმწვავესი დისკუსიის (განსჯის) საგანი კრწანისის ომის შემდეგდროინდელ საქართველოში, განსაკუთრებით XIX საუკუნის პირველ ნახევარში, რაც იმაში გამოვლინდა, რომ ისტორიკოსთა გარდა, ამ თემაზე არაერთმა ქართველმა მწერალმა (პოეტმა) შექმნა მხატვრული ნაწარმოებები; რა მიიჩნია ამ ომში მარცხის მიზეზად ქართულმა საზოგადოებრივმა აზრმა და ა.შ.

➤ მეოთხე მიმართულების დონეზე უკვე შევძლებთ კრწანისის ომის ისტორიული მნიშვნელობის გააზრებას: აღმოვაჩინოთ, რომ წინა სამი მიმართულების დონეზე დასმული და, რაც მთავარია, პასუხგაუცემელი კითხვების ასპექტში თუ წარვმართავთ კვლევას, ჩვენი ნაშრომი ამ გახმაურებული ისტორიული ფაქტის არცთუ უმნიშვნელო შევსება-დაზუსტება იქნება. ეს დაზუსტება ხელს შეუწყობს მისი გააზრების საფუძვლიანობას. რაც საბოლოო ჯამში განსაზღვრავს ჩვენი ნაშრომის მეცნიერულ სიხლდეს და ღირებულებას. ეს კი თავისთავად კვლევის გამართლება იქნება.

ახლა თუ თვალს გადავაგვლებთ სამივე მიმართულებით დასმულ კითხვებს, იმასაც აღმოვაჩინოთ, რომ სხვა კითხვებიც გაჩნდება, რომლებიც ასევე ვრცელ პასუხებს „ითხოვს“. დაამატეთ ისინიც და განსაზღვრეთ, მათგან რომელი უფრო იპყრობს თქვენს ყურადღებას, რომელი უფრო საჭიროებს კვლევას და რომელზე უფრო შეძლებთ პასუხის გაცემას, ამასთან რომელი უფრო იქნება მნიშვნელოვანი საერთოდ კრწანისის ომის დიდი თემის შესწავლაში, თუ შეძლებთ ასეთი კითხვის გამოყოფას, უნდა მივიჩნიოთ, რომ წარმატებით გაართვით თავი თემის ძიების ამოცანას. ეს, თავისთავად, დიდი წინგადადგმული ნაბიჯია. უკვე იცით, რისი გაგება

გსურთ. ამიტომ მზად ხართ არჩეული თემის ირგვლივ მონაცემების შესაგროვებლად.

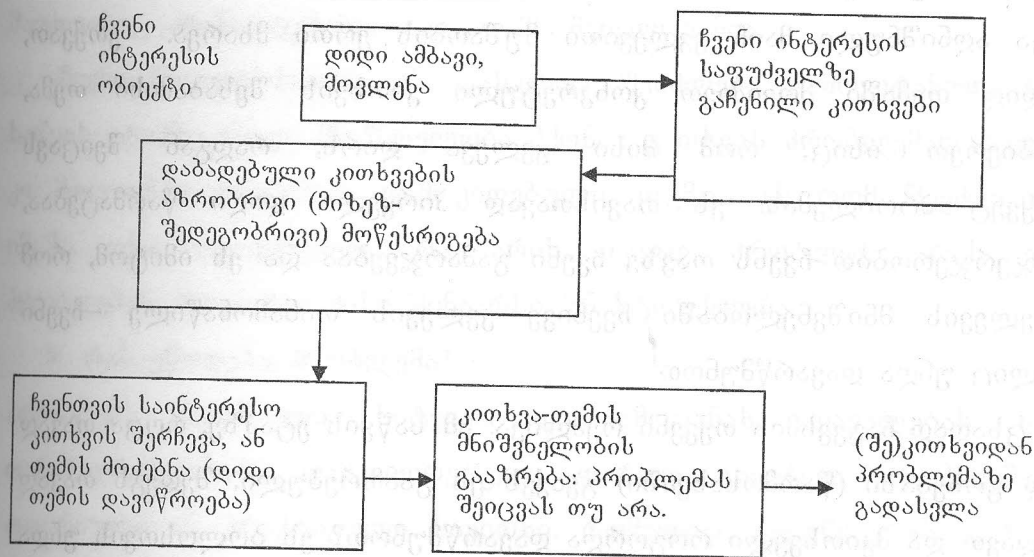
თქვენი თემის მნიშვნელობის გააზრებაში შემოთავაზებულ სამ შეკითხვაზე პასუხის გაცემა დაგეხმარებათ:

- რაზე წერ?
- რა იცი შენი თემის შესახებ, ანუ რა კითხვა დასვი?
- რატომ ეძებ პასუხს კითხვაზე, რისი გაგება (ცოდნა) გინდა?

თუ კარგად გავიაზრებთ იმას, რაზედაც ვსაუბრობდით, დავრწმუნდებით, რომ კვლევით საქმიანობაში პირველი მნიშვნელოვანი ნაბიჯია თემის განსაზღვრა, მეორეა - არჩევნის მიზეზის გააზრება-გაცნობიერება, მესამე - იმის განსაზღვრა, თუ რა მეცნიერული მნიშვნელობა აქვს თქვენს თემას.

უნდა გაითვალისწინოთ, რომ კვლევის დაწყების ეტაპზე აღნიშნულ კითხვებზე მთლად ნათელი (ცხადი) პასუხები არ გექნებათ (ამან არც უნდა დაგაბნოთ), მაგრამ ასეთი პასუხები აუცილებლად უნდა გამოძებნოთ, თუ თქვენი კვლევის წარმატებულობა გაფიქრებთ. სხვაგვარად კვლევის ეფექტურობა წარმოუდგენელია.

ოთხი მიმართულებით დასმული კითხვების წყალობით რეალურად გაგვიჩნდა თემის გამოძებნის შესაძლებლობა. მანამდე ერთი საკითხი უნდა გადავწყვიტოთ. უნდა მოვუძებნოთ ახსნა (დასაბუთება) იმას, რატომ და რით იქნება შერჩეული თემა მნიშვნელოვანი და ღირებული თავისთავად, ობიექტურად, არა მარტო ჩვენთვის, არამედ სხვებისათვის, - საზოგადოებისათვის. თუ მას ასეთი მნიშვნელობა ექნება, მაშინ ჩვენი კითხვა თავისთავად (ობიექტურად) პრობლემური (პრობლემის შემცველი) ყოფილა და არა მხოლოდ ჩვენი ცნობისწადილის დაკმაყოფილების უზინანობა. ანუ უნდა გავარკვიოთ: შეიცავს თუ არა გამოძებნილი თემა პრობლემას. არსებობს თუ არა მისი დასმის საფუძველი. სქემატურად თემის ძიებისა და გამოვლენა-დაზუსტების პროცესს ასეთი სახე ექნება:



მაშასადამე, წყაროებზე მუშაობის დაწყებამდე უნდა გავიაზროთ და ვარაუდის დონეზე მაინც უნდა განვსაზღვროთ შეიცავს თუ არა ჩვენი არჩეული თემა პრობლემას¹.

კვლევის ეს ეტაპი არა მარტო თქვენი მომავალი ნაშრომის დახვეწის წინაპირობაა, არამედ თქვენი პიროვნებისაც (როგორც მკვლევრისა). ეს ეტაპი მკვლევრად გაყალიბებთ, აუცილებელ ჩვევებს გძენთ, რადგან უკეთ იცით, რატომ ჰკიდებთ ხელს კვლევას და რისი გავება გინდათ. ამით კი იმასაც იცნობიერებთ, რომ თქვენი კვლევა უბრალო ცნობისწადილის დაკმაყოფილება არ არის; იცით, რომ მას თავისთავადი მნიშვნელობა აქვს. სწორედ ამის შეგნებამ უნდა გაქციოთ ნამდვილ მკვლევრად. ადამიანის

¹ ზოგიერთი სპეციალისტი დამწვებ მკვლევარს ამ ეტაპზე თემის პრობლემურობის განსაზღვრას კვლევის საბოლოო შედეგის გააზრებით ურჩევს. საკითხის ასე დაყენება, ვფიქრობთ, საფუძველშივე არასწორია. კვლევის საწყის ეტაპზე იმის განსაზღვრა, რა შედეგს მივიღებთ (ანუ როგორი იქნება ჩვენი კითხვის პასუხი?), არათუ რთული, არამედ თითქმის შეუძლებელია. ეს კარგად იცინა პროფესიონალმა მკვლევარებმა, განსაკუთრებით მათ, ვისი კვლევებიც ექსპერიმენტებს ემყარება. აქ პირდაპირი შედეგის (კითხვაზე პასუხის ასპექტში) მიღება იმდენად რთულია, რომ არა მარტო კვლევის საწყის ეტაპზე, არამედ სხვა დონეებზეც კვლევის უარყოფითი შედეგიც (ანუ იმედგაცრუება) კი შედეგად, ჭეშმარიტებისკენ სვლის „ხელშემწყობად“ მიიჩნევა. უშედეგობა ექსპერიმენტისა კვლევის გზის (გეზის) დაკონკრეტებას, დაზუსტებას უწყობს ხელს. ექსპერიმენტის უშედეგობა ცხადყოფს, რომ მკვლევარმა სხვა გზა უნდა აირჩიოს. არაიშვიათად მარცხი (წარუმატებლობა) არის მომავალი წარმატების იმპულსიცა და მიზეზიც.

ამქვეყნიური არსებობა, ცხოვრების აზრი განა იმის რწმენას არ ემყარება, რომ ვიღაცას სჭირდება?

თუმცა აღნიშნული მაინ კვლევითი მუშაობის ერთი მხარეა. ვთქვათ, რაიმე დიდ თემაში მოვიძიეთ კონკრეტული კითხვის შესაბამისი თემა, გავიცნობიერეთ ისიც, რომ მისი კვლევა ღირს, რადგან შეიცავს გადასაწყვეტ პრობლემას. ეს თავისთავად პირველი დიდი წარმატებაა, მაგრამ ჯერჯერობით ჩვენს თავზე ჩვენი გამარჯვებაა და ეს იმიტომ, რომ ჩვენი კვლევის მნიშვნელობაში ჩვენივე კვლევის თანამონაწილე — ჩვენი მკითხველიც უნდა დაგარწმუნოთ.

უკვე ცხადად ჩაგვესმის თქვენი რეპლიკა: ამ საწყის ეტაპზე, როცა თავად მხოლოდ გონებაში (წარმოსახვაში) გვაქვს ეს გააზრებული, შედეგს თავად ვერ ვხედავთ და მკითხველი როგორღა დაგარწმუნოთ? ეს ბოლოსთვის უნდა გადავდოთ, კვლევას რომ დავასრულებთ. მკითხველი ჩვენი კვლევის შედეგს წაიკითხავს და მის მნიშვნელობას მაშინ შეაფასებსო. ეს ასეა, მაგრამ ამაზე თუ კვლევის საწყის ეტაპზევე არ იფიქრეთ, არაფერი გამოვა. კვლევა ისე უნდა წარმართოთ, რომ მკითხველი დაარწმუნოთ: საკითხი, რომელსაც თქვენ იკვლევთ, მისთვისაც საინტერესოა და მნიშვნელოვანი. როგორ შევძლოთ ეს? იმით, რომ თქვენი მიგნება, აღმოჩენა თვალსაჩინოებად აქციოთ. აღწეროთ ეს მიგნება. ამის გაკეთება, რასაკვირველია, ძალიან ძნელია და გამოცდილ მკვლევარებსაც უჭირთ, მაგრამ აუცილებელია, რადგან თქვენი კვლევითი მუშაობის წარმატების პირობაა.

დავუშვათ, ძალიან საინტერესო კითხვა დავსვით, გავეცით პასუხი, მაგრამ თუ ეს კითხვა მარტო ჩვენ გვაღელვებდა, პასუხიც მხოლოდ ჩვენთვის იქნება საინტერესო და ღირებული. გვინდა თუ არა, ასეთი კითხვა-პასუხი იმ წვრილმან, უტილიტარულ კითხვებისგან ვერაფრით იქნება განსხვავებული, ნებისმიერი ადამიანი ყოველდღიურად რომ „ეომება“, წყვეტს, ანუ პასუხს უძებნის (ან ვერა).

ჩვენი პასუხი კითხვაზე უბრალო პასუხი კი არ უნდა იყოს, არამედ პრობლემის გადაწყვეტა, თანაც საზოგადოებისთვის აქტუალური პრობლემისა.

პრობლემა იმ გაგებით კი არ უნდა იყოს აქტუალური, რომ სხვებმა ჩვენზე უკეთ იციან იგი, არამედ იმით, რომ მისი ჩვეული გადაწყვეტა მათთვისაც არანაკლებ საჭირო და მნიშვნელოვანია.

ჩვენი მსჯელობიდან, ის დასკვნაც შეიძლება გამოვიტანოთ, რომ ამ საწყის ეტაპზე დიდი მნიშვნელობა ჰქონია კითხვის პრობლემად ქცევას. ეს კი მთლიანად თქვენზეა დამოკიდებული. თუმცა ეს რომ შევძლოთ, ჯერ იმაში უნდა გავერკვეთ, რა არის თავად პრობლემა, რას ვეძახით პრობლემას, როგორია მისი შინაარსი, ან სტრუქტურა.

➤ რას ეწოდება პრობლემა?

პრობლემა ბერძნული სიტყვაა და ამოცანას, დავალებას ნიშნავს. თანამედროვეობაში დამკვიდრებული ფართო გაგებით, პრობლემა არის თეორიული ან პრაქტიკული საკითხი, რომელიც გადაწყვეტას, გამოძიებას, გამოკვლევას საჭიროებს.

პრობლემას საერთოდ სპეციფიკური სტრუქტურა აქვს, ყოველთვის ორი ნაწილისგან შედგება:

გვითვალსაზიარებებს რაიმე ფაქტის ან მოვლენის კონკრეტულ ვითარებას ;
ცხადყოფს არასასურველი შედეგის არსებობას, რის გამოც ეს შედეგი, როგორც მოცემული რეალობა, შესაცვლელია.

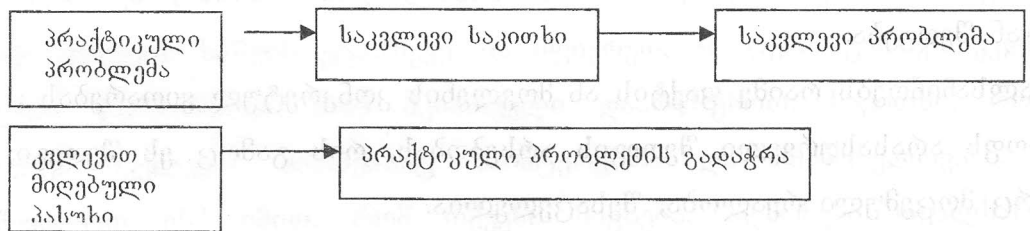
➤ პრაქტიკული პრობლემა

თავად სიტყვა პრაქტიკული (ბერძნული - საქმიანი, აქტიური), გამოცდილების, უნარის შესაძენი მუშაობა ცხადყოფს, რომ იგულისხმება ცოდნა-გამოცდილების, უნარის შესაძენად გაწეული მუშაობა. მაგრამ ამ აკადემიურ განსაზღვრებას ერთი დაზუსტება სჭირდება: პრაქტიკულ პრობლემას თავად ადამიანის ფიზიკურ-სხეულებრივი არსებობა, რეალური ყოფა (ადამიანური ცხოვრება) წამოჭრის. ადამიანი თავად, წინასწარ, მიზანმიმართულად არ ეძებს, არ ავლენს, არ წამოჭრის. პრაქტიკული პრობლემა ობიექტურად, ჩვენგან დამოუკიდებლად, იჩენს თავს და ჩვენ, როგორც იტყვიან, პოსტ ფაქტუმ გვიწევს მისი გადაჭრა².

² ზოგი ავტორი პრაქტიკულ პრობლემას და საკვლევ პრობლემებს იმ ნიშნით განასხვავებს, რომ პრაქტიკული რეალურ სამყაროში წარმოიშვება, საკვლევ პრობლემა - ადამიანის გონებაში. ეს აზრი დაზუსტებას იმ მხრივაც საჭიროებს, რომ პრაქტიკული პრობლემა (გამოცდილების საფუძველზე) შესაძლოა ადამიანის გონებაშიც დაიბადოს, უბრალოდ ყოფითი პრაქტიკის ლოგიკით ადამიანმა გონებით დაასწროს პრობლემის თავჩენას, ვიდრე იგი კარზე მოვიკაკუნებს, მანამდე იწინასწარმეტყველოს მისი გაჩენა და სათანადო ზომებიც მიიღოს.

ადამიანი ყოფაში ყოველდღე დგას ასეთი პრობლემების წინაშე და უწევს მათი გადაწყვეტა. წინასწარ იცის, თუ რა შედეგს მოუტანს ასეთ პრობლემათა გადაუწყვეტლობა, იცის შედეგის სიმძიმეცა და უსიამოვნების ხარისხიც. იგი იძულებულია გადაჭრას ასეთი პრაქტიკული პრობლემა. თუმცა აქ ისიც უნდა ითქვას, რომ არც პრაქტიკული პრობლემის გადაწყვეტა გამორიცხავს კვლევას.

როგორც კი ჩვენ წინაშე პრაქტიკული (ყოფითი) პრობლემა წამოიჭრება, ჩვეულებრივ თავს კითხვას დავუსვამთ: რატომ მოხდა, რაც მოხდა; რა ვუშველოთ, როგორ დავაღწიოთ თავი, რა გზას დავადგეთ? - ვეძებთ პასუხს, ანუ ვიწყებთ ძიებას, კვლევას. ანუ პრაქტიკული პრობლემა დროებით საკვლევ პრობლემად გვექცევა. თავად კვლევის პროცესი კი ამ შემთხვევაში იმაზეა დამოკიდებული, რა ვიციოთ და რა არ ვიციოთ პრობლემის შესახებ. სქემატურად ასეთი პრობლემის კვლევის პროცესი ასე გამოიყურება:



თქმულის თვალსაჩინოებისთვის ყოფითი მაგალითი მოვიშველიოთ:

- პრაქტიკული პრობლემა: მობილური ტელეფონის მუშაობის ჩვეულებრივი რეჟიმი დაირღვა, მალ-მალე ითიშება („ჯდება“).
- საკვლევი საკითხი: როგორ უნდა დავადგინო მიზეზი?
- საკვლევი პრობლემა: საკვლევი ტელეფონი (ანტენაზე) იბრუნება? უნდა მოვძებნო ახლომდებარე მომსახურების ცენტრი. ამ მიზნით ჩავიხედო ცნობარში, ან დავრეკო ცნობათა ბიუროში.
- კვლევის შედეგი: დადგინდა მომსახურების ცენტრი.
- პრაქტიკული პრობლემის გადაჭრა: მიმაქვს მობილური ტელეფონი ცენტრში, სადაც დადგინდება მისი არასრულფასოვანი მუშაობის მიზეზი.

აი, ასეთია ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაში პრაქტიკული პრობლემის თავჩენისა და მათი გადაჭრის მცდელობათა მოდელი. აშკარა აქ ერთი მომენტიც არის: პრაქტიკული პრობლემაც და მისი გადაწყვეტაც კერძობითი ღირებულებისაა, ერთი ადამიანისთვის არის მნიშვნელოვანი. სიცხადისათვის ისევ კონკრეტულ მაგალითს მივმართავთ:

➤ მოგივიდათ ელექტროენერჯის საგადასახადო ქვითარი. თქვენ წინაშე პრაქტიკული პრობლემა დადგა, რადგან იგი ყოფაში არსებული რეალური, ობიექტური მოვლენაა – დახარჯულ ელექტროენერჯიაზე არსებობს განსაზღვრული გადასახადი. ამ პრობლემას თქვენთვის ასევე რეალური ხარაღის მოყენება შეუძლია, მაგალითად, გაგეთიშებათ დენი.

ამიტომ ამ პრაქტიკული პრობლემის გადაჭრას მისი ორელემენტური სტრუქტურის გააზრებით უნდა მიუდგეთ:

- ვითარება, რომელიც მოგვარებას ითხოვს;
- საზღაური (საფრთხე), რომელიც მის გადაუჭრელობას მოჰყვება.

ახლა ამ ნაწილების შესაბამისად გავიაზროთ:

- ვითარება: არ გავანაღდე ქვითარი (არ გადავიხადე).
- საზღაური: შეიძლება გამითიშონ დენი, დავრჩე სიბნელეში.

ამავე ლოგიკით შეიძლება განისაზღვროს პრაქტიკული პრობლემის გადაჭრის სარგებელი, მაგალითად:

➤ ვითარება: გადავიხადეთ გადასახადი (გავანაღდე ქვითარი), თანაც მოთხოვნილ ვადაში.

➤ სარგებელი: არ გაგვეთიშა დენი. ღამლამობით განვაგრძეთ მუშაობა. მოგვეცა გამოკვლევის დროზე დასრულების შესაძლებლობა. იგი დათქმულ ვადაში წარვუდგინეთ დამკვეთს. მივიღეთ სასურველი ჰონორარი, რომელმაც ბევრად გადააჭარბა გადასახადის ოდენობას.

ახლა უფრო რთული პრაქტიკული პრობლემის გადაჭრის მოდელიც განვიხილოთ:

უნივერსიტეტში სწავლის საფასური გაძვირდა, გადასახადი სულ უფრო მატულობს.

ბუნებრივად ჩნდება კითხვა: რა ხდება? რა შეიცვალა? ამის გასარკვევად, პირველ რიგში, დავაკვირდეთ აკადემიურ პერსონალს და შევუდაროთ მათი მდგომარეობა ფასის გაზრდის მომენტამდე და მას შემდეგ.

დავადგინეთ: იმატა კადრების გადინება. სხვა ანაზღაურების მექანიზმები. ამიტომ ახლა უპირველესად ის უნდა გავარკვიოთ, თუ რა არის ამის მიზეზი და მოვლენით გამოსავალი. მიზეზი დაბალი ანაზღაურება და პედაგოგიური მოღვაწეობის უმოტივაციოება.

გამოსავალი ცხადია: შრომის ანაზღაურების ამალღებით და სხვა პირობების (მორალურის) გაუმჯობესებით შევქმნათ მოტივაცია, ანუ გამოვიკვლიოთ, როგორ შეიძლება ამის გაკეთება.

უნდა შევუდგეთ შექმნილი სიტუაციის ანალიზს. ამის საფუძველზე გავარკვევთ:

სწავლის საფასური გაძვირდა იმის გამო, რომ პედაგოგები ვერ ხედავენ საკუთარ ინტერესთა პერსპექტივას, შუა სასწავლო წელსაც კი თავს ანებებენ სამსახურს.

უნივერსიტეტის ხელმძღვანელობას ამის გამო ახალი კადრების მომზადება სჭირდება. ეს კი თავისთავად დიდ ხარჯებს იწვევს, თანაც იმაზე მეტს, ვიდრე არსებული აკადემიური პერსონალის სტიმულირებისთვის იქნებოდა საკმარისი.

ამით გამოიკვეთება ფასების ზრდის (როგორც პრაქტიკული პრობლემის) გადაჭრისთვის აუცილებელი საკვლევი პრობლემა:

რა უნდა გაკეთდეს, რომ უნივერსიტეტში დავამაგროთ აკადემიური პერსონალი: ამალღდეს შრომითი მოტივაცია, რათა აღმოიფხვრას კადრების გადინება.

აი, ასე: ვიდრე უნივერსიტეტში სწავლის საფასურის ზრდას (გადასახადის გაძვირების) პრაქტიკულ პრობლემას გადავწყვეტდეთ, მანამდე აკადემიური პერსონალის შრომითი მოტივაციის ამალღების საკვლევი პრობლემა უნდა გამოვიკვლიოთ. ამით კი უნივერსიტეტში სწავლის გაძვირების პრაქტიკული პრობლემაც გადაწყდება.

ახლა წინა მაგალითისგან ამ მოდელის განსხვავებასაც მივაქციოთ ყურადღება:

პრაქტიკული პრობლემის წინა მაგალითი მთლიანად სუბიექტურ-კერძობითი იყო: - ერთ ადამიანს შეეხებოდა და გადაწყვეტაც მხოლოდ მასზე იყო დამოკიდებული. ამ მეორე მაგალითში კი პრაქტიკული პრობლემის გადაჭრა სხვებზეც არის დამოკიდებული.

ამიტომ აუცილებელია ამ სხვების დარწმუნებაც. ამას იმ შემთხვევაში შეუძლებთ, თუ დავარწმუნებთ, რომ ჩვენი კვლევა პირველ რიგში მათთვის არის მნიშვნელოვანი.

ამ მიზნით პირველ მაგალითში სულაც არ არის საჭირო ჩვენი კვლევის აღწერა, ამ (მეორე) მაგალითში კი ეს აუცილებელია.

ახლა, როცა უკვე გავარკვიეთ, რა არის პრაქტიკული პრობლემა და როგორია მისი შინაარსი, ისიც გავარკვიოთ, რა არის თეორიული პრობლემა, რომელიც თავიდან ბოლომდე გამოსაკვლევეია. ამ მიზნით კი ისევ პრობლემის ორი სახეობის შედარება და მათ შორის არსებულ მსგავსება- განსხვავებათა დადგენა მოგვიწევს.

4. პრაქტიკული პრობლემა და თეორიული პრობლემა: რა სხვაობაა მათ შორის?

უკვე ვიცით, რომ პრაქტიკული პრობლემა ჩვენი სურვილის გარეშე, ობიექტურად იჩენს თავს და იმის გამო, რომ რაღაც გადაწყვეტის საჭიროებას შეიცავს, ამ საჭიროების კვლევასაც გულისხმობს. ამის მიუხედავად, მისი გადაწყვეტის შედეგი პირწმინდად პრაქტიკულია – მატერიალური, ყოფითი.

თეორიული პრობლემა ადამიანის გონებაში ჩნდება. მისი გაჩენის მიზეზი არასრული ცოდნაა, მისი ამოუცნობი ასპექტების შეცნობა-გააზრების წყურვილი. რაც მთავარია: თეორიული პრობლემა რეალობაში რამის შეცვლის გზით კი არ გადაიჭრება, არამედ რაღაცის შესწავლით, მისი უკეთ გაგება-გააზრებით. მისი შედეგი ისევ ინტელექტუალური სფეროს (გონების სფეროს) კუთვნილებად რჩება³.

თეორიულ პრობლემას პრაქტიკულის მაგვარი სტრუქტურა აქვს, თუმცა სხვაობა მაინც შეინიშნება და აქაც ორი მომენტი იჩენს თავს:

ვითარების მხრივ: თეორიული პრობლემის საწყისი ვითარება იმის ერთგვარი ვერსიაა, რაც არ ვიცით ან არ გვესმის.

აქ იმაზეა საუბარი, რისი ცოდნა ან გაგება გვინდა.

³ თუმცა ეს გარემოება არ გამორიცხავს იმას, რომ თეორიული პრობლემის კვლევის შედეგი შემდგომში პრაქტიკული პრობლემის გადაჭრის საშუალება (გზა, ხიდი, ხელშემწყობი ფაქტორი და ა.შ.) გახდეს.

საზღაურის მხრივ: განსხვავება უფრო ძნელად აღსაქმელია. თეორიული კვლევის შედეგი, როგორც წესი, რეალური სარგებლიანობის ან ზიანის მხრივ, შესაძლოა, მყისიერად არ გამოვლინდეს. მაგალითად,

თითქოს არაფერი დაუშავდება ქვეყანას, თუ არ გვეცოდინება, რატომ არის ნიკოლოზ ბარათაშვილი ქართული რომანტიზმის ყველაზე დიდი წარმომადგენელი, მაგრამ თუ ეს არ გვეცოდინება, მაშინ ვერ გავიგებთ ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეტური აზროვნების ბევრ ასპექტს და ვერ განვსაზღვრავთ მის ადგილს ქართულ რომანტიკულ პოეზიაში.

თეორიული პრობლემის გადაჭრის დროს უნდა შექლოთ იმის ჩვენება, რომ ერთი საკითხის უცოდინრობას უფრო მეტი და უფრო მნიშვნელოვანი საკითხების არცოდნა მოჰყვება.

ნათქვამის მეტი სიცხადისთვის ისევ მაგალითი მოვიშველიოთ:

ვთქვათ, მეცნიერებმა გამოიკვლიეს კიბოს პრობლემა, დაადგინეს მისი გაჩენის მიზეზები და მკურნალობის ეფექტური მეთოდი. კიბოს მკურნალობის პრობლემის გადაჭრა, ბუნებრივია, ამით ვერ მოხერხდება. აუცილებელი იქნება, კვლევის შედეგების პრაქტიკაში დანერგვა, ანუ პრაქტიკული გამოყენება - სამკურნალო საშუალებათა დამზადება და ავადმყოფის მკურნალობა.

როგორც ვხედავთ, თეორიულ დონეზე პრობლემის კვლევას სხვა მნიშვნელობა აქვს, ხოლო პრაქტიკულ სფეროში - სხვა.

თეორიული პრობლემა თავისი შედეგების მიხედვით ორი სახისაა: „წმინდა თეორიული“ და „გამოყენებითი“.

5. „წმინდა“ თეორიული პრობლემა

„წმინდა“ მეცნიერული პრობლემის კვლევის საგანი გონებრივ ინტელექტუალურია და მოსალოდნელი შედეგიც თეორიულ-კონცეპტუალურია. ეს შედეგი ცოდნის გაღრმავებაა და სხვა არაფერი.

➤ „გამოყენებითია“ ისეთი თეორიული პრობლემა, რომლის გადაჭრის (კვლევის) შედეგს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს.

მაგალითად, თუ ასტრონომიაში რომელიმე ვარსკვლავის სპექტრული გამოსახულების თავისებურებას გამოვიკვლევთ, შედეგად მხოლოდ ცოდნას გავიღრმავებთ და სხვა ანალოგიურ საკითხთა კვლევებში გამოვიყენებთ.

წმინდა პრაქტიკული ღირებულება (ყოფაში გამოყენების თვალსაზრისით) მას არ ექნება. ასეთი პრობლემა მკითხველისთვისაც მხოლოდ ცოდნის გაღრმავება იქნება და გამოკვლევის შედეგებს ამ მიზნით გაეცნობა.

მაგრამ თუ ვარსკვლავის სპექტრული გამოსახვის თავისებურებას ადამიანის ორგანიზმზე მისი ზემოქმედების გარკვევის მიზნით გამოვიკვლევთ, პრობლემა გამოყენებითი ხასიათის იქნება და მკითხველიც კვლევის შედეგებს პრაქტიკული სარგებლიანობის ჭრილში გაეცნობა.

პრობლემის რაობაზე საუბარი ერთი არცთუ უმნიშვნელო საკითხის განხილვით უნდა გავასრულოთ - უნდა გავავლოთ ზღვარი პრობლემასა და საკითხს შორის.

რა არის პრობლემა, ზემოთ უკვე დავადგინეთ. ახლა ის გავარკვიოთ, რა არის საკითხი.

საკითხი კონკრეტული კითხვაა. მისი ნიშანი სწორედ კონკრეტიკაა. პრობლემა, როგორც წესი, უამრავ საკითხს შეიცავს, არითმეტიკის ენაზე საკითხი პრობლემის ერთი ერთეულია. საკითხი არ შეიცავს საკითხებს. იგი დაუშლელი ერთეულია, თუმცა აზრობრივად შეკრული და თვითკმარი.

გამოუცდელი მკვლევრები არაიშვიათად საკითხს თემასთან აიგივებენ. ეს აღრევა, ერთი შეხედვით, შესაძლოა უწყინრად მოგვეჩვენოს, მაგრამ ეს ასე არაა: ასეთი აღრევის სავალალობა ცხადი იმ შემთხვევაში ხდება, როცა მკვლევარი წყაროებისა და მასალის ძიებას იწყებს. მას „ავიწყდება“ საკითხის კონკრეტულობა, ვეღარ არკვევს, რა სახის მასალა უნდა ეძიოს (ანუ როგორ შემოსაზღვროს მასალის ძიების არეალი). იმაზე გაცილებით მეტ წყაროს და მასალას უყრის თავს, ვიდრე კონკრეტული კვლევის საკითხი საჭიროებს. შემდეგ „ვერ ელევ“ ამ მოძიებულ მასალას, „იძირება“ მასში. ვიზუალურად და აზრობრივად ეს იმაში ვლინდება, რომ მისი გამოკვლევა ციტატების ფორმით მოტანილი მასალის (სხვათა - წინამორბედ მკვლევართა გამონათქვამ-მოსაზრებათა) გროვან, თავად მკვლევარი კი ამ უხვ და ვრცელ ციტატებს შორის „ჩართული“ ერთ ან ორწინადადებიანი კომენტარებით არის ხოლმე წარმოდგენილი თავის „ნაშრომში“.

მკითხველი ასეთ ნაშრომს, ბუნებრივია, არ მიიღებს, რადგან ვერ დაინახავს საკვლევ საკითხს, კვლევის მცდელობას და, როგორც იტყვიან, ასეთი ოპუსის კითხვით დროს დაკარგავს, ამაოდ დაშვრება.

6. სამეცნიერო თემის ძიება

როგორც კი გონებაში კვლევის კონკრეტულ ამოცანებს (თემას) ჩამოაყალიბებთ, მისი რეალიზებისთვის თქვენს ყოველ გადასადგმელ ნაბიჯს გაიცნობიერებთ, მთავარი, რაც უნდა გააკეთოთ, კვლევის დაგეგმვაა. დაგეგმვა არც ისე იოლი საქმეა და პირველად სწორედ მისი სირთულე შეგაფიქრიანებთ. თუმცა ფიქრიანობასა და იჭვიანობასაც ადვილად დაძლევეთ, თუ შემდეგ რჩევას გაითვალისწინებთ:

➤ ყველაფერი შეკითხვების დასმითა და მათზე მცირე შენიშვნა-შთაბეჭდილებების დაფიქსირებით დაიწყეთ.

ამორჩეული თემის ირგვლივ ბევრი უნდა იკითხოთ სპეციალური ლიტერატურა და წყაროები, გზადაგზა ყოველ შეკითხვასთან დაკავშირებით, მცირე შენიშვნები უნდა "ჩაინიშნოთ". ეს პრობლემასაც დაგიკონკრეტებთ და კვლევის ათვლის წერტილსაც გაპოვნინებთ. გაიცნობიერებთ, პრობლემის კვლევაში რა კონკრეტულ დონეზე დგახართ და მისი გადაწყვეტისთვის საით და როგორ უნდა იაროთ. მართალია, ასე გაცნობიერებით მეტი მუშაობა გამოგივათ, ვიდრე თქვენი კონკრეტული პროექტი (თემა) საჭიროებს, მაგრამ ცოდნაც მეტი დაგიგროვდებათ და კვლევის უნარიც. ეს ყველაფერი თქვენს სხვა კვლევებშიც გამოიღებს კეთილ ნაყოფს.

კვლევის დაწყების მომენტში აუცილებელია:

➤ შეარჩიოთ ისეთი რეალური თემა, რომ საკმარისი ინფორმაციის მოპოვება შეძლოთ;

➤ თემის სპეციფიკიდან გამომდინარე, დასვათ ისეთი კითხვები, რომელთა პასუხები პრობლემას მიზეზ-შედეგობრივად გადაგაჭრევიანებენ;

➤ თავი მოუყაროთ იმ მონაცემებს, რომლებიც პასუხებს გაგაცემინებთ თქვენ მიერ დასმულ კითხვებზე. როცა ასეთ მონაცემებს თავს მოუყრით, მათ არგუმენტების ფორმას მისცემთ და სქემას (მონახაზს) შეადგენთ.

ეს პირველი სქემა-მონახაზი კვლევაში თქვენი პირველი წარმატება და გზამკვლევი იქნება. იგი არ იქნება თქვენი კონკრეტული თემის ზუსტი

შესატყვისი. პირველ ყოვლისა, ინფორმაციულად იქნება გაცილებით დიდი ყველა პარამეტრით, მაგრამ ეს ნუ დაგანადვლიანებთ. თამამად დაახარისხეთ მოძიებული ინფორმაცია, თავიდან ეს ერთი სტატიის ან გამოკვლევის კი არა, ერთბაშად რამდენიმე თემის მასალად მოგეჩვენებათ. მაგრამ როცა კარგად გააანალიზებთ, აღმოაჩინებთ, რომ უმეტესობა სწორედ თქვენი თემის სხვადასხვა ნაწილის მარტივი შენიშვნები იქნება.

ის, რაც მოიძიეთ და აღმოაჩინეთ, გარეგნულად დანაწევრებული ფაქტები იქნება და იმაზე უნდა იფიქროთ, როგორ დაუკავშიროთ ისინი ერთმანეთს. როგორც კი ლოგიკურად დააღაგებთ მოძიებულ მასალას (მოძიებულ წყაროთა კონსპექტებს, თვალსაზრისებს, მეცნიერულ სკოლათა თეორიულ მონაცემებს, ერთმანეთის შემაჯავებელ ცნობებს, ურთიერთსაპირისპირო მოსაზრებებს და ა.შ.), ხელთ უკვე პატარა „ნამუშევარი“ შეგრჩებათ. ამის შემდეგ კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი და რთული მომენტი დგება:

აღმოვაჩინეთ, რომ შევიმუშავეთ საკვლევი თემის კონსპექტი და საჭიროა მისი ხორცშესხმა, ანუ უნდა გადავიდეთ ჩვენი არგუმენტების ფორმულირებაზე. მაგრამ არც ამ არგუმენტების მოძიება გაგვიიოლებს საქმეს, რადგან სწორედ იმ მომენტში, როცა ასეთ არგუმენტებს მოვიძიებთ, აღმოვაჩინებთ, რომ სამტკიცო საბუთები დასკვნისთვის საკმარისი არაა. საჭიროა ბიბლიოთეკაში დაბრუნება ახალი საბუთების, მასალის მოსაძიებლად. ეს მიზნისაკენ ისეთ სვლას ჩამოგავს, როცა ყოველ წინადადგმულ ორ ნაბიჯს ერთი უკანგადადგმული მოსდევს, მაგრამ აქ ვერაფერს გააწყობთ. ასეთია კვლევის რთული, ეჭვებიანი, მაგრამ მაინც უიმედობის ძლევისა და გამარჯვების ბუნება.

ჯგუფური წერა

კვლევა ინტელექტუალური შრომაა. იგი ფიქრს, განსჯას, აღქმა-გააზრებას ემყარება. ადამიანის გონების მუშაობის ეს ასპექტები უაღრესად ინდივიდუალურია, რადგან ბუნებაში ორი ერთგვარი გარეგნობის ბევრი ადამიანი არსებობს, მაგრამ ორი ერთგვარი ფსიქიკისა და აზროვნებისა ჯერ არ დაბადებულა. თუმცა ამ გარემოებას ხელი არასოდეს შეუშლია ერთ კონკრეტულ პრობლემაზე რამდენიმე ადამიანის ერთობლივი (ჯგუფური)

მუშაობისთვის. მეტიც, არცთუ იშვიათად უფრო წარმატებული სწორედ ჯგუფური კვლევა გამოდგარა. ეს სტუდენტური კვლევითი მუშაობისთვის მრავალი თვალსაზრისით გამართლებულიც კია. უპირველესად კი იმით, რომ ჯგუფური მუშაობის ვითარებაში თანამოაზრეთა მხარდამჭერი თანადგომა მკვლევარს იმ სითამამეს უვითარებს, რაც სასიცოცხლოდ აუცილებელია საკუთარი “მეს” საპოვნელად, პიროვნების ჩამოსაყალიბებლად.

გაითვალისწინეთ ეს და სცადეთ ჯგუფურად წერა. ამ მიზნით შეარჩიეთ თანამოაზრეები, წაიკითხეთ ერთი კონკრეტული თემის შემცველი ერთმანეთის ვარიანტები. სხვათა მიერ შემჩნეულ-გააზრებული ნიუანსები გამოკვლეული პრობლემის იმ ასპექტებს გაგითვალსაზრისებთ, რაც თქვენი ცოდნის ფარგლებს მიღმა იყო დარჩენილი. ამით კი, ბუნებრივია, ხელშესახებად გადრმაგდება თქვენი ცოდნა (ინფორმირებულობის სივრცული და სიღრმისეული პარამეტრები).

ამავე მიზნით, ნურც იმას მოერიდებით, თუ ჯგუფურად დაგეგვალბათ, ვთქვათ, სტატიის დაწერა. გაითვალისწინეთ მკვლევართა ჯგუფს მეტი ინფორმაცია აქვს, ვიდრე ერთ მკვლევარს. თუმცა ისიც უნდა გახსოვდეთ, რომ ამ უპირატესობის გამოსაყენებლად ჯგუფმა თავისი მუშაობა გონივრულად უნდა წარმართოს.

ჯგუფური კვლევის წარმატების “საიდუმლოს” სამი გასაღები

➤ აზრთა ზეპირი ურთიერთცვლა, ერთად აზროვნება და ფიქრი.

ჯგუფური წერისთვის, პირველ ყოვლისა, კვლევის გეგმის შეთანხმებაა აუცილებელი. შეთანხმების ერთადერთი გზა დიალოგი, საერთოდ საუბარი, აზრთა ურთიერთგაცვლაა. ამისათვის რეგულარული და ინტენსიური შეხვედრებია საჭირო. შეხვედრების გამართვამდე კი უნდა დარწმუნდეთ, რომ თქვენი ჯგუფის წევრებისგან იმ შემოთავაზებებს მიიღებთ, რომლებსაც ელით და რომლებიც მომავალ კვლევაში გამოგადგებათ.

ჯგუფმა ისიც უნდა განსაზღვროს, რას ელის მისგან მკითხველი, ასევე დაგეგმოს თითოეული წევრის ის თითოეული ნაბიჯი, რომლებიც მიზნის მიღწევაში დაეხმარება. ჯგუფის ყველა წევრმა ზუსტად უნდა იცოდეს, ვინ რას აკეთებს და როდის.

საზოგადოებრივი ურთიერთობების ასპექტებზე, სოციალური კლასების (ფენების) წარმომადგენელთა ურთიერთმიმართებაზე;

ჯგუფის მეორე წევრმა შეისწავლოს სოციალური უთანასწორობის გავლენა ადამიანის ცნობიერებაზე, ფსიქიკასა და მოქალაქეობრივ პოზიციასზე;

მესამე წევრმა, შესაძლოა, მხატვრული სინამდვილის ხატვის მწერლისეული მანერა გამოიკვლიოს და ა.შ.

ჯგუფის წევრმა საკუთარი კვლევის შედეგები შესაძლოა დამოუკიდებლად გაასრულოს და დამასრულებელ ეტაპზე თავმოყრილი კვლევის შედეგები გააერთიანოს ერთი პრობლემის დონეზე - ილია ჭავჭავაძის “კაცია ადამიანის?!” (ვთქვათ) განხილვა.” ჯგუფის ყოველი წევრის კვლევის შედეგი ამ “განხილვის” შემადგენელი კონკრეტული ასპექტი იქნება. მაგრამ ასეთ შემთხვევაშიც ჯგუფის წევრთა შორის სრული ნდობა და ერთმანეთის კვლევის შედეგების აღიარებაა აუცილებელი. სხვაგვარად კვლევის პროექტის გასრულებაზე ლაპარაკიც კი ზედმეტი იქნება.

მეორე გზა (პრინციპი) ერთობლივი პროექტის ერთობლივი კვლევა, ანუ: პრობლემის რიგ-რიგობით შესწავლაა.

ჯგუფის თითოეული წევრი ასეთ შემთხვევაში რიგ-რიგობით ქმნის უბრალო შავად (ბოლომდე დეტალურად დაუმუშავებელ) პროექტს. ყველა ვარიანტის, ჯგუფური განხილვის საფუძველზე დამამთავრებელ ეტაპზე დგება საერთო ტექსტი. რასაკვირველია, თითოეული წევრი აღიარებს ერთმანეთის კვლევის პერსპექტივებს.

შესაძლოა, ისეც მოხდეს, რომ კვლევის სხვადასხვა საფეხურზე ჯგუფის წევრებმა სხვადასხვა სტრატეგია გამოიყენონ. მაგ., დაგეგმვის ეტაპზე მხარდამხარ იმუშაონ, ვიდრე საკვლევი პრობლემის არსს არ გამოკვთენ. მეორე ეტაპზე - წყაროების მოძიებისა და დამუშავებისას დაიყონ და მონაცემები ცალ-ცალკე აგროვონ. სპეციალისტები ერთხმად აღნიშნავენ ამგვარი მუშაობის ეფექტურობას.

წყაროები – ძიება და დამუშავება

ახლა, როცა უკვე განვსაზღვრეთ ჩვენი საკვლევო პრობლემა, ჯერი მისი წყაროების მოძიებასა და მათზე მუშაობაზე მიდგა. თუმცა ერთი “მაგრამ” ამ ეტაპზეც გვაქვს გადასალახი: წყაროს რაობა და შინაარსი უნდა გავიაზროთ.

1. წყარო: აკადემიურ კვლევაში წყაროს უწოდებენ რაიმე ინფორმაციის შემცველ წერილობით საბუთს. ამ საბუთებში მოიაზრება სხვადასხვა სახის ნაწერი (ისეთები, რომლებიც ოფიციალურად დარეგისტრირებულია სიბველეთსაცავებსა თუ წიგნსაცავებში, უპირატესად ბიბლიოთეკებში და ა.შ.), წიგნები, პერიოდული სამეცნიერო კრებულები, გაზეთები, ჟურნალები და სხვა.

წყაროს ტიპები:

ღირებულებისა და დანიშნულების მიხედვით წყაროები სამ ჯგუფად იყოფა: პირველადი, მეორეული და მესამეული.

► პირველადი წყარო:

პირველად წყაროს განეკუთვნება ადამიანის მიერ გარე სინამდვილეზე, რეალურ მოვლენებზე დაკვირვებით, ან საკუთარი წარმოსახვით შექმნილი, გარკვეული ღირებულების მქონე დოკუმენტები, ლიტერატურული, ისტორიული, მხატვრული, სხვა სახის მასალა. ასეთ მასალას არტეფაქტს უწოდებენ.

► მეორეული წყარო:

მეორეული წყაროს, როგორც სახელწოდება ცხადყოფს, ისეთი მასალა განეკუთვნება, რომელიც პირველადი წყაროს შედეგებზე დაყრდნობით არის შექმნილი. ასეთ წყაროებს შეადგენს უმთავრესად სამეცნიერო ნაშრომები. მათ მკვლევარი ისევე ვერ აუვლის გვერდს, როგორც პირველწყაროებს. მეორეული წყარო იმაში გვეხმარება, რომ გავარკვიოთ, რა არის ჩვენამდე გაკეთებული (შესწავლილი, გამოკვლეული) ჩვენი საკვლევო პრობლემის

წყაროები – ძიება და დამუშავება

ახლა, როცა უკვე განვსაზღვრეთ ჩვენი საკვლევი პრობლემა, ჯერი მისი წყაროების მოძიებასა და მათზე მუშაობაზე მიდგა. თუმცა ერთი “მაგრამ” ამ ეტაპზეც გვაქვს გადასალახი: წყაროს რაობა და შინაარსი უნდა გავიაზროთ.

1. წყარო: აკადემიურ კვლევაში წყაროს უწოდებენ რაიმე ინფორმაციის შემცველ წერილობით საბუთს. ამ საბუთებში მოიაზრება სხვადასხვა სახის ნაწერი (ისეთები, რომლებიც ოფიციალურად დარეგისტრირებულია სიძველეთსაცავებსა თუ წიგნსაცავებში, უპირატესად ბიბლიოთეკებში და ა.შ.), წიგნები, პერიოდული სამეცნიერო კრებულები, გაზეთები, ჟურნალები და სხვა.

წყაროს ტიპები:

ღირებულებისა და დანიშნულების მიხედვით წყაროები სამ ჯგუფად იყოფა: პირველადი, მეორეული და მესამეული.

➤ პირველადი წყარო:

პირველად წყაროს განეკუთვნება ადამიანის მიერ გარე სინამდვილეზე, რეალურ მოვლენებზე დაკვირვებით, ან საკუთარი წარმოსახვით შექმნილი, გარკვეული ღირებულების მქონე დოკუმენტები, ლიტერატურული, ისტორიული, მხატვრული, სხვა სახის მასალა. ასეთ მასალას არტეფაქტს უწოდებენ.

➤ მეორეული წყარო:

მეორეული წყაროს, როგორც სახელწოდება ცხადყოფს, ისეთი მასალა განეკუთვნება, რომელიც პირველადი წყაროს შედეგებზე დაყრდნობით არის შექმნილი. ასეთ წყაროებს შეადგენს უმთავრესად სამეცნიერო ნაშრომები. მათ მკვლევარი ისევე ვერ აუვლის გვერდს, როგორც პირველწყაროებს. მეორეული წყარო იმაში გვეხმარება, რომ გავარკვიოთ, რა არის ჩვენამდე გაკეთებული (შესწავლილი, გამოკვლეული) ჩვენი საკვლევი პრობლემის

ირგვლივ (რათა დავადგინოთ ჩვენთვის საინტერესო პრობლემის კვლევის ისტორია), რა არის ისეთი, რაც გაამყარებს ჩვენს მეცნიერულ კვლევას ან პირიქით, რაც ეწინააღმდეგება ჩვენს თვალსაზრისს.

მაგ., რაიმე საკითხის შესახებ მივუთითებთ რომელიმე მკვლევრის ნაშრომს, რომელიმე არგუმენტის გასამყარებლად, ეს ნაშრომი ჩვენთვის მეორეული წყარო იქნება. მაგრამ თუ ჩვენ ამ მეცნიერის მეცნიერულ ნაღვაწს ვსწავლობთ, მაშინ იგივე ნაშრომი ჩვენთვის პირველადი წყარო გახდება.

➤ მესამეული წყარო

მესამეულ წყაროს ისეთი მასალა წარმოადგენს, სადაც ცოდნის რომელიმე სფეროში მოპოვებული შედეგებია თავმოყრილი, შეჯამებული და პოპულარულად გადმოცემული. მათ, ჩვეულებრივ, ენციკლოპედიური ხასიათის წყაროები მიეკუთვნება.

მესამეული წყაროები განკუთვნილი ფართო მკითხველისაზოგადოებისთვის (არასპეციალისტებისთვის), ან დამწყები მკვლევრებისთვის (ვისაც ჯერ ზოგადი სურათის გააზრება ესაჭიროება). კვლევის უფრო სერიოზულ (ღრმა) დონეზე მესამეული წყაროები აღარ გამოიყენება.

2. წყაროების მოძიება

თუ ჩვენი თემა სასწავლო გამიზნულობისაა, წყარო უპირველესად აკადემიურ გამოცემებში უნდა ვეძებოთ (წიგნებში ან სამეცნიერო კრებულებში). წიგნის კითხვის დროს ყურადღებით მოვეკიდოთ სქოლიოებს (წიგნის გვერდის ბოლოს მითითებულ ლიტერატურას). იქ აუცილებლად წავაწყდებით ჩვენთვის საინტერესო წყაროებს. ეს წყაროს ძიების იმდენად ბუნებრივი და გავრცელებული ფორმაა, რომ სამეცნიერო წრეებში ასეთი გამოთქმაც კი არის დამკვიდრებული: “წიგნი წიგნს გვაპოვნინებსო”.

წყაროს ძიების მეორე გზა მესამეული წყაროების გაცნობაა. ესაა ზოგადი თუ დარგობრივი ენციკლოპედიების, ბიბლიოგრაფიული ლიტერატურის კითხვა, თემატური კატალოგების გაცნობა. ამ ყველაფრის მოძიება ბიბლიოთეკაში ხდება. თუმცა უკანასკნელ ხანს წყაროთა ძიების

კიდევ ერთი, ძალზე ეფექტური გზაც გაჩნდა. ესაა ინტერნეტი. ინტერნეტში ინფორმაციის მოძიების შესაძლებლობა განუსაზღვრელად დიდია. ამასთან, არსებობს ინტერნეტენციკლოპედიებიც (მაგალითად, ბრიტანიკა, ვიკიპედია).

ბიბლიოთეკა

ბიბლიოთეკა ბერძნული სიტყვაა და წიგნსაცავს ნიშნავს. ბიბლიოთეკა ამუზოგადესი განმარტების დონეზე თანამედროვეობაში სხვადასხვა შინაარსს შეიცავს.

➤ ბიბლიოთეკა—ბეჭდური თუ ხელნაწერი მასალის კრებული (მაგ., “მსოფლიო ლიტერატურის ბიბლიოთეკა”, წიგნების რამდენიმე ათეული ტომისგან შემდგარი კრებულება, რომელშიც წარმოდგენილია მსოფლიოში ცნობილი მწერლების საუკეთესო ქმნილებები). ასეთი კრებულები, ჩვეულებრივ, ერთი რაიმე პრინციპით იქმნება: მაგ., მხატვრული ლიტერატურის ჟანრების, თემატიკის და ა.შ. ნიშნებით.

➤ ბიბლიოთეკა—წიგნების შესანახი შენობა (საწყობი).

➤ ბიბლიოთეკა—დაწესებულება, რომელიც ემსახურება ბეჭდური გამოცემებითა და ხელნაწერი მასალით.

ბიბლიოთეკა, თქვენს ცნობიერებაში უფრო მესამე განმარტებით არის გაშინაარსიანებული. ბუნებრივია, ამ ცნების პირველი გაგების ფაქტებიც ცნობილია თქვენთვის (უფრო მეტად) და მეორისაც (უფრო ნაკლებად). მაგრამ ისიც უნდა დაიმახსოვროთ, რომ ამ მესამე თვალსაზრისითაც (ბიბლიოთეკა-დაწესებულება) ბიბლიოთეკები სხვადასხვა სახისაა. ამ სხვადასხვაობას კი მათი დანიშნულება განსაზღვრავს. არსებობს ფართოპროფილიანი და ვიწროპროფილიანი ბიბლიოთეკები.

ფართოპროფილიანი ის ბიბლიოთეკებია, რომლებშიც თავმოყრილია ადამიანური ცოდნის მრავალი სფეროს წიგნები, ჟურნალები, სხვადასხვა პერიოდული ბეჭდური გამოცემები და ხელნაწერი მასალებია.

ასეთი ბიბლიოთეკით, როგორც წესი, საზოგადოების ნაირ-ნაირ სფეროთა წარმომადგენლები სარგებლობენ. მათი წიგნადი ფონდიც ათეულათასობით, ასეულათასობით და მილიონობით ერთეულს შეიცავს.

თბილისში ასეთია საქართველოს პარლამენტის ბიბლიოთეკა. მას უწინ საჯარო ბიბლიოთეკა ერქვა და ეს სახელი მას ხალხში დღემდე შემორჩა.

ვიწროპროფილიანი ბიბლიოთეკები ადამიანური ცოდნის კონკრეტული მონათესავე სფეროებით დაინტერესებულ მკითხველზეა ორიენტირებული. მაგალითად, თბილისში ასეთი ყველაზე დიდი ბიბლიოთეკა იყო ე. მიქელაძის სახელობის სამეცნიერო-ტექნიკური ბიბლიოთეკა, სადაც საბუნებისმეტყველო და ტექნიკის დარგების წიგნები და პერიოდული ბეჭდური გამოცემები იყო თავმოყრილი.

მსგავსი დარგობრივი ბიბლიოთეკები აქვს ყველა სამეცნიერო და კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებას, ინსტიტუტს, სკოლას, მუზეუმს, თეატრს და ა.შ.

წიგნადი ფონდის სისრულის თვალსაზრისით დარგობრივი ბიბლიოთეკებიც სხვადასხვანაირად იწოდება. ცოდნის სფეროს “ამომწურავი” წიგნადი ფონდის მქონე ბიბლიოთეკებს “ფუნდამენტურ ბიბლიოთეკებსაც” უწოდებენ.

ზოგიერთი ბიბლიოთეკა, მკითხველის სიმრავლისა და ვრცელ ტერიტორიაზე მათი განთავსების გამო, ცალკე ფილიალებს ქმნის.

მაგალითად, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია რამდენიმე ათეულ სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებას (ინსტიტუტებს, სამეცნიერო ცენტრებს და სხვა) აერთიანებს. ეს სამეცნიერო დაწესებულებები ტერიტორიულად საქართველოს სხვადასხვა რეგიონშია განლაგებული. მეცნიერული კვლევის ხელშეწყობის მიზნით ყველას თავ-თავისი ბიბლიოთეკა აქვს, მაგრამ ისინი მეცნიერებათა აკადემიის სათავე ბიბლიოთეკის ფილიალებია. სათავე ბიბლიოთეკას კი “ცენტრალური სამეცნიერო ბიბლიოთეკა” ეწოდება.

ასეთი სტრუქტურის ბიბლიოთეკები არსებობს დიდ უმაღლეს სასწავლებლებშიც. აქ ერთი-ცენტრალური ბიბლიოთეკა-საუნივერსიტეტოა, მთელ უნივერსიტეტს ემსახურება. მას ფაკულტეტებზე ცალკე ფილიალები-ე.წ. “სასემინარო ბიბლიოთეკები” აქვს.

“სასემინარო ბიბლიოთეკებში” ისეთი წიგნებია თავმოყრილი, რომლებიც სასწავლო პროცესში ყოველდღიურად გამოიყენება.

მეორე ტიპის ბიბლიოთეკის კლასიკური ნიმუში საქართველოში იყო ე.წ. “წიგნის პალატა”, სადაც ჩვენს ქვეყანაში (ან ჩვენს ქვეყანაზე) გამოცემული ყველა სახის ბეჭდური პროდუქცია ინახება. თქვენ თითქმის ყველა ტიპის ბიბლიოთეკით შეგიძლიათ სარგებლობა, რადგან სამეცნიერო წიგნები ყველა ბიბლიოთეკაში არსებობს. ვესტიბიულში თქვენს ყურადღებას

მიიყრობს პატარ-პატარა უჯრებად დაყოფილი ყუთები. თითოეულ უჯრას ანბანის რომელიმე ასო აკრავს “ფირნიშნად”. ეს ყველა ბიბლიოთეკის საეიზიტო ბარათები-კატალოგებია.

კატალოგი

კატალოგი ბერძნული სიტყვაა და ზოგადად ნიშნავს სიას, საგნების ნუსხას(წიგნების, ფერწერული ტილოების და ა.შ.). ეს სია შედგენილია თითოეული საგნის მოძებნის გაადვილების პრინციპით. ბიბლიოთეკებში ამ პრინციპის შესაბამისად შედგენილი კატალოგები რამდენიმე ტიპს ქმნის. სტრუქტურულად ყველა კატალოგი ერთნაირადაა მოწყობილი:

უჯრებიან ყუთებში კონკრეტული უჯრა კონკრეტული ასოთია დატვიფრული. უჯრაში ჩაწყობილია ბარათები-განსაზღვრული ზომის ქაღალდის ფურცლები. ამ ბარათებზე კი წყაროების დასახელებებია ჩაწერილი. ყველგან ასეა, ყველა ტიპის კატალოგში. ჩვეულებრივ, პრაქტიკაში სამი ტიპის კატალოგი გამოიყენება.

➤ ანბანური კატალოგი:

ანბანურ კატალოგში წიგნი მისი ავტორის გვარის მიხედვით არის დაფიქსირებული. თუ თქვენთვის საჭირო წიგნის ავტორი ცნობილია, ანბანური კატალოგის ის უჯრა უნდა გამოაღოთ, რომელსაც თქვენთვის საინტერესო ავტორის გვარის საწყისი ასო აწერია. ვთქვათ, ავტორის გვარია ბაგრატიონი. თქვენ ანბანური კატალოგის იმ უჯრას უნდა მიმართოთ, რომელსაც ასო “ბ” აწერია.

➤ საგნობრივი კატალოგი:

საგნობრივი კატალოგი წყაროს მოძებნაში მაშინ გვეხმარება, როცა წიგნის ავტორი, ან კვლევის თემის ირგვლივ კონკრეტული წიგნი არ ვიცით. როცა ვიცით თემა, საგნობრივ კატალოგში მოძებნით იმ ასოთი აღნიშნულ უჯრას, რითაც საძიებელი საკითხი იწყება. მაგ., ვეძებთ ნოქალაქევის არქეოლოგიური გათხრების მასალას. საგნობრივ კატალოგში ჯერ მოძებნით “ა” ასოთი დანიშნულ უჯრას, ვნახავთ არქეოლოგიას, შემდეგ მივყვებით ანბანს და მოძებნით ნოქალაქევის არქეოლოგიას, სადაც მის ირგვლივ არსებული წიგნების სახელწოდებებია ჩაწერილი. მოძებნით ჩვენთვის საჭირო წიგნს და სპეციალურ ბლანკზე, რომელსაც იქვე,

ბიბლიოთეკარისგან მივიღებთ, ამოვიწერთ შემდეგ მონაცემებს: ავტორის გვარ-სახელს, წიგნის სახელწოდებასა და სარეგისტრაციო ნომერს. შემდეგ სათანადო ადგილას მიაწერთ თქვენს (როგორც მკითხველის) გვარ-სახელს, თქვენი ბილეთის (ყველა მკითხველს თავისი—“მკითხველის ბილეთი” აქვს. სხვაგვარად ბიბლიოთეკით სარგებლობა აკრძალულია) ნომერს და წიგნის გამოწერის თარიღს. ასეთნაირად შევსებულ ბარათს ჩააბარებთ ბიბლიოთეკარს. შეკვეთა ჩაიგზავნება წიგნსაცავში, სადაც სპეციალისტები წიგნს მოძებნიან და გარკვეულ დროში წიგნი თქვენს სამუშაო მაგიდაზე გაჩნდება.

➤ პერიოდიკის (პერიოდულ გამოცემათა) კატალოგი.

ასეთი ტიპის კატალოგებში პერიოდული ბეჭდური გამოცემებია “ანბანზე” დალაგებული. ესაა სამეცნიერო ჟურნალები, აღმანახები (საერთოდ, ჟურნალ-გაზეთებიც). თუ ვიცით, რომელ ჟურნალშია დაბეჭდილი ჩვენთვის საინტერესო სტატია (ვიცით ჟურნალის სახელწოდება, გამოცემის წელი, ნომერი), ზემოთ აღწერილი წესით კატალოგში ანბანური რიგით მოძებნით მას და საჭირო წყაროსაც “მოვიხელოებთ”.

გარდა აღნიშნული კატალოგებისა, თანამედროვე ტიპის დიდ ბიბლიოთეკებში წყაროს მოძიებისა და მასზე მუშაობის სხვა ფორმაც არსებობს. ესაა საცნობარო ლიტერატურის “დიდი და დიდი კატალოგები”—სამკიხველო დარბაზების თაროები და კარადები, სადაც ენციკლოპედიური შინაარსის გამოცემები, ლექსიკონები, ანოტირებულ ბიბლიოგრაფიული კრებულები აწყვია. ღია ეს პირობითი კატალოგი იმიტომაც, რომ საჭიროების შემთხვევაში არ დაგჭირდებათ “გამოწერა” ან კატალოგებში მოძებნა, შესაბამისი ბარათის შევსება და ლოდინი, როდესაც გაჩნდება თქვენს მაგიდაზე. მიხვალთ, გამოაღებთ კარადას და ხელმოჰკიდებთ წიგნს. ესაა და ეს.

ერთი კია: საცნობარო ლიტერატურით საგებლობის დროს უნდა გახსოვდეთ, რომ გაუმართლებელია. საცნობარო ლიტერატურის დიდი ხნის “გაჩერება”. ჯერ ერთი იმიტომ, რომ ასეთი ლიტერატურა ყველა ინტენსიური სარგებლობისაა. ამიტომაც აწყვია ასეთი წიგნები დიდი კარადების თაროებზე, მკვლევარს არცთუ იშვიათად ხშირ-ხშირად უწევს ჩახედვა; მეორეც—კვლევიით მუშაობის ენაზე საცნობარო ლიტერატურა